

วารสาร

สังคมพัฒนศาสตร์

Journal of Social Science Development

P-ISSN: 2774-0412 ปีที่ 5 ฉบับที่ 1 (มกราคม - มิถุนายน 2565)

E-ISSN: Vol.5 No.1 (January - June 2022)

🌀 วัตถุประสงค์

วารสารสังคมพัฒนศาสตร์ เป็นวารสารวิชาการของวัดสนธิ์ (นาสน) ตำบลมะม่วงสองต้น อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการค้นคว้าและนำเสนอองค์ความรู้ทางด้านวิชาการ โดยการเผยแพร่บทความวิจัยและบทความวิชาการแก่นักวิจัย นักวิชาการ คณาจารย์และนักศึกษา ในมิติเพื่อสนับสนุนการศึกษา การสอน การวิจัยในมหาวิทยาลัยสงฆ์รวมถึงคณะสงฆ์ไทย และสถาบันภายนอก รวมทั้งนักวิชาการและผู้สนใจ โดยเน้นสาขาวิชาเกี่ยวกับ การพัฒนาชุมชน การพัฒนาสังคม ศิลปะทั่วไปและมนุษยศาสตร์ ศาสนศึกษา ธุรกิจทั่วไป การจัดการและการบัญชี สังคมศาสตร์ทั่วไป การศึกษา รวมถึงสหวิทยาการ ด้านสังคมศาสตร์และและศาสตร์แห่งการพัฒนา โดยรับพิจารณาตีพิมพ์ต้นฉบับของบุคคลหรือองค์กร ทั้งภายในและภายนอกวัด เปิดรับบทความเฉพาะภาษาไทย ประเภทบทความวิจัย และบทความวิชาการ

บทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารสังคมพัฒนศาสตร์จะต้องผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ อย่างน้อย 2 ท่าน ในลักษณะปกปิดรายชื่อ (Double blind peer-reviewed) ผลงานที่ส่งมาจะต้องไม่เคยตีพิมพ์หรืออยู่ระหว่างการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อตีพิมพ์ในวารสารอื่น ผู้เขียนบทความจะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์การเสนอบทความ วิชาการหรือบทความวิจัยเพื่อตีพิมพ์ในวารสาร อย่างเคร่งครัด รวมทั้งระบบการอ้างอิงต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ของวารสาร ทักษะและข้อคิดเห็นที่ปรากฏในบทความวารสาร ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนบทความนั้น มิใช่ความคิดของคณะผู้จัดทำ และไม่ถือเป็นทัศนะ และความรับผิดชอบของกองบรรณาธิการ ทั้งนี้กองบรรณาธิการไม่สงวนลิขสิทธิ์ในการคัดลอก แต่ให้อ้างอิงแสดงที่มา

วารสารสังคมพัฒนศาสตร์ มีกำหนดออกเผยแพร่ปีละ 2 ฉบับ (ราย 6 เดือน)*

ฉบับที่ 1 เดือนมกราคม - มิถุนายน

ฉบับที่ 2 เดือนกรกฎาคม - ธันวาคม

☯ เจ้าของ

วัดสนธิ์(นาสน)

89 หมู่ 5 ตำบลมะม่วงสองต้น อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช 80000

โทร.075-340-043 โทรสาร. 075-340-042 E-mail: suriya.sur@mcu.ac.th

☯ ที่ปรึกษา

พระพรหมบัณฑิต,ศ., ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระเทพวัชรบัณฑิต,ศ., ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระเทพปัญญาสุธี

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาเขตนครศรีธรรมราช

☯ บรรณาธิการบริหาร

พระณัฐพงษ์ ญาณเมธี

วัดสนธิ์(นาสน), มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

☯ หัวหน้ากองบรรณาธิการ

พระณัฐพงษ์ สิริสุวณโณ

วัดสนธิ์(นาสน), มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

☯ กองบรรณาธิการ

พระครูอรุณสุตาลังการ,รศ., ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

พระครูสิริธรรมาภิจิต,ผศ., ดร.

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช

พระสาโรจน์ ธมมสโร,ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

ศาสตราจารย์ ดร.ครองชัย หัตถา

นักวิชาการอิสระ

รองศาสตราจารย์ ดร.ประเวศ อินทองปาน

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

รองศาสตราจารย์ ดร.กันตภณ หนูทองแก้ว

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช

รองศาสตราจารย์ ดร.สมบูรณ์ บุญโท

มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น

รองศาสตราจารย์ พัน ดอกบัว

มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นิพนธ์ ทิพย์ศรีนิมิต

มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วาสนา แก้วหล้า

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธนิศร ยืนยง

มหาวิทยาลัยปทุมธานี

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พีระศิลป์ บุญทอง

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

ดร.ประนอม การชนะนันท์

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช

ดร.มุกดาวรรณ พลเดช

วิทยาลัยเทคโนโลยีภาคใต้

ดร.อุทัย เอกสะพัง

มหาวิทยาลัยทักษิณ

ดร.สุชาติพงษ์ ทรงทอง

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาานครศรีธรรมราช เขต 2

พ.ต.อ.พิพากษ์ เกียรติกมลเสศ

โรงเรียนนายร้อยตำรวจ

☯ ผู้ช่วยกองบรรณาธิการ

พระมหานุกิต อนนตเมธี (ปราบพาล)

วัดหน้าพระบรมธาตุ

พระไกรสร ปิยสีโล (ต้นทัพไทย)

วัดสนธิ์(นาสน)

พระดิศรณ์ อีรปญโญ (สิงห์เพียง)

วัดสนธิ์(นาสน)

พระเดช ปุญญวโร (บุญโยดม)

วัดศาลามีชัย

พระบุรีศรี เตชพล (ศรีสุข)

วัดศาลามีชัย

พระเกียรติศักดิ์ กิตติสกุโก (ข้าเกลี้ยง)

วัดศาลามีชัย

นายธีรวัฒน์ ทองบุญชู

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

นายศักดิ์ดา หารเทศ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

นายอภินันท์ คำหารพล

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

นางสาวปัญญาดดา จงละเอียด

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

นางสาวทิพย์วรรณ จันทรา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

☯ ฝ่ายกฎหมาย

นางสาวจรวพร เหมรังษี

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

☯ ออกแบบปก

นายวินัย อีระพิบูลย์วัฒนา

☯ จัดรูปเล่ม

พระบุญญฤทธิ์ ภาทพจารี (ชูราศรี)

วัดสนธิ์(นาสน)

☯ โรงพิมพ์

หจก.กรีนโซน อินเตอร์ 2001

155/2 ถนนปากนคร ตำบลท่าซัก อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช 80000

Tel. 075-466-031 Fax. 075-446-676

บทบรรณาธิการ

วารสารฉบับนี้เป็นฉบับที่ 2 ประจำปีพุทธศักราช 2565 เล่มนี้เป็นปีที่ 5 ของการปรับปรุงรูปแบบ และประเด็นหลัก เพื่อให้เป็นไปตามเกณฑ์การประเมินคุณภาพวารสารในฐานข้อมูล TCI รองรับการประเมินจากศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (Thai Journal Citation Index -TCI) และเพื่อให้คุณภาพของบทความเป็นไปตามเงื่อนไข และกติกาสากล จึงเปิดโอกาสให้นักวิชาการ นักวิจัย นักศึกษา คณาจารย์ ครูอาจารย์ ได้เผยแพร่บทความทางวิชาการหรือบทความวิจัย ซึ่งกองบรรณาธิการได้ดำเนินการตามกระบวนการเชิงหลักการเผยแพร่บทความตามเกณฑ์สำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษาทุกประการ

กองบรรณาธิการวารสารสังคมพัฒนศาสตร์ ขอขอบคุณท่านผู้เขียน ท่านสมาชิกและท่านผู้อ่านที่ให้ความสนใจและไว้วางใจวารสารของเราเป็นอย่างดีตลอดมา และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าบทความที่ได้เลือกสรรมาตีพิมพ์ จักมีประโยชน์ต่อผู้อ่านทุกท่าน บรรณาธิการขอขอบคุณท่านผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่ได้ให้ความกรุณาอ่านและแนะนำการปรับแก้บทความวิจัยให้มีคุณภาพทางวิชาการยิ่งขึ้น

สุดท้ายนี้กองบรรณาธิการหวังอย่างยิ่งว่าเนื้อหาในวารสารฉบับนี้จะเป็นประโยชน์ต่อผู้อ่านบ้างตามสมควร หากผู้อ่านจะมีข้อเสนอแนะในการปรับปรุงวารสารนี้ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น กองบรรณาธิการขอน้อมรับไว้ด้วยความยินดียิ่ง

พระณัฐพงษ์ ญาณเมธี

บรรณาธิการ

สารบัญ

บรรณาธิการ	(ก)
บทบรรณาธิการ	(ข)
รวมใจจิตอาสา สานต่อพุทธศิลป์ “เรือพระ” ประเพณีวัฒนธรรมชาวใต้ของ วัดควนสุบรรณ ตำบลควนสุบรรณ อำเภอนาสาร จังหวัดสุราษฎร์ธานี	1
UNITING THE VOLUNTEER SPIRITS TO CONTINUE THE BUDDIST ART OF “RUEA PHRA” SOUTHERN CULTURE TRADITIONS OF KHUANSUBAN TEMPLE KHUANSUBAN SUB-DISTRICT, NASAN DISTRICT, SURATTHANI PROVINCE วงศ์สิริ เรืองศรี	
การจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวทัศนศึกษา หลังสถานการณ์โควิด -19 พื้นที่อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม	20
MANAGEMENT OF LOCAL WISDOM TO PROMOTE FIELD TRIP TOURISM AFTER COVID-19 IN SAM PHRAM DISTRICT, NAKHON PATHOM PROVINCE นิภาวรรณ เจริญลักษณ์, เนตรตะวัน โสมนาม, ภวนิกานต์ คงนันทะ, วงศ์สิริ เรืองศรี และเรวัชชัย นิลโคตร	
พลวัตทางนิเวศวิทยาสังคมและการจัดการกรรมสิทธิ์พื้นที่สาธารณะชายฝั่ง อ่าวบ้านดอน: กรณีศึกษาชุมชนบ้านปากน้ำท่าทอง ตำบลท่าทอง อำเภอ กาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี	39
SOCIAL ECOLOGY DYNAMICS OF AND COMMONS PROPERTY RIGHTS MANAGEMENT IN BANDON BAY COASTAL PUBLIC ZONE: A CASE STUDY BAN THA THONG COMMUNITY, THA THONG SUB-DISTRICT, KANCHANADIT DISTRICT, SURATTHANI PROVINCE เพ็ญนภา สวนทอง	

การประยุกต์ใช้วัฒนธรรมโนราห์เป็นฐานในการส่งเสริมการศึกษาของเด็ก 58**และเยาวชนนอกระบบการศึกษาในชุมชนบ้านปากลัด ตำบลทุ่งหลวง****อำเภอเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี**

APPLICATION OF THE MANORA CULTURE ON THE BASE FOR PROMOTING
EDUCATION OUT-OF-SCHOOL CHILDREN AND YOUTH IN BANPAKLAT COMMUNITY,
THUNG LUANG SUB-DISTRICT, WIANGSA DISTRICT, SURATTHANI PROVINCE

วงศ์สิริ เรืองศรี, เพ็ญภา สอนทอง, พระครูอรุณสุตาลังการ, พระครูวิจิตรธรรมโชติ และ
พระครูวินัยธรสุริยา สุริโย (คงคาไหว)

อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ภายใต้เศรษฐกิจเสรีนิยมใหม่กับการส่งเสริมการเรียนรู้ 79**ตลอดชีวิตของชุมชนไทดำ อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี**

ETHNIC IDENTITY UNDER NEO-LIBERALISM ECONOMY AND PROMOTION OF
LEARNING LIFELONG OF TAI DAM COMMUNITY, KHAO YOI DISTRICT,
PHETCHABURI PROVINCE

นริศรา กรุดนาค, ธารารัตน์ สัณญะโม, เรืองวิชญ์ นิลโคตร, วงศ์สิริ เรืองศรี และ
ประภัศร วิเศษประภา

คำแนะนำสำหรับผู้เขียน**99**

รวมใจจิตอาสา สานต่อพุทธศิลป์ “เรือพระ” ประเพณีวัฒนธรรมชาว
ใต้ของวัดควนสุบรรณ ตำบลควนสุบรรณ อำเภอนาสาร
จังหวัดสุราษฎร์ธานี*

UNITING THE VOLUNTEER SPIRITS TO CONTINUE THE BUDDIST
ART OF “RUEA PHRA” SOUTHERN CULTURE TRADITIONS OF
KHUANSUBAN TEMPLE KHUANSUBAN SUB-DISTRICT,
NASAN DISTRICT, SURATTHANI PROVINCE

วงศ์สิริ เรืองศรี

Wongsiri Rueangsri

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

Suratthani Rajabhat University, Thailand

E-mail: pinky_sa@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการเรื่องนี้นำเสนอข้อค้นพบเรื่องรวมใจจิตอาสา สานต่อพุทธศิลป์ “เรือพระ” ประเพณีวัฒนธรรมชาวใต้ของวัดควนสุบรรณ ตำบลควนสุบรรณ อำเภอนาสาร จังหวัดสุราษฎร์ธานี เรือพระวัดควนสุบรรณแสดงให้เห็นถึงเอกลักษณ์วัฒนธรรมท้องถิ่นภาคใต้ ที่นำศิลปกรรม จิตรกรรมมาสะท้อนถึงภูมิปัญญาและการถ่ายทอดเชิงพุทธศิลป์ที่สื่อถึงประวัติความเป็นมาของพระพุทธศาสนา มีพระสงฆ์เป็นผู้นำทางศาสนา จิตวิญญาณ และเป็นศูนย์รวมใจของพุทธศาสนิกชน โดยอาศัยศรัทธา (ความเชื่อ) ปสาทะ (ความเลื่อมใส) และสปปายะ (เกื้อหนุน) ในการสืบทอดและสืบสานการทำเรือพระ ในการประดิษฐ์สร้างสรรค์ผสมผสานระหว่าง “ศิลปะกับวัฒนธรรม” และนำ “พุทธศิลป์” เชื่อมโยงพระพุทธศาสนา หรือเรียกว่า “มรดกมุขปาฐะกับความเชื่อเชิงมายาคติของ

*Received 26 December 2022; Revised 31 December 2022; Accepted 31 December 2022

ประวัติศาสตร์ทางพระพุทธศาสนา” โดยนำ “พุทธธรรม” มาประกอบสร้างด้านพิธีกรรมที่แสดงถึงการบูชาด้วยความตั้งใจ และความบริสุทธิ์ต่อตัวแทนพระพุทธองค์ ทั้งนี้เรือพนมพระถือเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่รวมจิตวิญญาณของคนใต้ เป็นปรากฏการณ์ให้เห็นถึงความเจริญงอกงามทั้งทางกาย สติปัญญา อารมณ์ สังคม สุนทรียะ และพลวัตทางศิลปะวิทยาการในการสรรค์สร้างจากมรดกทางภูมิปัญญาเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าควรค่าแก่การอนุรักษ์ สืบสานปณิธาน และเผยแพร่มรดกทางวัฒนธรรมให้เป็นเอกลักษณ์ของคนใต้ให้คงดำรงอยู่ ดังที่วัดควนสุบรรณใช้จุดเริ่มต้น “บวร” รวม “พลตลากลากเรือพระ” เหล่าขุนพลที่มีความศรัทธารวมใจจิตอาสาในการขับเคลื่อนเรือพระ เป็นการส่งต่อมรดกภูมิปัญญาทางประเพณีและวัฒนธรรมระหว่าง “ชุมชน” “วัด” “โรงเรียน” ที่มีการพึ่งพาอาศัย ความผูกพัน ความเชื่อมโยงสัมพันธ์ และความศรัทธา

คำสำคัญ: รวมใจจิตอาสา, พุทธศิลป์, พุทธธรรม, เรือพระ, ประเพณีวัฒนธรรมชาวใต้

Abstract

This academic article presents the findings on the collective spirit of volunteerism. Continuing the Buddhist art of "Buddha Boat", a southern cultural tradition of Wat Khuan Suban Khuan Suban Sub-district, Na San District, Surat Thani Province. Phra Wat Kuan Suban's boat shows the identity of the southern local culture. that brings art Painting reflects the wisdom and the transmission of Buddhist art that conveys the history of Buddhism. There are monks as religious, spiritual leaders and centers of the Buddhist community. By relying on faith (belief), Pasada (belief) and Sappaya (support) in the inheritance and continuation of the making of the Buddha image. in inventing a combination of "Art and culture" and bringing "Buddhist art" to connect Buddhism, known as "Oral heritage and mythical beliefs of the history of Buddhism". By bringing "Buddha Dharma" to create the ritual that represents worship with intention and purity to the representative of the Lord Buddha The Phanom Phra boat is considered a cultural intangible heritage

that combines the spirit of the southern people. It is a phenomenon that shows the growth of physical, intellectual, emotional, social, aesthetic and the dynamics of art and technology in creating from intellectual heritage to cultural heritage that is worth preserving, continuing the aspirations, and disseminating cultural heritage as a unique identity of the southern people for existence. As Wat Khuan Suban used as the starting point, "Baworn" gathered "Polton to drag the monk's boat." It is the passing on of heritage, wisdom, tradition and culture between "*communities*", "*temples*", and "*schools*" that have dependencies, ties, and relations. and faith.

Keywords: Uniting the Volunteer Spirits, Buddhist Art, Buddha Dharma, Ruela Phra, Southern Culture Tradition

บทนำ

ประเพณีชักพระหรือลากพระเป็นประเพณีท้องถิ่นของชาวไทยที่ยึดถือปฏิบัติกันมาอย่างยาวนานมาตั้งแต่สมัยศรีวิชัยในพุทธศตวรรษที่ 11 เป็นประเพณีที่สืบเนื่องด้วยพุทธศาสนาซึ่งจะมีขึ้นหลังจากวันมหาปวารณา หรือวันออกพรรษา 1 วัน ซึ่งตรงกับวันแรม 1 ค่ำ เดือน 11 โดยพุทธศาสนิกชนพร้อมใจกันอาราธนา พระพุทธรูปขึ้นประดิษฐานบนบุษบกที่วางอยู่เหนือเรือ รถ หรือล้อเลื่อน หรือเรียกว่า “เรือพระ” แล้วแห่แหนชักลากไปตามลำน้ำหรือตามถนนหนทาง ท้องถิ่นใดอยู่ริมน้ำหรือมีลำคลองก็มีการชักพระทางน้ำ หากห่างไกลลำคลองก็มีการพระทางบก (สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์, 2542) เพื่อให้พุทธศาสนิกชนได้สักการบูชาและถวายภัตตาหารแด่พระสงฆ์ ประเพณีนี้สันนิษฐานว่าเกิดขึ้นในประเทศอินเดียตามลัทธิศาสนาพราหมณ์ที่นิยมเอาเทวรูปแห่แหนในโอกาสต่าง ๆ เพื่อความเป็นสิริมงคลและอำนวยการให้อยู่สุขเป็นสุข ซึ่งต่อมาพุทธศาสนาได้นำเอาคติความเชื่อดังกล่าวมาปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงให้สอดคล้องกับมิตติความเชื่อของพุทธศาสนา หลังจากพระพุทธองค์ทรงตรัสรู้และประกาศศาสนา ออกผนวชได้ 6 พรรษา พระองค์ทรงแสดงยมกปาฏิหาริย์ มีพระประสงค์จะแสดงธรรมโปรดพุทธมารดา จึงได้เสด็จขึ้นไปแสดงพระอภิธรรมบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ นับเป็นเวลาในเมืองมนุษย์ได้ 3 เดือน นับว่าจำพรรษาที่ 7

บนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 อันเป็นวันสุดท้ายของพรรษา พระพุทธองค์ได้เสด็จกลับมนุษยโลกถึงประตูนครสังกัสสะตอนเช้าตรู่ของวันแรม 1 ค่ำ เดือน 11 ซึ่งเป็นวันออกพรรษา พุทธศาสนิกชนที่ทราบมารับเสด็จพร้อมกันเตรียมภัตตาหารไปถวาย แต่เนื่องจากพุทธศาสนิกชนที่มารับเสด็จมีจำนวนมากจึงไม่สามารถจะเข้าไปถวายภัตตาหารถึงพระพุทธองค์ได้ทั่วถึง จึงจำเป็นต้องเอาภัตตาหารหอบไปไม้ส่งต่อ ๆ กันเข้าไปถวายด้วยความตั้งใจ ความบริสุทธิ์ แรงอธิษฐานและอภินิหารแห่งพระพุทธองค์ภัตตาหารเหล่านั้นไปตกในบาตรของพระพุทธองค์ทั้งสิ้น เพื่อเป็นการแสดงถึงความปิตินต์ได้อัญเชิญพระพุทธองค์ขึ้นประทับบนบุษบกที่เตรียมไว้แล้วแห่แหนกันไปยังที่ประทับของพระพุทธองค์ ครั้นเลยพุทธกาลมาแล้วและมีพระพุทธรูปซึ่งเป็นตัวแทนของพระพุทธองค์ พุทธศาสนิกชนจึงนำเอาพระพุทธรูปยกแห่แหนสมมติแทนพระพุทธองค์ ซึ่งจะกระทำกันในวันแรม 1 ค่ำ เดือน 11 ของทุกปี สืบมาเป็นประเพณีลากพระในปัจจุบัน (อุดม เขยกิจวงศ์, 2545)

ประเพณีลากพระหรือชักพระได้ถ่ายทอดมาถึงประเทศไทยในบริเวณภาคใต้ นับตั้งแต่ครั้งภิกษุชาวจีนชื่ออึ้งจิ้งได้จาริกผ่านคาบสมุทรมลายู เพื่อไปศึกษาศาสนาในอินเดียเมื่อปี พ.ศ. 2114-2138 ก็ได้เห็นประเพณีการลากพระของชาวเมือง “โฮลิ่ง” อันเป็นชื่อเดิมของเมืองนครศรีธรรมราช จึงได้บันทึกไว้ว่า “พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์องค์หนึ่งมีคนแห่แหนนำมาจากวัด โดยประดิษฐานจากรถหรือบนแคร่มีพระสงฆ์และฆราวาสหมู่ใหญ่ แวดล้อมมา มีการตีกลองและบรรเลงดนตรีต่าง ๆ มีการถวายของหอมดอกไม้ และถือธงชนิดต่าง ๆ ที่ทอแสงในกลางแดด พระพุทธรูปเสด็จไปสู่หมู่บ้านด้วยวิธีดังกล่าวนี้ ภายใต้เพดานกว้างขวาง” จากหลักฐานในจดหมายเหตุของภิกษุอึ้งจิ้งนี้ ทำให้เชื่อว่าประเพณีลากพระในภาคใต้มีมาแล้วตั้งแต่สมัยศรีวิชัย เนื่องจากช่วงสมัยนั้นพื้นที่ภาคใต้อยู่ภายใต้อารยธรรมศรีวิชัย (บุญชู ยืนยงสกุล, 2547) ประเพณีชักพระ-ทอดผ้าป่าของจังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นประเพณีที่เกิดขึ้นมาตั้งแต่อดีต ซึ่งมีหลักฐานให้เห็นชัดเจนในสมัยอาณาจักรศรีวิชัย ซึ่งมีศูนย์กลางความเจริญรุ่งเรืองในทุกด้านโดยเฉพาะด้านพระพุทธศาสนาที่เป็นแหล่งอารยธรรมมีอิทธิพลต่อเมืองอื่น ๆ ต่อมาความเจริญได้ขยายไปยังพื้นที่อื่น ๆ ประเพณีชักพระจึงได้แพร่ขยายทั่วพื้นที่จังหวัดสุราษฎร์ธานี (สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสุราษฎร์ธานี, 2565) ในการแห่เรือพระเป็นการนำเรือ หรือรถ หรือล้อเลื่อนที่ประดิษฐ์ตกแต่งเป็นรูปเรือวางบุษบก หรือเรียกว่า “นม” “ยอดนม” หรือ “นมพระ” สำหรับอาราธนาพระพุทธรูปขึ้น

เฉกเช่น เรือพระวัดควนสุบรรณ ที่มีจุดเริ่มต้นเกิดจากกุศโลบายของพระครูสังฆรักษ์วิสุทโชติญาโณ อดีตเจ้าอาวาสวัดควนสุบรรณ อดีตเจ้าคณะตำบลควนสุบรรณ เนื่องจากสภาพวัดเสื่อมโทรม ญาติโยมเข้าวัดค่อนข้างน้อย จึงคิดหาวิธีให้ญาติโยมเข้ามาช่วยเหลือและอุปถัมภ์วัด โดยเฉพาะในเรื่องจิตอาสาในการเข้ามาทำกิจกรรมใด ๆ โดยไม่มุ่งหวังผลประโยชน์จากวัด เช่น การทำความสะอาดวัด การซ่อมแซมอาคาร ด้วยเหตุนี้จึงนำวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดสุราษฎร์ธานี มาเป็นศูนย์รวมใจในการเข้ามามีส่วนร่วมในรูปแบบของ “งานประเพณีชักพระ” การสร้างรถพระ หรือเรือพระ โดยใช้วัดเป็นศูนย์กลางซึ่งเริ่มจากคำว่า “บวร” ที่รวม “พลตลลภเรือพระ” เป็นการส่งต่อมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมระหว่าง “ชุมชน” “วัด” กับ “โรงเรียน” ที่มีการพึ่งพาอาศัย ความผูกพัน ความเชื่อมโยงสัมพันธ์ และความศรัทธาที่ยาวนาน ทำให้ชุมชนพร้อมใจรวมตัวกันจากแรงศรัทธาที่มีในการร่วมแรงร่วมใจในสร้าง “เรือพระ” ซึ่งชุมชน โรงเรียน และปราชญ์ชาวบ้าน ได้เข้ามามีส่วนร่วมทุกกระบวนการเริ่มตั้งแต่การประชุมวางแผน การแก้ไขปัญหา ระว่างการทำเรือพระเกิดเป็นกิจกรรมในชุมชน จนกระทั่งเรือพระเสร็จสมบูรณ์ เรียกได้ว่า “รวมใจจิตอาสาสร้างเรือพระวัดควนสุบรรณ” นอกจากนี้ วัดควนสุบรรณได้รับรางวัลจากการประกวดรถพนมพระ ตั้งแต่ปี พ.ศ.2557 จนถึงปัจจุบัน (พ.ศ. 2565) สำหรับจุดเด่น

ของเรือพระวัดควนสุบรรณ คือ มีลวดลายกนกโบราณ ผสมผสานกับรูปสัตว์ในวรรณคดี คือ พญาครุฑและหงส์ โดยช่างฝีมือในอำเภอบ้านนาสาร จังหวัดสุราษฎร์ธานี และยังได้รับการยอมรับว่า เป็นองค์กระคุณธรรมที่เข้าร่วมประกาศเจตนารมณ์ความร่วมมือการขับเคลื่อนจังหวัดคุณธรรม ในงานสมัชชาคุณธรรมจังหวัดสุราษฎร์ธานี พ.ศ. 2563 ดังนั้น การรวบรวมของดิग्ภูมิปัญญาชุมชนเข้ามาผนวกรวมอยู่ในเรือพระเพื่อสร้างเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ชนบทรรมนิยมประเพณีพื้นบ้านที่สำคัญ และสะท้อนให้เห็นถึงคุณค่าของสมบัติทางปัญญาที่มีอยู่จนเกิดเป็นความภาคภูมิใจ ขยายไปต่อสังคมภายนอกได้รับรู้ถือเป็นนิมิตหมายอันดี โดยในบทความนี้ผู้เขียนได้รวบรวมและเรียบเรียงเรื่องราวเกี่ยวกับเรือพระ ได้แก่ พระพุทธศาสนาเชื่อมโยงสู่ประเพณีชักพระที่เป็นรากเหง้าของชาวนาใต้ “พุทธศิลป์” “พุทธธรรม” จิตวิญญาณของเรือพระ ฉากทัศน์การพัฒนาที่อยากเห็นกับประเพณีที่กำลังเลือนหาย และรวมใจจิตอาสา สานต่อพุทธศิลป์ “เรือพระ” วัฒนธรรมประเพณีชาวนาใต้ ทั้งนี้ผู้เขียนได้รวบรวมปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการสานต่อพุทธศิลป์ และสืบสานปณิธานวัฒนธรรมประเพณีชาวนาใต้ “เรือพระ” ซึ่งเห็นว่าประเพณีลากพระมีความสำคัญที่ยังคงรักษารูปแบบของประเพณีอันดีงามที่เชื่อมโยงถึงวิถีความเชื่อและความศรัทธาในพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง ได้รวบรวมนำเสนอในบทความนี้

พระพุทธศาสนาเชื่อมโยงสู่ประเพณีและวัฒนธรรมชักพระที่เป็นรากเหง้าของชาวนาใต้

ประเพณีลากพระหรือชักพระ เชื่อกันว่า ตั้งแต่แรม 1 ค่ำ เดือน 8 จนถึงขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 รวมเวลา 3 เดือน เป็นเวลาที่พระพุทธเจ้าเสด็จขึ้นไปโปรดพระพุทธมารดาบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ และมาถึงแรม 1 ค่ำ เดือน 11 เป็นวันที่พระพุทธองค์เสด็จลงมาสู่มนุษยโลก พุทธศาสนิกชนที่ทราบต่างก็พากันไปเฝ้าต้อนรับด้วยความยินดีและทำการสักการบูชา นำพระพุทธองค์ไปสู่ที่ประทับ ในการนำเสด็จพระพุทธองค์ไปสู่ที่ประทับนั้นได้จัดทำบุษบกสำหรับพระพุทธเจ้าประทับ แล้วนำขบวนแห่กันไปกลายเป็นประเพณีลากพระมาจนบัดนี้ จากพลวัตการเปลี่ยนแปลงของยุคสมัยได้มีการปรับเปลี่ยนให้เข้ากับสมัยนิยมแต่ยังคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์เฉพาะตนในแต่ละท้องถิ่นโดยขึ้นอยู่กับความเชื่อ ความศรัทธา และขนบธรรมเนียมที่ยึดถือปฏิบัติกันมา ซึ่งประเพณีแห่เรือพระ หรือประเพณีลากพระนั้น

เป็นประเพณีที่พุทธศาสนิกชนพร้อมใจกันอาราธนาพระพุทธรูปที่ประดิษฐานอยู่ในวิหารมาประดิษฐานบนบุษบกอันประกอบอยู่บนยานพาหนะชนิดต่าง ๆ เช่น เกวียน รถ หรือเรือที่ประกอบไว้เพื่อลากพระ ในสมัยก่อนการเดินทางส่วนใหญ่ใช้เรือเป็นหลัก เรียกว่า “เรือพระ” แม้ปัจจุบันจะนิยมลากพระไปตามถนน แต่ยังมีประเพณีเป็นรูปเรือเหมือนเดิม เพียงแต่ดัดแปลงเป็นยานที่มีล้อเพื่อให้ลากไปตามถนนได้สะดวก ทั้งนี้ประเพณีการลากพระจะมีความแตกต่างกันในแต่ละท้องถิ่นขึ้นอยู่กับวัฒนธรรมในท้องถิ่นนั้น ๆ (วิโรจน์ คงจันทร์, 2565)

เรือพระที่ถูกตกแต่งอย่างประณีตและสวยงาม หัวเรือและท้ายเรือเป็นรูปพญานาค บ้างก็เป็น 5 ตัว หรือ 7 ตัว (ตามประวัติพระพุทธรูปเจ้าทรงศรีสุ) โดยใช้กระดาษสีเงิน สีทอง หรือกระดาษสีสะท้อนแสงฉลุวดลายสวยงามทำเป็นเกล็ดนาคสะท้อนแสงระยิบระยับไปทั้งลำ หลังคาบุษบกนิยมทำเป็นแบบจตุรมุขหรือจตุรมุขซ้อน รูปทรงชะลูดงามสง่าสะดุดตาตกแต่งด้วยหางหงส์ ช่อฟ้า ใบระกา ตัวลายอง กระฉิง ฐานพระ บัวปลายเสา คันทวย เสาบุษบกมีลายแทงหยวก หรือใช้กระดาษสีหรือฉลุวดลายปิดอย่างประณีตบรรจงงดงามอย่างได้สัดส่วน ยอดบุษบกจะเรียวยาวชะลูด ปลายสุดมักใช้ลูกแก้วฝังหรือติดไว้ เมื่อต้องแสงแดดจะทอแสงระยิบระยับ จากปลายบุษบกจะมีธงทำด้วยผ้าหลากสี ผู้ห้อยโยงไปยังส่วนต่าง ๆ ของประทุนหัวและท้าย นอกจากเพื่อความสวยงามแล้ว ยังช่วยพยุงให้บุษบกทรงตัวอยู่ได้อย่างมั่นคงพระพุทธรูปที่นำมาประดิษฐานประจำเรือพระเรียกว่า “พระลาก” ซึ่งแต่ละวัดจะมีพระประจำวัด เป็นพระพุทธรูปปางคันธารราชูรี (ปางขอฝน) เพราะชาวใต้เชื่อว่าการลากพระนอกจากจะได้บุญแล้ว ยังช่วยให้ฝนตกต้องตามฤดูกาลอีกด้วย (เครื่องแกงแม่พร, 2565) ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 รถพนมพระวัดควนสุพรรณ
ที่มา (สิทธิโชค โทนจินดา, 2564)

เรือพระวัดควนสุพรรณมีเอกลักษณ์โดยรวมของเรือพระเป็นรูปพญาครุฑและหงส์ เพื่อสื่อความหมายตามชื่อของวัดและตำบล คือ "ควนสุพรรณ" อันหมายถึงพญาครุฑ ส่วนหงส์ หมายถึง งดงาม สูงเด่น เรือพระนี้ถูกออกแบบโดย นายนิโรจน์ ดอกไม้เทศ ประชาญ์ชาวบ้านและภูมิปัญญาท้องถิ่นของตำบลควนสุพรรณ และดำเนินการสร้างโดยวัดควนสุพรรณ โดยวิธีอัญเชิญพระพุทธรูปเรียกว่า “พระลาก” (พระปางอุ้มบาตร หรือ พระปางประทานอภัย หรือพระพุทธรูปยืนปางต่าง ๆ ขึ้นประดิษฐานบนบุษบก (สำนักงานไกรด์อุบล ดอทคอม, 2565) เรือพระจะสร้างสัญลักษณ์พญานาคไว้ทั้ง 2 ฝั่งของรถ ซึ่งเชื่อว่าพญานาคเป็นสัตว์ที่ผูกพันและอยู่คู่กับศาสนาพุทธศาสนา ทั้งนี้หากใครได้ลากพระทุกปีจะได้บุญมากส่งผลให้พบความสำเร็จในชีวิต การทำเรือพระเกิดจากการร่วมมือร่วมใจระหว่างชุมชนและวัด ที่เกิดจากศรัทธาของชุมชนที่มีต่อพระสงฆ์ ในการดำเนินสร้างเรือพระจำเป็นต้องมีความรู้ ความสามารถ และทักษะฝีมือทางเชิงช่างงานด้านต่าง ๆ เช่น งานช่างไม้ งานฉลุไม้ งานช่างสี งานจิตรกรรม แสดงออกถึงภูมิปัญญาและการถ่ายทอดเชิงพุทธศิลป์ที่สื่อถึงประวัติความเป็นมาของพระพุทธศาสนา เรือพระหรือเรือพนมพระจะนิมนต์พระสงฆ์ซึ่งเป็นผู้นำทางศาสนา จิตวิญญูณ และสิริมงคลแก่เรือพระ เนื่องจากพระสงฆ์เป็นศูนย์รวมใจของพุทธศาสนิกชน พุทธบริษัท หรือชุมชน ซึ่งมีบทบาทและพลังในการขับเคลื่อนหรือชักจูงโน้มน้าวความคิดของคนในชุมชนที่มีความศรัทธาให้ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบได้ โดยอาศัยศรัทธา (ความเชื่อ) ปสาทะ (ความเลื่อมใส) และสปปายะ (เกื้อหนุน) รวมถึงบทบาทในการขับเคลื่อนและผลักดันให้เกิดการสืบทอดและสืบสานเรือพระ

ฉะนั้น กล่าวได้ว่า ในพระพุทธศาสนาพระสงฆ์เป็นกลไกที่สำคัญต่อการบริหารจัดการชุมชนให้เกิดความสามัคคีเช่นเดียวกับวัดควนสุพรรณที่มีพระสงฆ์เป็นแกนนำในการทำกิจกรรมที่เป็นสาธารณะกุศลในชุมชน สังคม และประเทศ เช่น ช่วยเหลือชุมชนน้ำท่วม การแจกอาหาร ที่พักของผู้ป่วยโควิด-19ซึ่งในประเพณีชักพระนั้นพระสงฆ์กับชุมชนร่วมกันดำเนินกิจกรรมโดยอาศัยหลักการพัฒนาจิตใจที่สอดคล้องกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนา ได้แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ผู้ให้คำปรึกษา และผู้ลงมือปฏิบัติงาน โดยพระสงฆ์จะเป็นผู้ให้คำปรึกษานั้นจะแนะนำ ชี้แนะแนวทางในการดำเนินงาน ตั้งแต่ในขั้นตอนของการวางแผนงาน การจัดทำเรือพระการระดมทุน การประสานกับช่าง ประสานงานกับชุมชน และสร้างขวัญและกำลังใจ ในส่วนบทบาทการเป็นผู้ลงมือปฏิบัติงาน โดยพระสงฆ์เป็นผู้ดำเนินการ

จัดทำเรือพระด้วยตนเอง รวมถึงการเตรียมการต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการแห่ ตลอดจนเป็นผู้ประสานงานผู้คนในชุมชนให้มาช่วยกันทำเรือพระหรือเตรียมการในส่วนต่าง ๆ โดยร่วมกับวัดหรือผู้นำชุมชนในการระดมทั้งกำลังแรง กำลังกาย กำลังทรัพย์ และกำลังใจ ให้งานในส่วนต่าง ๆ สำเร็จลุล่วงได้ดี (พระมหาวิจิตรพงศ์ ชูจิตต์, 2561)

นอกจากนั้น ยังมีความเชื่อกันว่าขณะที่ลากพระนั้นถ้ามีใครแอบเอาเศษไม้ไปสอดไว้ที่ฐานพระลากจะก่อให้เกิดการทะเลาะวิวาทขึ้นระหว่างผู้ที่ลากพระด้วยกัน จึงต้องคอยระวังดูแลอย่างใกล้ชิด และส่วนหนึ่งที่เรือพระจะขาดเสียไม่ได้คือ ที่สำหรับแขวนต้มบูชาพระ เพราะพุทธศาสนิกชนทุกครัวเรือนจะพยายามนำต้มไปแขวนบูชาพระลากตามคติความเชื่อให้ครบถ้วนเท่าจำนวนพระ (ซึ่งจะเท่ากับจำนวนวัดที่ลากพระ) สิ่งสำคัญอีกอย่างหนึ่งที่อยู่คู่เคียงกับประเพณีชักพระคือ ขนมต้ม ดังนั้น ก่อนวันลากพระจะมาถึง 1-2 วันชาวบ้านจะสาละวนอยู่กับการแทงต้ม ซึ่งเริ่มจากการเตรียมหาอดกระพ้อ นำข้าวสารเหนียวมาแช่ให้อิ่มตัวแล้วผัดด้วยกะทิให้เกือบสุก (บางรายนิยมแทรกด้วยถั่ว เรียกว่า “ต้มใส่ถั่ว”) ซึ่งต้องต้มถั่วเหลืองหรือถั่วดำให้สุกเสียก่อน เมื่อผัดข้าวเหนียวเข้ากับกะทิจนเกือบจะได้ที่แล้ว จึงค่อยผสมถั่วคลุกเคล้าลงไปให้เข้ากันดี แล้วตักใส่ภาชนะวางทิ้งไว้ให้เย็นแล้วจึงนำมาห่อด้วยใบกระพ้อ ห่อเป็นรูปสามเหลี่ยมคล้ายฝักกระจับ แต่ละลูกจะมีขนาดโตประมาณกิน 2-3 คำ การก่อดัวต้องรู้วิธีม้วนขอปลายใบกระพ้อขึ้นรูปเป็นมุมแรกสำหรับยึดข้าวเหนียวใส่ รู้วิธีการพันห่อ การสอดซ่อนปลายโคนใบและดึงปลายเพื่อให้รัดแน่นได้รูปทรงสามเหลี่ยมสวยงาม เรียกวิธีการห่อต้มว่า “แทงต้ม” เมื่อแทงต้มเสร็จแล้วจึงนำไปต้มจนน้ำแห้งขอจะได้ต้มที่สุกเหนียว หอม อร่อย บางคนอาจใช้วิธีการนึ่งก็ได้ ตลอดสองข้างทางที่เรือพระถูกลากผ่าน ชาวบ้านจะทยอยออกมาชมความงดงามของขบวนพร้อมทำบุญด้วยเงิน และแขวนขนมต้ม ซึ่งเป็นวัฒนธรรมและประเพณีที่สืบทอดอย่างยาวนาน “แขวนต้ม” จึงกลายเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ในทุกปีเมื่อมีการแห่เรือพระ นอกจากจะใช้ทำบุญแล้วยังเป็นสื่อกลางเกลี่ยหว้าใจให้ชาวบ้านสมัครสมานสามัคคีร่วมด้วยช่วยกันให้งานลากพระแต่ละปีประสบความสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี (เครื่องแกงแม่พร, 2565)

“พุทธศิลป์” “พุทธธรรม” จิตวิญญาณของเรือพระ

“พุทธศิลป์” เกี่ยวข้องในงานศิลปะที่สร้างขึ้นเพื่อรับใช้พระพุทธศาสนาโดยตรง ซึ่งเป็นทั้งจิตรกรรม ประติมากรรม และสถาปัตยกรรมในพระพุทธศาสนา “พุทธศิลป์” เป็นศิลปกรรมที่สร้างขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการทางด้านร่างกาย และจิตใจให้มีความรู้สึกพอใจในสิ่งที่ได้เห็น ได้ยิน ได้สัมผัส ไพเราะเหมาะสม ไม่ว่าจะเป็นในทางประยุกต์ศิลป์ หรือวิจิตรศิลป์ ทั้งนี้ “พุทธศิลป์” ยังเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นเป็นผลงานประจักษ์ที่แสดงออกอย่างเป็นรูปธรรมที่เด่นชัด และมีสุนทรียะในสิ่งที่ประกอบสร้าง (พูนชัย ปันธิยะ, 2559) นอกจากนี้ ยังเห็นถึง “ศิลปะกับวัฒนธรรม” ยังคงสร้างเสน่ห์และสุนทรียะควบคู่ไปพร้อมกันเสมอ ดังนั้น “พุทธศิลป์” จึงมีการถูกนำไปใช้ในการเชื่อมโยงพระพุทธศาสนาและเป็นที่ใช้ส่งเสริมประเพณีมาตั้งแต่ครั้งโบราณ หรือเรียกว่าเป็น “มรดกมุขปาฐะกับความเชื่อเชิงมายาคติของประวัติศาสตร์ทางพระพุทธศาสนา” โดยนำ “พุทธธรรม” มาประกอบเกิดเป็นพิธีกรรมที่แสดงออกถึงการบูชาด้วยความตั้งใจ และความบริสุทธิ์ต่อพระพุทธรูปที่เป็นตัวแทนของพระพุทธองค์ เห็นได้จากพุทธศาสนิกชนนำเอาพระพุทธรูปยกแห่แห่นสมมติแทนพระพุทธองค์ ที่กระทำตามแบบอย่างปฏิบัติจนเป็นธรรมเนียมประเพณี เพื่อแสดงออกถึงความเชื่อทางพระพุทธศาสนา

การทำเรือพระทำให้คนในชุมชนผูกพันกันมากขึ้น เนื่องจากเรือพระเป็นจุดรวมพลคนอาสา ซึ่งคนในชุมชนใช้ชีวิตตามปกติจะไม่มีการพบปะติดต่อสื่อสาร นอกจากมีบ้านที่อาศัยบริเวณเดียวกันหรือเป็นญาติกันทำให้คนในชุมชนมีความยึดหยุ่นในการรับฟังความคิดเห็นและออกเสียงแสดงความคิดเห็นในการออกแบบเรือพระร่วมกัน ออกแบบอัตลักษณ์ของชุมชน และถ้อยทีถ้อยอาศัยในการแบ่งหน้าที่รับผิดชอบงานตามความสามารถที่ตนมีเรือพระจึงเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน อีกทั้งยังส่งเสริมความสามัคคีให้เกิดขึ้นในชุมชน ทำให้ดังนั้น การประดิษฐ์สรรค์สร้างที่มีการสะท้อนถึงเนื้อหา เรื่องราว รายละเอียดต่าง ๆ ที่ปรากฏขึ้นเป็นสิ่งที่เรือพระมีความจำเป็นที่จะต้องเกี่ยวข้อง ครอบคลุมไปถึงขอบเขตประสบการณ์ทั้งหมด หรือปรากฏการณ์ธรรมชาติ พฤติกรรมการแสดงออกถึงความรู้สึก ซึ่งเป็นเรื่องของสุนทรียภาพ หรือพุทธศิลป์ หรือพรรณนาอารมณ์ สร้างแสดงเป็นที่ประจักษ์ในรูปแบบของสัญลักษณ์ในผลงานด้วยความลึกซึ้งทาง “สหวิทยาการ” (พยงค์ พรหมชาติ, 2549) ที่สะท้อนให้เห็นว่าชาวบ้านได้เล็งเห็นคุณค่าของสมบัติทาง

ปัญหาที่มีอยู่จนเกิดเป็นความภาคภูมิใจและต้องการสะท้อนให้สังคมภายนอกได้รับรู้ (สาริณี อินทร์ขำ และคณะ, 2559) ซึ่งปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในแต่ละยุคสมัยได้แสดงถึงหลักฐานความรุ่งเรืองในด้านมุขปาฐะ จินตภาพ และปณิธานของเรือพระ และสิ่งสำคัญอีกประการคือ การทำให้เรือพระเคลื่อนไหวโดยการลากหรือจูง โดยใช้จิตวิญญาณของเรือพระ และพุทธศาสนิกชนที่เลื่อมใสศรัทธาให้เกิดเป็นพลังโดยอาศัยศรัทธา (ความเชื่อ) ปสาทะ (ความเลื่อมใส) และสัจปายะ (เกื้อหนุน) ทั้งนี้จิตวิญญาณของเรือพระที่ถูกถ่ายทอดเป็นวัฒนธรรมอันดีงาม หรือเรียกได้ว่าเป็นผลรวมแห่งชีวิตมนุษย์ที่สวยงาม (พูนชัย ปันธิยะ, 2559) ดังนั้น เรือพระถือได้ว่าเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของคนได้ อาจกล่าวได้ว่าเป็นสิ่งที่รวมจิตวิญญาณของคนได้ที่บ่งบอกถึงความเจริญงอกงามทั้งทางกาย สติปัญญา อารมณ์ สังคม สุนทรียะ และพลวัตการสร้างสรรค์ด้านฝีมือที่สมควรถูกพัฒนาคุณค่าเป็น ศิลปะวิทยาการบนฐานมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมคนได้

ฉะนั้น วัฒนธรรมและประเพณีเป็นวิถีแห่งการดำเนินชีวิตของคนในแต่ละท้องถิ่นที่พ่อแม่ ปู่ย่า ตายายถ่ายทอดประเพณีหรือการกระทำที่ปฏิบัติส่งต่อกันมา เช่น ความเชื่อ ด้านการทำขนมต้มใส่บาตร พิธีกรรมการเชิญพระพุทธรูปขึ้นเรือพระคนในชุมชนต้องร่วมกันสวดมนต์และถือศีล 5 เพื่อให้เกิดความศรัทธาในพระพุทธรูปและเรือพระ ในการจัดงานประเพณีนอกจากเพื่อความสนุกสนานแล้วยังเป็นการแสดงออกถึงความรักความผูกพัน ความสามัคคี ความร่วมมือร่วมใจ และความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน รวมถึงการสะท้อนวิถีชีวิต ความเชื่อ ค่านิยม ทศนคติของคนในชุมชน และภูมิปัญญาของบรรพบุรุษที่ได้สร้างสรรค์สิ่งที่ดีสืบต่อกันมา ซึ่งปรากฏเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอันเป็นความภาคภูมิใจ ดังนั้น เรือพระจึงเป็นงานศิลปกรรมที่ผสมผสานทั้งงานด้านสถาปัตยกรรม ประติมากรรม และจิตรกรรม ล้วนเกิดจากภูมิปัญญาของช่างพื้นบ้านแต่ละท้องถิ่นที่สร้างสรรค์ผลงานขึ้นในแง่ของความสุนทรียะทางศิลปะต่าง ๆ การจัดทำเรือพระในอดีตนั้นเป็นการระดมความศรัทธาของบรรดาช่างศิลปะเข้ามาร่วมกันทำเรือพระอย่างสุดฝีมือ ส่วนบรรดาชาวบ้านจะเป็นผู้ให้การสนับสนุนทั้งด้านปัจจัยและกำลังใจ งานศิลปะในเรือพระจึงเป็นงานที่สะท้อนถึงภูมิปัญญาของช่างพื้นบ้าน เป็นการแสดงออกอย่างอิสระและเกิดจากความกลมเกลียวสามัคคีของคนในหมู่บ้าน เป็นการอนุรักษ์ศิลปะและประเพณีอย่างแท้จริง คุณค่าของเรือพระนั้นครอบคลุมคุณค่าด้านศาสนา ด้านการอนุรักษ์ ส่งเสริม สืบทอด ประเพณีซึ่งเป็น

เอกลักษณ์ท้องถิ่นมีคุณค่าด้านอนุรักษ์ ส่งเสริมสืบทอดและพัฒนาภูมิปัญญา เชิงช่าง และคุณค่าด้านประวัติศาสตร์ ประเพณีชักพระ และการทำเรือพระได้ทราบถึงพัฒนาการของประเพณีและผลงานศิลปะที่ชาวบ้านปฏิบัติสืบทอดกันมาตั้งแต่อดีต และยังมีคุณค่าด้านเศรษฐกิจและการส่งเสริมการท่องเที่ยวของท้องถิ่น (วิจิตรา อุตมะมุณี และคณะ, 2555)

ฉากทัศน์การพัฒนาที่อยากเห็นกับประเพณีที่กำลังเลือนหาย

การสร้างอัตลักษณ์คนได้ผ่านประเพณีลากพระ หรือเรือพระที่เป็นศิลปวัตถุประจำท้องถิ่นของคนใต้ ถือได้ว่าเป็นสมบัติอันล้ำค่าของชุมชนที่มีความเชื่อและความศรัทธาในการลากเรือพนมพระที่เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ โดยจะร่วมแรงร่วมใจในการสร้างเรือพระและชักลากเรือพระซึ่งมีเพียงคนใต้มี อัตลักษณ์ที่สวยงามมีโครงสร้างภาพลักษณ์ 3 มิติที่กลมกลืนสัมพันธ์กัน เรือพนมพระจึงเป็นปรากฏการณ์ที่สร้างขึ้นด้วยพลังของชาวบ้านที่นำสิ่งประดิษฐ์ทางทัศนศิลป์โดยการอ้างอิงถึงอำนาจในการประกอบสร้างจากพลังสร้างสรรค์ของมนุษย์ที่มีความเชื่อดั้งเดิมที่มีนัยสำคัญทางพระพุทธศาสนา หรือกล่าวได้ว่าเป็นการอ้างอิงถึงพระพุทธเจ้าเปรียบเทียบกับศิลปะที่ชาวบ้านสร้างขึ้นเป็นภาวะแห่งการสร้างสรรคเพื่อลัทธิทางศาสนา กล่าวได้ว่าการสร้างสรรค์เรือพระมีการสอดแทรกการสื่อสารในเรื่องเกี่ยวกับมนุษยธรรมของชุมชนที่เห็นคุณค่าในเรื่องเกี่ยวกับคุณงามความดี ความเชื่อ ความศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา จึงมีการดัดแปลงหรือประยุกต์การใช้สื่อที่สื่อสารในรูปแบบของขนบธรรมเนียมประเพณีที่มุ่งส่งเสริมบำรุง สมานฉันท์ทั้งภายในและภายนอกระหว่าง “บวร” ให้เห็นถึงความมั่นคงเป็นปึกแผ่นระหว่างชุมชนกับวัด โดยพร้อมเพรียงในการประดิษฐ์สร้างกับการร่วมแรง ร่วมใจแสดงถึงกระบวนการความคิดสร้างสรรค์ที่สอดแทรกมาyardคิดในด้านความเชื่อเกี่ยวกับการอบรมสั่งสอน โดยใช้วัตถุสรรค์สร้างเกิดเป็นจินตนาการและคุณลักษณะที่ถ่ายทอดออกมาเป็น “อัตลักษณ์” อย่างศิลปะเรือพระที่พรรณนาให้เห็นถึงผลผลิตทางศิลปะ พลังทางความคิด ความเชื่อ ความศรัทธา (พยงค์ พรหมชาติ, 2549) โดยสื่อให้เห็นถึง “ด้านแรงศรัทธาของชาวบ้านที่เดินทางมาคอยต้อนรับและอัญเชิญพระพุทธเจ้าประทับบนเรือพระ ด้านความงดงามของลักษณะรูปทรง ลวดลายสีล้นของเรือพระ และด้านการนำเรือพระที่มีพระพุทธเจ้าประทับอยู่แห่แหนให้ผู้คนสักการบูชาในแนวความคิดของเรือพระ” จนยึดถือมั่นนำมาเป็นธรรมเนียมปฏิบัติจน

นำไปสู่การบ่มเพาะสั่งสอนให้เข้าใจถึงเหตุและผลรวมถึงการตระหนักในคุณงามความดีที่มีต่อพระพุทธศาสนา

เรือพระที่ประดิษฐานพระพุทธรูปไว้บนบุษบกเป็นสัญลักษณ์หรือตัวแทนของพระพุทธองค์ จักมีพุทธศาสนิกชนจำนวนมากหลังไหลมาเข้าร่วมพิธี อันแสดงให้เห็นถึงความรัก ความสามัคคีและความเอื้อเฟื้อเกื้อกูลซึ่งกันและกัน แต่ด้วยสังคมและวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว เทคโนโลยีวิทยาการที่ก้าวล้ำท่ามกลางกระแสการพัฒนาเป็นเหตุให้วิถีชีวิตผู้คนทั้งในชุมชนเมืองและชนบทมีความเป็นปัจเจกสูง ความร่วมมือในวันนี้จึงดูเบาบางลงจากวันวาน อาทิเช่น คนที่มาร่วมทำกิจกรรมส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มคนที่สูงอายุ และกลุ่มผู้หญิง การทำเรือพระอาจกลายเป็นหน้าที่ของคนเพียงบางกลุ่มที่มีความสนใจส่วนตัว อีกทั้งความเชื่อในอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์อาจมิใช่คำตอบของปัญหาทั้งหมดของชีวิตเหมือนอย่างอดีต ดังนั้น ประเพณีลากเรือพระจึงคงสาระสำคัญไว้เพื่อการพึงระลึกถึงคุณงามความดีของพระพุทธเจ้า พุทธศาสนิกชนที่ต้องยึดถือปฏิบัติเหล่านี้สะท้อนให้เห็นปัญหาการถูกลดบทบาทและความสำคัญของประเพณีลากเรือพระในปัจจุบัน จนดูเหมือนว่าความหวังที่เคยฝากไว้กับอนุชนคนรุ่นหลังให้เป็นกำลังสำคัญในการดูแลรักษา ทำนุบำรุง และสืบสานประเพณีริบหรี่ลงไปเรื่อย ๆ (สาริณี อินทร์ขำ และคณะ, 2558)

ภาพที่ 2 รถพนมพระจำลองวัดควนสุบรรณ
ที่มา (สิทธิโชค โทนจินดา, 2564)

ดังนั้น ความเชื่อ ความศรัทธา ความสามัคคีของชาวบ้านในการทำเรือพระมีความงดงามของรูปทรง ลวดลาย และสีสันของเรือพระจัดทำขึ้นมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมให้คนในท้องถิ่นและต่างถิ่นได้มีโอกาสเรียนรู้ประเพณีลากเรือพระของภาคใต้ อันจะนำไปสู่การ

เห็นคุณค่า การอนุรักษ์ สืบสาน และเผยแพร่ให้มรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ท้องถิ่นได้ดำรงอยู่สืบไป (ประภาพรณ ภูเกล้าวัน, 2556) ซึ่งในกระบวนการสืบสานหรือการสืบทอด (Inheritance) ต้องมีกระบวนการเรียนรู้และถ่ายทอดระบบสัญลักษณ์ที่ถูกสร้างขึ้นจากคนในชุมชน ซึ่งสิ่งที่จำเป็นที่สุดคือ พ่อแม่สอนลูกว่าอะไรควรทำ อะไรไม่ควรทำ เป็นการสอนถึงพฤติกรรมและถ่ายทอดระบบสัญลักษณ์ การถ่ายทอดวัฒนธรรมประเพณีมีควรสอนให้คนรุ่นหลังได้รู้ระบบสัญลักษณ์ของชุมชนที่มีการตกลงกันไว้ว่าประกอบด้วยอะไรบ้าง ซึ่งเป็นหลักยึดของสมาชิกชุมชนถือปฏิบัติจนกลายเป็นบรรทัดฐานและค่านิยม ซึ่งบรรทัดฐานคือ แนวทางการปฏิบัติที่ยึดถือ และค่านิยมคือ ความคิดและแนวปฏิบัติที่เห็นว่าถูกต้องดีงาม กระบวนการสืบทอดวัฒนธรรมประเพณี ประกอบด้วย 1) แนวคิดการสืบทอดแนวคิดหลักของประเพณี เช่น เด็กเรียนรู้จากผู้ใหญ่ เรียนรู้จากบรรพบุรุษ นำมาปฏิบัติหรือทำแล้วมีประโยชน์ 2) รูปแบบสืบทอดรูปแบบของประเพณีให้มีกลิ่นอายดั้งเดิมไว้ เช่น และการปรับปรุงและเผยแพร่วัฒนธรรมจะต้องมีการปรับปรุงเพื่อให้ทันต่อเหตุการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป ไม่ให้ตายหรือสูญหายไปเพื่อจะได้มีความเป็นอยู่ดีขึ้น 3) เนื้อหาการสื่อความหมายในแนวคิดและรูปแบบ เช่น กระบวนการเรียนรู้ภาษา บรรทัดฐานของสังคม ความเชื่อ อาชีพและเทคโนโลยีต่าง ๆ และ 4) วิธีการ ขั้นตอนการดำเนินงานประเพณี เช่น การสืบทอดทางวัฒนธรรมพิจารณาได้เป็น 3 มิติ คือ มิติบุคคล (human) เป็นการสืบทอด ทางวัฒนธรรมจากบุคคลกลุ่มหนึ่งไปยังบุคคลอีกกลุ่มหนึ่ง มิติพื้นที่ (space) เป็นการสืบทอดทาง วัฒนธรรมจากสถานที่หนึ่งไปยังสถานที่หนึ่ง มิติเวลา (time) เป็นการสืบทอดทางวัฒนธรรมจาก ห้วงเวลาหนึ่งไปยังอีกห้วงเวลาหนึ่ง (ณัฐวิวัฒน์ สุทธิโยธิน, 2565)

รวมใจจิตอาสา สานต่อพุทธศิลป์ “เรือพระ” วัฒนธรรมประเพณีชาวใต้

วัดควนสุบรรณมีจุดเด่นและยึดหลักปฏิบัติมาตลอดคือ “ธรรมะขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า เรื่องของ สุขา สังฆัสสะ สามัคคี” โดยกล่าวถึงความพร้อมเพรียงของหมู่คณะ ย่อมก่อให้เกิดความสุข ด้วยเหตุนี้จึงนำวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดสุราษฎร์ธานี มาสร้างการมีส่วนร่วมในรูปแบบของ “งานประเพณีชักพระ” ในการสร้างรณมนพระ หรือเรือพระ โดยใช้วัดเป็นศูนย์กลาง เริ่มจากคำว่า “บวร” ที่รวม “พลตนาภกเรือพระ” จากเหล่าขุนพลที่มีจิตอาสาเข้ามาทำกิจกรรมโดยชาวบ้านเห็นดี เห็นงามจาก

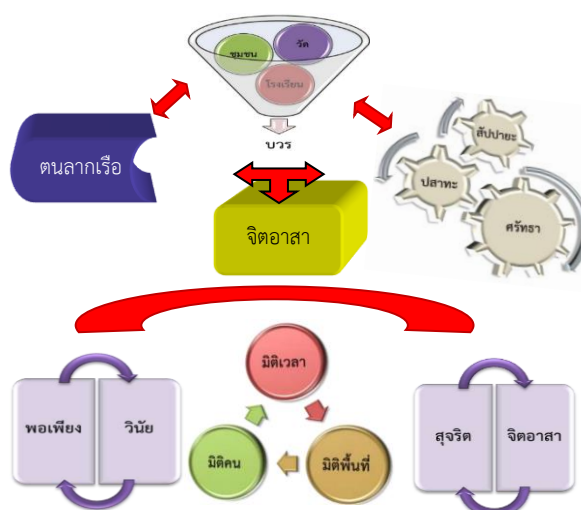
พระสงฆ์ที่มีจิตอาสาและความตั้งใจ เป็นแบบอย่างที่ดี ซึ่งเป็นสิ่งที่มีมาช้านาน “วัด” กับ “ชุมชน” ที่มีการพึ่งพาอาศัย มีความผูกพัน มีความสัมพันธ์ และความศรัทธาที่เหนียวแน่น มาตั้งแต่ครั้งรุ่นปู่ย่า ตายาย ที่ส่งต่อลูกหลานรุ่นต่อรุ่น จึงทำให้การรวมตัวในการสร้าง “เรือพระ” จึงเป็นเรื่องที่ยอมรับ และสมัครใจเข้ามาช่วยเหลือวัด ซึ่งชุมชน โรงเรียน และชาวบ้าน เป็นกำลังที่สำคัญมากในการการเข้ามามีส่วนร่วมประกอบสร้าง แบ่งปันหน้าที่ ตามความถนัดของตนเอง ตั้งแต่การรำ การลาก การวาดรูป การฉลุลาย และกิจกรรมอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ผลานให้เกิดเป็นพลังโดยอาศัยศรัทธา (ความเชื่อ) ปสาทะ (ความเลื่อมใส) และสัปปายะ (เกื้อหนุน) นอกจากนี้ ยังเปิดพื้นที่ให้เด็กและเยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมที่เป็นประเพณีและวัฒนธรรมของคนได้ ได้ซึมซับวิถีชีวิตและธรรมเนียมปฏิบัติ ต่อการทูลบารุงพระพุทธศาสนาจากพ่อแม่ ได้เห็นแบบอย่างของการประพฤติปฏิบัติที่ดีจากพระสงฆ์ ได้ส่งสมคุณงามความดีจากวัด และได้ทักษะชีวิตในการอยู่ร่วมกันและการทำงานร่วมกันกับชุมชนเป็นการอบรมสั่งสอนจากตัวอย่างจริง และสถานการณ์จริง

การเสริมสร้างให้คนในชุมชนได้ตระหนักถึงความสำคัญในการดำรงตน วิถีชีวิต และการช่วยเหลือเกื้อกูลระหว่างกันเพื่อสร้างสังคมคุณธรรม จำเป็นต้องมีคุณธรรม สำคัญ 4 ประการ ประกอบด้วย พอเพียง วินัย สุจริต และจิตอาสา อันจะนำพาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของสังคมไทย ให้สามารถพัฒนาคุณภาพคนในระดับจิตใจ ให้เห็นประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน ดังนั้น ด้านคุณธรรมความดีใน 4 มิติ (พอเพียง วินัย สุจริต จิตอาสา) เป็นปรากฏการณ์คุณธรรมจริยธรรมที่เกิดขึ้น ได้สะท้อนภาพเชิงบวกของสังคมในด้านการสร้างความร่วมมือของคนในชุมชนเพื่อประโยชน์ส่วนรวม (ศูนย์คุณธรรม (องค์การมหาชน), 2562) โดยชุมชนคุณธรรมต้องอาศัยข้อปฏิบัติหลักของชุมชนคุณธรรม ประกอบไปด้วยการยึดและปฏิบัติตามหลักธรรมทางศาสนา เพื่อเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง องค์ประกอบเหล่านี้ถือเป็นส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนชุมชนให้เกิดเป็นพลังบวรที่เข้มแข็ง ซึ่งพลังบวรที่เป็นพลังหลักของชุมชนคุณธรรมได้อย่างแท้จริง

การนำใช้พลัง “บวร” เป็นกลไกการทำงานที่สำคัญของชุมชนเป็นแนวทางในการทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง ซึ่งการดำรงตนตามวิถีวัฒนธรรมไทย มีความเอื้ออาทร มีขนบธรรมเนียมประเพณีดีงาม และมีการถ่ายทอดภูมิปัญญาของท้องถิ่นสู่การปฏิบัติถือเป็น

ส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนชุมชนให้เกิดเป็นพลังบรรทัดที่เข้มแข็ง (พระอริการโสภณ ปิยธมโม (กิ่งแก้ว) และคณะ, 2564) ซึ่งในการนำหลัก “บวร” มาปรับประยุกต์เพื่อให้เกิดมี ประสิทธิภาพได้อย่างมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน อย่างแท้จริง เกิดระบบการพัฒนาชุมชนและ มีความเข้มแข็งภายใต้ระบบคุณธรรมจริยธรรมทางศาสนา นอกจากนี้ ทำให้ชุมชนมีความดี งามและมีความสำนึกรับผิดชอบต่อสังคม ส่วนรวม รู้รักสามัคคี เสียสละ และมีจิตอาสา (พระครูพิสัยปริยัติกิจ (แก่น อคควณโณ) และสมชาย เบ็ญจวรรณ, 2564) ทั้งนี้เป็นการนำ ทูทางวัฒนธรรมเสริมสร้างคุณค่าทางสังคมและมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจแก่ชุมชน โดยใช้ กระบวนทัศน์การสร้างจิตสำนึกให้คนในชุมชนรักความเป็นไทย รักชาติ อนุรักษ์ สืบสาน ทะนุบำรุงพระพุทธศาสนาที่เป็นรากเหง้าของประเพณีชาวใต้ ทั้งยังส่งเสริมให้มีคุณภูมิ ปัญญา ประชาชนชุมชน ได้มีโอกาสถ่ายทอดองค์ความรู้แก่เด็ก เยาวชน และประชาชนที่ สนใจ และสิ่งสำคัญคือ การนำพลังจิตอาสาจาก “บวร”. ร่วมส่งเสริมสืบสาน ประเพณี วัฒนธรรมไทยอันดีงามของคนใต้แก่เด็กและเยาวชนในการสืบสานปณิธานบรรพบุรุษต่อไป สรุปลำดับภาพที่ 3

ภาพที่ 3 รวมใจจิตอาสา สานต่อพุทธศิลป์ “เรือพระ” วัฒนธรรมประเพณีชาวใต้
บทสรุป

การทำเรือพนมพระหรือเรือพระต้องมีพุทธศิลป์ และฝีมือสร้างสรรค์ด้วยเทคนิค เฉพาะตัวที่แตกต่างกันในแต่ละท้องถิ่นเป็นการทำด้วยจิตศรัทธา ในการประกอบสร้างเป็น การดัดแปลงใช้วัสดุร่วมสมัยมาสร้างสรรค์ให้เกิดความสวยงาม น่าหลงใหล มีอัตลักษณ์

เฉพาะตัว และมีความวิจิตรสวยงาม โดยนำวัสดุที่มีในท้องถิ่นมาใช้เป็นหลักและดึงเอกลักษณ์ท้องถิ่นมาเป็นสัญลักษณ์ของเรือพระ อาจกล่าวได้ว่าเรือพระเป็นปรากฏการณ์ที่สร้างขึ้นด้วยพลังของชาวบ้านที่นำสิ่งประดิษฐ์ทางทัศนศิลป์โดยการอ้างอิงถึงอำนาจในการประกอบสร้างจากพลังสร้างสรรค์ของมนุษย์ที่มีความเชื่อดั้งเดิมที่มีนัยสำคัญทางพระพุทธศาสนา หรือเป็นการอ้างอิงถึงพระพุทธเจ้าเปรียบเทียบกับศิลปะที่ชาวบ้านสร้างขึ้นเป็นภาวะแห่งการสร้างสรรค์เพื่อลัทธิทางศาสนาที่มีการสอดแทรกการสื่อสารในเรื่องเกี่ยวกับมนุษยธรรมของชุมชนที่เห็นคุณค่าในเรื่องเกี่ยวกับคุณงามความดี ความเชื่อ ความศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในแต่ละยุคสมัยได้แสดงถึงหลักฐานความรุ่งเรืองในด้านมุขปาฐะ จินตภาพ และปณิธานของ “เรือพระ” จึงเป็นพุทธศิลป์ที่รวมจิตวิญญาณของคนใต้ที่บ่งบอกถึงความเจริญอภิมหาทั้งทางกาย สติปัญญา อารมณ์ สังคม สุนทรียะ และพลวัติการสร้างสรรค์ด้านฝีมือที่สมควรถูกพัฒนาคุณค่าเป็นศิลปวิทยาการบนฐานมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมคนใต้ โดยใช้จิตวิญญาณของเรือพระ และพุทธศาสนิกชนที่เลื่อมใสศรัทธาสาสนาให้เกิดเป็นพลัง “บวร” อาศัยศรัทธา (ความเชื่อ) ปสาทะ (ความเลื่อมใส) และสปปายะ (เกื้อหนุน) รวมใจจิตอาสาในการขับเคลื่อนประเพณีและวัฒนธรรมเรือพระจนกระทั่งได้รับการยอมรับและได้รับรางวัลในด้านศิลปะวัฒนธรรมเรือพระวัดควนสุบรรณได้รับเป็นเรือพระต้นแบบด้านวิจิตรศิลป์ และมีการเชิญไปร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้วัฒนธรรมระหว่างภาคใต้และภาคอีสาน ในส่วนของด้านนโยบายนำไปสู่ประเพณีประจำจังหวัด ถือได้ว่าเป็นการส่งต่อมรดกภูมิปัญญาทางประเพณีและวัฒนธรรมระหว่าง “ชุมชน” “วัด” “โรงเรียน” ที่มีการพึ่งพาอาศัย ความผูกพัน และความเชื่อมโยงสัมพันธ์จากคนหลายรุ่นที่มีสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจเดียวกัน จนเกิดความเป็นหนึ่งเดียวพร้อมที่จะสืบสานประวัติของพระพุทธศาสนาและประเพณีและวัฒนธรรมของชาวใต้ ทั้งนี้ เรือพระจึงเป็นศิลปกรรมที่ผสมผสานทั้งงานสถาปัตยกรรม ประติมากรรม และจิตรกรรม ที่เกิดจากภูมิปัญญาของช่างพื้นบ้านแต่ละท้องถิ่นที่สร้างสรรค์ผลงานขึ้น ในแง่ของความสุนทรียะทางศิลปะต่าง ๆ การนำความสวยงามของพุทธศิลป์ที่สืบทอดกันมารุ่นสู่รุ่น ยังแฝงไปด้วยพุทธธรรม พุทธศิลป์ สื่อถึงเรื่องราวพุทธประวัติ ซึ่งถือเป็นประเพณีที่ยิ่งใหญ่ของชาวใต้ที่ควรค่าต่อการอนุรักษ์ให้คงอยู่สืบไป

กิตติกรรมประกาศ

บทความฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการประกอบสร้างเรือพนมพระวัดควนสุบรรณ ซึ่งผู้เขียนได้สืบสานปณิธานของพระครูสังฆรักษ์วิสวัชโชติญาณ อดีตเจ้าอาวาสวัด

ควรสุพรรณ อดีตเจ้าคณะตำบลควนสุพรรณ ซึ่งเป็นพระสงฆ์นักพัฒนาที่ประกอบด้วยมี ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา และมีสังคฺค 9 ในการประกอบสร้างเรือพนมพระที่เริ่มจาก “บวร” ที่รวม “พลตลากลากเรือพระ” สร้าง “เรือพระ” ได้อย่างสวยงามอลังการ และเป็นอนุสรณ์วัตถุให้แก่อนุชนรุ่นหลังได้รู้จักประเพณีชักพระที่เป็นรากเหง้าของคนใต้ ทั้งนี้เป็นการสืบทอดอายุพระศาสนาและพัฒนาสังคมควบคู่ไปพร้อมกัน ท้ายสุดนี้ขอให้พระครูสังฆรักษ์วิสวัฑโฑติญาโณ จงสำเร็จเป็นปัตตานโมทนาหมัยให้ถึงสุขนิรันดร์สมดังมโนปณิธานในที่สุดเทอญ

เอกสารอ้างอิง

- เครื่องแกงแม่พร. (2565). ขนมหัดกับประเพณีชักเรือพระสุราษฎร์ธานี. เรียกใช้เมื่อ 9 ตุลาคม 2565 จาก <https://sites.google.com/site/tianchamaiz/home/prapheni-lak-reux-phra>
- ณัฐธวัช ณ สุทธิโยธิน. (2565). การสืบทอดทางวัฒนธรรม (Cultural inheritance) ที่ประสบความสำเร็จ. เรียกใช้เมื่อ 9 ตุลาคม 2565 จาก <http://nattawats.blogspot.com/2013/04/cultural-inheritance.html>
- บุญชู ยืนยงสกุล. (2547). ใต้...หรรษา มีลุย: บอกเล่าเรื่องราวความเชื่อ ศิลปวัฒนธรรม ความเป็นอยู่ของภาคใต้. สงขลา: ธนาคารแห่งประเทศไทย สำนักงานภาคใต้.
- ประภาพรรณ ภูเกล้าวัน. (2556). ผลงานสร้างสรรค์ชุดเรือพระ. วารสารปาริชาติ มหาวิทยาลัยทักษิณ, 26(3), 181-187.
- พยงค์ พรหมชาติ. (2549). ลานวัฒนธรรม: พนมพระ ภาวะแห่งการสร้างสรรค์ทางศิลปะ และวัฒนธรรม. วารสารภูมิแล มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, 27(3), 31-34.
- พระครูพิสัยปริยัติกิจ (แก่น อคฺควณฺโณ) และสมชาย เบ็ญจวรรณ. (2564). จิตอาสาพลังบวก: ชุมชนคุณธรรมกระบวนการในการขับเคลื่อน ด้วยพลังบรรพบุรุษรูปแบบการสร้าง ความเข้มแข็งมั่นคงยั่งยืน ภายใต้สถานการณ์ภาวะวิกฤติการแพร่ระบาดของ โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019. วารสารวิจัยธรรมศึกษา ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนัก เรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม, 4(2), 115-124.
- พระมหาฐิติพงศ์ ชูจิตต์. (2561). บทบาทของพระสงฆ์ต่อการมีส่วนร่วมในการสงวนรักษา ประเพณีชักพระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี. ใน วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารงานวัฒนธรรม. วิทยาลัยนวัตกรรม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- พระอธิการโสภณ ปิยะมโ (กิ่งแก้ว) และคณะ. (2564). พลัง บวร: พลังหลักของชุมชน
คุณธรรม. วารสารปัญญาปณิธาน, 5(1), 69-80.
- พูนชัย ปันนียะ. (2559). พุทธศิลป์พุทธธรรมในการสืบทอดประเพณีไทยและอาเซียน.
ใน สารนิพนธ์พุทธศาสน์บัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศิลปกรรม. มหาวิทยาลัยมหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วิจิตรา อุดมมณี และคณะ. (2555). กระบวนการมีส่วนร่วมในการสืบทอดภูมิปัญญา
ขบวนแห่เรือ พระชุมชนบ้านเขาแก้ว จังหวัดสงขลา. วารสารศิลปศาสตร์
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่, 4(2), 50-64.
- วิโรจน์ คงจันทร์. (2565). แห่เรือพนมพระตามคตินิยมของภาคใต้. เรียกใช้เมื่อ 9 ตุลาคม
2565 จาก https://intrend.trueid.net/article/trueidintrend_120514
- ศุภชัยคุณธรรม (องค์การมหาชน). (2562). องค์ความรู้ “10 ปราบกฏการณ์ คุณธรรม
จริยธรรมในสังคมไทย”. กรุงเทพมหานคร: ศุภชัยคุณธรรม (องค์การมหาชน).
- สาริณี อินทร์ขำ และคณะ. (2558). ลากพระ: การเปลี่ยนแปลงท่ามกลางกระแสทันสมัย.
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย.
- สาริณี อินทร์ขำ และคณะ. (2559). การจัดการศูนย์การเรียนรู้เรือพระของชุมชนวัด
แหลมอุทิศ. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม,
35(5), 146-157.
- สำนักงานไกด์อุบลตอคอม. (2565). รถพนมพระจากบ้านควนสุบรรณ สุราษฎร์ธานี ถึง
อุบลฯ พร้อมร่วมงานแห่เทียน. เรียกใช้เมื่อ 19 ตุลาคม 2565 จาก <https://www.guideubon.com/2.0/candlefestival/panompra>
- สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสุราษฎร์ธานี. (2565). ประเพณีสมโภชเรือพระ. เรียกใช้เมื่อ 9
ตุลาคม 2565 จาก <http://www.changkwa.go.th/html/photo-main.asp?action=2&id=160>
- สิทธิโชค โทนจินดา. (2564). เรือพนมพระจำลองวัดควนสุบรรณ. สุราษฎร์ธานี: โรงเรียน
มัธยมพัชรกิตติยาภา 3 สุราษฎร์ธานี.
- สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. (2542). “เรือพระ”. สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้, 14(1), 6632-
6637.
- อุดม เขยกิจวงศ์. (2545). ประเพณีพิธีกรรมท้องถิ่นไทย. กรุงเทพมหานคร: สุขภาพใจ.

การจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวทัศนศึกษา
หลังสถานการณ์โควิด-19 พื้นที่อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม*
MANAGEMENT OF LOCAL WISDOM TO PROMOTE FIELD TRIP
TOURISM AFTER COVID-19 IN SAM PHRAM DISTRICT, NAKHON
PATHOM PROVINCE

นิภาวรรณ เจริญลักษณ์

Nipawan Charoenlak

เนตรตะวัน โสมนาม

Nettawan Somnam

ภาณิกานต์ คงนันทะ

Panikarn Khongnantha

มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง

Muban Chombueng Rajaphat University, Thailand

วงศ์สิริ เรืองศรี

Wongsiri Rueangsri

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

Suratthani Rajabhat University, Thailand

เริงวิชญ์ นิลโคตร

Reongwit Nilkote

มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

Rambhai Barni Rajabhat University, Thailand

E-mail: ncharoenlak@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการจัดการ
ท่องเที่ยวทัศนศึกษาหลังสถานการณ์โควิด-19 ในพื้นที่ อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม และ

*Received 26 December 2022; Revised 31 December 2022; Accepted 31 December 2022

2) พัฒนาข้อเสนอแนะแนวทางการจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นในการส่งเสริมการท่องเที่ยวทัศนศึกษาหลังสถานการณ์โควิด -19 เป็นวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารเครื่องมือเป็นแบบสัมภาษณ์เชิงลึก และสนทนากลุ่ม เลือกตัวอย่างแบบเจาะจง กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ 1) หัวหน้าศูนย์เรียนรู้ จำนวน 5 คน 2) ประธานชุมชน จำนวน 10 คน 3) ประชาชนชาวบ้าน จำนวน 5 และ 4) ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม 4 คน จำนวนทั้งสิ้น 24 คน วิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา ตรวจสอบข้อมูลด้วยเทคนิคสามเส้า และนำเสนอเชิงพรรณนา ผลการวิจัย พบว่า 1) ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการจัดการท่องเที่ยวทัศนศึกษา ประกอบด้วย 1.1) ภูมิปัญญาด้านคติ ความคิด ความเชื่อทางศาสนา 1.2) ศิลปวัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณี 1.3) การประกอบอาชีพในท้องถิ่น และ 1.4) แนวคิดหลักปฏิบัติ หรือเทคโนโลยีชาวบ้าน และ 2) พัฒนาข้อเสนอแนะแนวทางการจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นในการส่งเสริมการท่องเที่ยวทัศนศึกษาหลังสถานการณ์โควิด -19 ประกอบด้วย 2.1) พัฒนารฐานข้อมูลการท่องเที่ยวในพื้นที่เป็นระบบและเป็นปัจจุบัน 2.2) ส่งเสริมกลุ่มการท่องเที่ยวชุมชนให้ครอบคลุมทุกพื้นที่ 2.3) จัดทำสื่อประชาสัมพันธ์ที่ทันสมัย 2.4) สร้างมาตรฐานความปลอดภัยเพื่อสร้างความมั่นใจนักท่องเที่ยว 2.5) พัฒนาความร่วมมือกับสถาบันการศึกษาเพื่อพัฒนาคู่มือ และ 2.6) หน่วยงานท้องถิ่นสนับสนุนกิจกรรมท่องเที่ยวทุกพื้นที่ ผลการศึกษาสะท้อนให้เห็นแนวทางการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นต้นทุนที่ดีของชุมชนสามารถพัฒนาแบบบูรณาการเพื่อเป็นการศึกษาไปพร้อม ๆ กัน และสร้างการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้กับชุมชนและนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาศึกษา

คำสำคัญ: การจัดการภูมิปัญญา, การท่องเที่ยวทัศนศึกษาและศาสนา, สถานการณ์โควิด -19

Abstract

This research article aims: 1) to study local wisdom for field trip tourism management in the area of Sampran District, Nakhon Pathom Province, and 2) to develop a proposal for a guideline of local wisdom management to promote field trip tourism after the COVID- 19 situation. The study was qualitative research by documentary data analysis with in-depth interview and focus group discussion. Data were selected by choosing a specific sample key informant such as 1) the

head of the learning center, 5 people 2) the community president, 10 people 3) the village sage, 5 people and 4) the stakeholders in Sam Phran district, Nakhon Pathom province, 4 people, totaling 24 people. This research used content analysis and overview summarize tools. The research was found that: 1. Local wisdom for organizing excursions consists of 1) Wisdom in concepts, ideas, religious beliefs, 2) Arts, culture and traditions, 3) Local occupations, and 4) Concepts, practices or local technologies. And 2. Develop proposals for ways to manage local wisdom in promoting Field Trip Tourism after -COVID-19, comprising 2.1) Develop a systematic and up-to-date database of tourism in the area, 2.2) Promote community tourism groups to cover all areas, 2.3) Establish public relations with modern media, 1.4) Establish safety standards to reassure tourists, 1.5) Develop partnerships with educational institutions to develop manuals, and 1.6) Local authorities support tourism activities in all areas. The results reflect the way local wisdom is developed, which is a good idea for the community to be developed simultaneously and creates lifelong learning for the community and visitors.

Keywords: Local Wisdom Management, Field Trip Tourism, COVID-19

บทนำ

การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ใหม่ 2019 ส่งผลให้ภาคอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวไทยได้รับผลกระทบอย่างรุนแรง จำนวนนักท่องเที่ยวลดลงมาก และผันผวนตามสถานการณ์การแพร่ระบาดและมาตรการของภาครัฐ โดยเฉพาะช่วงล็อกดาวน์ที่จำกัดการเดินทางทั้งภายในประเทศและระหว่างประเทศ หลังสถานการณ์เริ่มบรรเทาลงและวิถีชีวิตเริ่มเข้าสู่ปกติ ภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้มีมาตรการกระตุ้นการท่องเที่ยวในประเทศ ส่งผลให้ในครั้งแรกของปี 2565 จำนวนนักท่องเที่ยวชาวไทยกลับมาอยู่ที่ประมาณ 93 ล้านคน หรือ 40% ของช่วงก่อนโควิด -19 ขณะที่นักท่องเที่ยวต่างชาติ ประมาณ 2 ล้านคน หรือราว 5% ของช่วงก่อนโควิด -19 (ณัฐอร เบญจปฐมรงค์ และชุตিকা เกียรติเรืองไกร, 2565) พื้นที่อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม เป็นพื้นที่ที่อยู่ใกล้กับกรุงเทพมหานคร ก่อนการเกิด

สถานการณ์การแพร่ระบาดโควิด -19 นับว่าเป็นพื้นที่ท่องเที่ยวที่สำคัญ ระหว่างการเกิดการแพร่ระบาดได้มีการดำเนินการตามมาตรฐานการทางสาธารณสุขอย่างเคร่งครัด รวมถึงหลังสถานการณ์โควิด-19 ได้มีการประชาสัมพันธ์และดำเนินการตามมาตรฐานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อย่างไรก็ตาม การท่องเที่ยวยังนับว่าเป็นอุตสาหกรรมด้านการบริหารที่มีความสำคัญต่อเศรษฐกิจของประเทศไทยทุกระดับ รวมถึงธุรกิจที่เกี่ยวข้องยังมีแนวโน้มที่จะเติบโตอย่างต่อเนื่อง ต้นทุนที่สำคัญคือทำเลและที่ตั้งของประเทศไทยที่เหมาะสม เป็นศูนย์กลางด้านการคมนาคมระหว่างประเทศที่สะดวก ปลอดภัย รวมถึงวัฒนธรรมพื้นฐานของสังคมไทยที่เสมือนเป็นสนับสนุนและแรงดึงดูดให้นักท่องเที่ยวต่างประเทศมีความสนใจที่จะเดินทางเข้ามาในประเทศไทยอีกด้วย ในด้านความหลากหลายของทรัพยากรท่องเที่ยวอัตลักษณ์ความเป็นไทยและความหลากหลายของทรัพยากรธรรมชาติ ศิลปวัฒนธรรม ประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของคนไทย การมีอัยยาศัยไมตรีของคนไทยที่เป็นมิตรต่อผู้ได้สัมผัส สอดรับกับข้อมูล พ.ศ. 2558 รายงานของ World Economic Forum: WEF ได้มีการจัดอันดับขีดความสามารถในการแข่งขันด้านการท่องเที่ยวของประเทศไทยซึ่งปรากฏอยู่ในอันดับที่ 35 จาก 141 ของประเทศทั่วโลก และการท่องเที่ยวของประเทศไทยยังได้รับการคัดเลือกให้เป็นที่สุดด้านการท่องเที่ยวของโลก ในการจัดอันดับระดับนานาชาติ ได้แก่ กรุงเทพมหานคร ได้รับเลือกเป็นเมืองท่องเที่ยวที่ดีที่สุดภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก ในปี 2558 โดย Master Card รางวัลชายหาดที่ดีที่สุดของเอเชีย ในปี 2558 โดยได้รับรางวัลจาก World Travel Awards รางวัลประเทศท่องเที่ยวที่ดีที่สุด ในด้านการท่องเที่ยวครอบครัว การท่องเที่ยวเชิงพักผ่อนสถานที่ท่องเที่ยวเพื่อการวิเวก ในปี 2557 รางวัลสถานที่เพื่อการประชุมและจัดงานยอดเยี่ยมจาก TTG Travel Awards ในปี 2557 และประเทศไทยได้รับรางวัลด้านการท่องเที่ยว Grand Travel Award จากนิตยสาร Travel News นิตยสารธุรกิจท่องเที่ยวชื่อดังจากภูมิภาคแอฟริกาใต้ ในปี 2554 ติดต่อกันเป็นเวลา 9 ปี เนื่องจากความมีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและความหลากหลายของสถานที่ท่องเที่ยว (คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ, 2560) ทั้งหมดเป็นเครื่องสะท้อนให้เห็นถึงศักยภาพและต้นทุนที่ดีของประเทศที่จะพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวให้มีความเติบโตขึ้น และเป็นฐานที่ดีของการพัฒนาประเทศสู่มิติอื่น ๆ อีกด้วย

จังหวัดนครปฐมเป็นจังหวัดหนึ่งในภาคกลางด้านตะวันตกมีพื้นที่ 2,168.327 ตารางกิโลเมตร หรือ 1,355,204 ไร่ เท่ากับร้อยละ 0.42 ของประเทศ และมีพื้นที่เป็นอันดับที่ 62

ของประเทศ อยู่ห่างจากกรุงเทพมหานครไปตามเส้นทางถนนเพชรเกษม 56 กิโลเมตร ด้านการปกครอง แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 7 อำเภอ 106 ตำบล 930 หมู่บ้าน สำหรับการบริหารราชการส่วนท้องถิ่น ประกอบด้วย องค์การบริหารส่วนจังหวัด 1 แห่ง เทศบาลนคร 1 แห่ง เทศบาลเมือง 5 แห่ง เทศบาลตำบล 20 แห่ง และองค์การบริหารส่วนตำบล 90 แห่ง ด้วยบริบทของพื้นที่ที่เป็นจังหวัดปริมณฑล ส่งผลให้การคมนาคม ความเจริญต่างๆ เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว รวมถึงศักยภาพการท่องเที่ยวที่มีการพัฒนาเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยวที่หลากหลาย มีแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจ เช่น Woodland Museum & Resort คลองมหาสวัสดิ์ เจษฎาเทคนิคมิวเซียม เป็นต้น (คณะเทคนิคการแพทย์, 2562) ส่วนในพื้นที่อำเภอสามพรานซึ่งเป็นจังหวัดที่มีพื้นที่ท่องเที่ยวจำนวนมาก ทั้งแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ธรรมชาติ สถานศึกษา รวมถึงประวัติศาสตร์ โดยเฉพาะคำขวัญประจำอำเภอที่ได้บ่งบอกถึงอัตลักษณ์ของอำเภอเป็นอย่างดีว่า “เมืองสามนัยพราน พุทธสถานวัดไร่ขิง งามยิ่งสวนสามพราน ถิ่นฐานผลไม้ น้ำใจงดงาม ลือนามตลาดดอนหวาย เกรียงไกรนายร้อยสามพราน ประกวตราชินีช้าง” ปี 2564 ในช่วงเดือนมกราคม มีนักท่องเที่ยวชาวไทยเดินทางท่องเที่ยวประมาณ 4.51 ล้านคนต่อครั้ง มีการหดตัวร้อยละ 63.74 สร้างรายได้ประมาณ 2.32 หมื่นล้านบาท หดตัวร้อยละ 75.25 เมื่อเปรียบเทียบกับช่วงเวลาดังกล่าวของปี 2563 การท่องเที่ยวมีการฟื้นตัวอย่างชัดเจน แต่ยังคงอยู่ในอัตราต่ำ ในส่วนของจังหวัดนครปฐมในสถานการณ์การแพร่ระบาดโควิด - 19 พบว่าไตรมาสที่ 4 ปี 2563 มีผู้เยี่ยมเยือนรวม 624,864 คน ทั้งหมดเป็นชาวไทย เทียบสถิติมีอัตราการลดลงร้อยละ 45.78 จากการลดลงของนักท่องเที่ยวและนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ โดยผู้เยี่ยมเยือนมีค่าใช้จ่ายเฉลี่ยคนละ 1,304.68 บาท/วัน ก่อให้เกิดรายได้แก่จังหวัดจำนวน 966.41 ล้านบาท ลดลงร้อยละ 49.46 จากช่วงเดียวกันของปีที่ผ่านมา สำหรับสถานการณ์การเข้าพักในสถานที่พักแรมไตรมาสที่ 4 ปี 2563 โดยภาพรวมมีสถานพักแรม 85 แห่ง ห้องพัก 4,386 ห้อง มีอัตราการเข้าพักร้อยละ 39.72 และมีจำนวนผู้เข้าพัก 198,981 คน ผู้เข้าพักเกือบทั้งหมดเป็นชาวไทย และเมื่อเปรียบเทียบกับช่วงเวลาดังกล่าวของปีที่ผ่านมาจำนวนผู้เข้าพักลดลงร้อยละ 38.12 (สำนักงานจังหวัดนครปฐม, 2565) นอกจากนี้แล้วยังพบว่าแนวโน้มการคาดการณ์ในอนาคตปัจจัยที่ขับเคลื่อนเศรษฐกิจของจังหวัด (Income Driver) ได้แก่ จำนวนนักท่องเที่ยว ราคาสินค้าเกษตร การผลิตภาคอุตสาหกรรม และการใช้จ่ายภาครัฐ ยังถือว่าเป็นปัจจัยสำคัญ ซึ่งต้นทุน (Capital Accumulation) ที่หนุนเสริมให้

เศรษฐกิจขับเคลื่อนไปด้วยดี ประกอบด้วย การมีแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ ศาสนา วัฒนธรรม สถานศึกษาระดับอุดมศึกษา สถานพยาบาล ห้างสรรพสินค้า และสถานี่ขนส่ง รวมถึงแนวโน้มที่จะเกิดทุนให้กับจังหวัด เช่น โครงการมอเตอร์เวย์ บางใหญ่ - กาญจนบุรี โครงการรถไฟฟ้ารางคู่ นครปฐม-ชะอำ และโครงการสนามบินนครปฐม เป็นต้น (สำนักงานจังหวัดนครปฐม, 2565)

จากข้อมูลข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่า “อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว” หลังสถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ใหม่ 2019 ยังมีแนวโน้มที่จะเติบโตและพัฒนาขึ้นอย่างต่อเนื่องตามความต้องการของประชาชนทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องพร้อมพัฒนาศักยภาพตามวิสัยทัศน์การท่องเที่ยวไทย พ.ศ.2579 ที่ว่า “ประเทศไทยเป็นแหล่งท่องเที่ยวคุณภาพชั้นนำของโลกที่เติบโตอย่างมีคุณภาพบนพื้นฐานความเป็นไทยเพื่อส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และกระจายรายได้สู่ประชาชนทุกภาคส่วนอย่างยั่งยืน” จากสภาพปัญหาและความสำคัญดังกล่าว จึงทำให้คณะผู้วิจัยได้ตระหนักถึงความสำคัญและสนใจในศึกษาเรื่องการจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวทัศนศึกษาภายหลังสถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ใหม่ 2019 พื้นที่อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม ซึ่งเป็นพื้นที่อำเภอชายขอบติดกับกรุงเทพมหานคร เป็นพื้นที่อุตสาหกรรมขนาดใหญ่ของจังหวัด และเป็นพื้นที่ต้นทุนทางภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เอื้อต่อการศึกษาตามวัตถุประสงค์ โดยคณะผู้วิจัยมุ่งหวังว่าการศึกษาครั้งนี้จะเป็นสารสนเทศให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้นำไปประยุกต์ใช้สำหรับกรโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนให้ดีขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการจัดการท่องเที่ยวทัศนศึกษาในพื้นที่ อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม
2. เพื่อพัฒนาข้อเสนอแนะแนวทางการจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นในการส่งเสริมการท่องเที่ยวทัศนศึกษาหลังสถานการณ์โควิด -19

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ มีวิธีดำเนินการวิจัย ตามขั้นตอน ดังนี้

1. รูปแบบการวิจัย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีขอบเขตการวิจัย ได้แก่ 1) ด้านพื้นที่ เป็นการศึกษาพื้นที่ อำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐม 2) ด้านเนื้อหา มุ่งเน้นศึกษาการจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่น การส่งเสริมการท่องเที่ยวทัศนศึกษา และการพัฒนาคุณภาพชีวิตเป็นแนวทางสำหรับการเก็บข้อมูล และเป็นแนวทางการวิเคราะห์ ทั้งนี้ผู้วิจัยให้ความสำคัญกับข้อมูลและปรากฏการณ์ตามความเป็นจริงและวิเคราะห์ข้อมูลโดยให้ความสำคัญกับข้อมูลภาคสนามที่เป็นจริง

2. ประชากรและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประชากร ได้แก่ ประชาชนในพื้นที่ 16 ตำบล จาก 137 หมู่บ้าน ของอำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐม โดยเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key performance) แบบเจาะจง (Purposive Sampling) ให้ตรงตามหลักเกณฑ์หรือจุดมุ่งหมายมีเกณฑ์การเลือก (Criterion Sampling) คือ เป็นผู้อาศัยอยู่ในพื้นที่อย่างน้อย 5 ปี มีประสบการณ์ในการทำงานด้านพัฒนาชุมชนอย่างน้อย 3 ปี และเป็นผู้ยินดีให้ข้อมูลตลอดการดำเนินการวิจัย ซึ่งยินดีอนุเคราะห์ให้ข้อมูลเป็นอย่างดี มีจำนวนทั้งสิ้น 24 คน จาก 4 กลุ่มหลัก คือ 1) หัวหน้าศูนย์เรียนรู้ 2) ประธานชุมชน 3) ปราชญ์ชาวบ้าน และ 4) ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่อำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐม แบ่งตามวิธีการเก็บข้อมูล คือ การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) จำนวน 16 คน และผู้ให้ข้อมูลเชิงลึก (In-depth Interview) จำนวน 8 คน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) โดยแบ่งออกเป็น 4 ส่วน คือ 1) ข้อมูลพื้นฐาน บริบท และต้นทุนทางภูมิปัญญาของชุมชน 2) การจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่น 3) แนวทางการจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเป็นแหล่งท่องเที่ยวทัศนศึกษา และ 4) ข้อเสนอแนะอื่น ๆ

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล โดยคณะผู้วิจัยลงพื้นที่เก็บแบบสัมภาษณ์ด้วยตนเอง แบ่งวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลออกเป็น 3 ระยะ ได้แก่ ระยะที่ 1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน ทั้งด้านการสังเกตการณ์พื้นที่ การระบุผู้ให้ข้อมูลสำคัญและขอเชิญเป็นผู้ให้ข้อมูลในการศึกษา ระยะที่ 2 เป็นการลงพื้นที่เก็บข้อมูลโดยใช้เครื่องมือการศึกษา และระยะที่ 3 การลงพื้นที่เพื่อคืนข้อมูลและตรวจสอบข้อมูลเพื่อให้เนื้อหาตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา

5. การวิเคราะห์ข้อมูล ได้วิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา (Content Analysis) ตรวจสอบด้วยเทคนิคสามเส้า (Triangulation) ในรูปแบบพรรณนา และสรุปตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา

ผลการวิจัย

ผลการวิจัย พบว่า

1. วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ผลการศึกษาพบว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการจัดการท่องเที่ยวทัศนศึกษาในพื้นที่ อำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐม จากการศึกษาพบว่า

1.1 สภาพบริบททั่วไปของอำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐม ด้านประวัติศาสตร์ชุมชนชื่อ “สามพราณ” เป็นที่มาจากสภาพบริบทดั้งเดิมของพื้นที่ที่อาณาบริเวณเดิมเป็นป่ารกชัฏ และเป็นแหล่งที่อยู่ของสัตว์ป่านานาชนิดเป็นจำนวนมาก และเป็นที่อยู่ของช้างโขลงใหญ่ด้วย เส้นทางสัญจรหากินของช้างโขลงได้แปรสภาพเป็นเส้นทางน้ำและลำคลอง จนปรากฏชื่อว่า “คลองบางช้าง” และเป็นที่ตั้งของตำบล “บางช้าง” ตามตำนานท้องถิ่นได้กล่าวถึงโขลงช้างที่หากินในบริเวณเขตบางช้าง หัวหน้าโขลงช้างเกิดตกมัน ดุร้ายมาก และได้ออกอาละวาดทำลายพืชพันธุ์ของชุมชนในพื้นที่โดยรอบ และได้มีนายพราณ จำนวน 3 คน ได้มาทำการปราบช้างตกมันเชือกนั้นได้สำเร็จ ชื่อ “สามพราณ” เป็นชื่อจากตำนานและสืบทอดเป็นมาเป็น “อำเภอสามพราณ” จนถึงปัจจุบัน ในปัจจุบันแบ่งการปกครองออกเป็น 16 ตำบล 137 หมู่บ้าน เป็นอำเภอที่มีประชากรมากรองจากอำเภอเมือง ในด้านสภาพพื้นที่สามารถแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะคือเขตพื้นที่เมือง (Built-up) คิดเป็นพื้นที่ประมาณ 20% ของอำเภอ และสัดส่วนของพื้นที่เกษตรกรรมประมาณ 80% ของพื้นที่ทั้งหมด นอกจากนี้แล้วในส่วนในพื้นที่เมืองส่วนมากจะเป็นพื้นที่ที่ปัก และพื้นที่อุตสาหกรรมประมาณร้อยละ 30% ของพื้นที่เมือง โดยบริบทของพื้นที่แล้วอำเภอสามพราณจังหวัดนครปฐมจะเป็นพื้นที่คาบเกี่ยวกับความเป็นเมือง (Urbanization) อันเป็นผลสืบเนื่องจากการเป็นเมืองชายขอบที่คาบเกี่ยวกับเมืองอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ เช่น พื้นที่จังหวัดสมุทรสาคร กรุงเทพมหานคร และพื้นที่จังหวัดราชบุรี อีกทั้งการคมนาคมที่มีความสะดวกส่งผลให้เกิดการขยายตัวของเมืองเป็นไปอย่างรวดเร็ว การเคลื่อนย้ายของประชากรแรงงานที่เข้าสู่พื้นที่อุตสาหกรรมโดยรอบ และในส่วนในพื้นที่ความเป็นกึ่งเมืองกึ่งชนบท (Semi-Urban, Semi-Rural Society) กล่าวคือ พื้นที่ส่วนมากยังมีวิถีเกษตรกรรมดั้งเดิม และหลายพื้นที่ยังมีความสัมพันธ์ในลักษณะ

สังคมเครือญาติ มีการพึ่งพาอาศัยแบบเครือญาติโดยเฉพาะในพื้นที่ที่ยังคงประกอบอาชีพเกษตรกรรม พื้นที่เกษตรกรรมของของอำเภอสามพรานร้อยละ 70% จะเป็นพื้นที่ทำสวนซึ่งโดยบริบทของสภาพพื้นที่แล้วจะเอื้อต่อการทำสวนโดยเฉพาะสวนผลไม้ต่างๆ ที่เป็นผลไม้มีชื่อเสียงของอำเภอคือ ส้มโอ และมะพร้าว พื้นที่อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐมช่วงระยะเวลา 30 ปีที่ผ่านมามีการขยายตัวของความเป็นชุมชนเมืองอย่างกว้างโดยเฉพาะอย่างยิ่งเส้นทางพื้นที่รอบๆ ถนนเพชรเกษมที่เชื่อมระหว่างอำเภออ้อมน้อยไปถึงอำเภอนครชัยศรีได้เป็นถนนสายหลักที่นำความเจริญมาให้กับพื้นที่ชุมชนโดยรอบ และสอดคล้องกับนโยบายของภาครัฐที่กระจายความเจริญจากเมืองหลักสู่เมืองรองโดยเฉพาะการขยายฐานหลักภาคอุตสาหกรรมสู่ปริมณฑลของกรุงเทพมหานคร ผลสืบเนื่องดังกล่าวได้ทำให้พื้นที่อำเภอสามพราน และหลายๆ พื้นที่ในจังหวัดนครปฐมมีความเจริญทางโครงสร้างพื้นฐานอย่างก้าวกระโดดประชากรในพื้นที่เพิ่มจำนวนอย่างต่อเนื่อง ดังการสนทนากลุ่ม “สมัยเด็กๆ ยังเป็นทุ่งนาอยู่เลย ยังเป็นทุ่งนาข้ามไปรอรถไฟจี่รายจะเข้ากรุงเทพฯ ตอนนี้เจริญไปหมด ถนนหนทางเปลี่ยนไปหมด ถนนหนทาง รถ บ้าน คนเต็มไปหมด” (สนทนากลุ่ม, 20 เมษายน 2564) อย่างไรก็ตามแม้ว่าจะมีความเจริญทางโครงสร้างพื้นฐาน การขยายตัวของเมือง การเกิดขึ้นของโรงงานภาคอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ในพื้นที่ แต่ในพื้นที่เกษตรกรรมหรือพื้นที่ชุมชนที่มีความเป็นชุมชนเช่น วัดท่าพุท วัดไร่ขิง วัดบางช้างเหนือ วัดบางช้างใต้ วัดดอนหวาย เป็นต้น ชุมชนโดยรอบแม้จะมีการขยายตัวและมีประชาชนต่างถิ่นเข้ามาทำงานและเกิดหมู่บ้านจัดสรรใหม่ๆ โดยรอบแต่ก็ยังปรากฏความเป็นสังคมแบบเครือญาติและแบบแผนการดำเนินชีวิตที่อิงสังคมและวัฒนธรรมเดิมหลงเหลืออยู่ เช่น รูปแบบการทำสวนส้มโอซึ่งเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นเฉพาะศาสนสถานที่สำคัญคือ วัดไร่ขิงที่เป็นศูนย์กลางทางศาสนาและศรัทธา เป็นต้น ดังการสัมภาษณ์ “ถ้าเป็นรุ่น 60 หรือ 65 ขึ้นยังคงกันได้ว่าเป็นคนบ้านไหน มีญาติพี่น้องกี่คน สวนจะติดๆ กัน แต่รุ่นหลังๆ จะไม่ค่อยรู้จัก เขาจะเรียนหนังสือกันเยอะ ไม่ทำสวนกันแล้ว” (สัมภาษณ์เชิงลึก, 20 เมษายน 2564) นอกจากนี้ยังมีชุมชนที่เป็นภาคเกษตรกรรมที่ยังคงรักษาอาชีพหลักของครอบครัวจนถึงปัจจุบัน ดังการสัมภาษณ์เชิงลึก

1.2 ภูมิปัญญาท้องถิ่น: ความเป็นชุมชนที่สอดคล้องกับการท่องเที่ยวทัศนศึกษาภาพรวมของพื้นที่จังหวัดนครปฐมเป็นจังหวัดปริมณฑลของกรุงเทพมหานครที่มีประวัติศาสตร์และพัฒนาการทางด้านสังคมและวัฒนธรรมคู่ขนานกับประวัติศาสตร์ชาติไทยดังนั้นจึงเป็น

จังหวัดที่มีต้นทุนด้านมรดกวัฒนธรรม โบราณคดี นอกจากนี้ยังมีด้านภูมิศาสตร์ สิ่งแวดล้อม และวิถีการดำเนินชีวิตแต่ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ทั้งหมดเป็นทุนศักยภาพที่สามารถพัฒนาต่อยอดเพื่อสร้างแรงจูงใจและดึงดูดนักท่องเที่ยวเข้ามาในจังหวัดได้ ในส่วนของพื้นที่อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐมจากการศึกษาพบว่าสามารถแบ่งกลุ่มภูมิปัญญาท้องถิ่นๆ ได้ดังนี้

กลุ่มที่ 1 ด้านคติ ความคิด ความเชื่อ ความเชื่อทางศาสนา *ก่อนสถานการณ์การแพร่ระบาด โควิด -19* พื้นที่บริเวณอำเภอสามพรานมีวัดที่มีชื่อเสียงระดับประเทศ เป็นแหล่งท่องเที่ยว และเป็นศูนย์กลางของพุทธศาสนิกชนทำให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาแวะเยือน และท่องเที่ยวเป็นจำนวนมาก รวมถึงวัดหลายแห่งได้กลายเป็นแหล่งแสดงสินค้าสร้างรายได้ให้กับประชาชนในพื้นที่ ส่งผลให้เกิดรายได้หมุนเวียน นอกจากนี้แล้ววัดยังเป็นศูนย์กลางทางการศึกษา สาธารณสุข และศูนย์กลางการปกครองระดับพื้นที่และระดับประเทศ วัดที่มีชื่อเสียงและดึงดูดนักท่องเที่ยว ที่สำคัญได้แก่ “วัดไร่ขิง” ซึ่งมีหลวงพ่อวัดไร่ขิง (พระพุทธรูปปางมารวิชัย) เป็นศูนย์กลางศรัทธาของประชาชน “วัดบางช้างเหนือ” ตั้งอยู่บนพื้นที่ตำบลคลองใหม่ เป็นศูนย์กลางประเพณีและกิจกรรมของชุมชนต่างๆ “วัดสามพราน” ที่มีศิลปวัฒนธรรมแบบผสมผสานระหว่างวิถีพุทธและวัฒนธรรมจีน “วัดท่าพุท” แหล่งชุมชนดั้งเดิมตั้งแต่สมัยอยุธยาที่ยังคงวิถีวัฒนธรรมดั้งเดิมและมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เคารพนับถือของชุมชนคือ “พระจุฬามณีเจดีย์” และอดีตเจ้าอาวาสผู้ก่อตั้งวัดมาตั้งแต่อดีต เป็นต้น วัดในพื้นที่อำเภอสามพรานนอกจากจะเป็นศูนย์กลางศรัทธาการทำบุญตามวิถีพุทธแล้วยังเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่ส่งผลให้เกิดอาชีพ สร้างรายได้ มีการพัฒนาสถานที่อย่างต่อเนื่องเพื่อรองรับประชาชนที่เดินทางมาอย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตาม *ระหว่างสถานการณ์โควิด -19* ทางคณะกรรมการและคณะสงฆ์คณะสงฆ์ คณะกรรมการ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในแต่ละแห่งได้ตระหนักถึงความสำคัญการดูแลสุขภาพ ได้มีการประชาสัมพันธ์และสร้างมาตรฐานเพื่อรองรับความปลอดภัย ซึ่งทำให้ประชาชนที่เดินทางได้ตระหนักในความปลอดภัยและดูแลตนเองระหว่างการเดินทาง รวมถึงปัจจุบัน หลังสถานการณ์โควิด -19 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องก็ยังมีการประชาสัมพันธ์ในการดูแลตนเองตามมาตรการสาธารณสุข

กลุ่มที่ 2 ศิลปะ วัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณี จากการศึกษาพบว่า ก่อนสถานการณ์โควิด -19 มิติด้านศิลปะ วัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณีที่สามารถสร้างแรงจูงใจให้กับนักท่องเที่ยวที่สำคัญๆ ได้แก่ “ตลาดน้ำดอนหวาย” ตลาดชุมชน

ริมแม่น้ำท่าจีนที่พัฒนาเป็นตลาดที่มีชื่อเสียงระดับประเทศ เป็นศูนย์รวมอาหารพื้นที่และของชุมชน “สวนสามพราน” หรือ “โรสการ์เดน ริเวอร์ไซด์” เป็นแหล่งท่องเที่ยวเพื่อการนันทนาการประจำปี 2551 จุดเด่นที่สำคัญ คือ หมู่บ้านทรงไทย มีกิจกรรมที่ตั้งอยู่บนวิถีไทย 12 กิจกรรม เป็นทั้งแหล่งท่องเที่ยวที่สามารถร่วมกิจกรรมฝึกปฏิบัติ ซึ่งเป็นโซนจัดกิจกรรมวิถีไทย 12 อย่าง ให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้ และลงมือทำจริง เช่น ดนตรีไทย รำไทย ร้อยพวงมาลัย แกะสลักผลไม้ เป็นต้น นอกจากนี้ยังไม่ตลาดอาหารสุขภาพคือ “ตลาดสุขใจ” ซึ่งเป็นศูนย์รวมสินค้าเกษตรอินทรีย์ และอาหารแปรรูปจากเกษตรกรอินทรีย์ ให้บริการแก่นักท่องเที่ยว และ “ลานแสดงช้างและฟาร์มจระเข้สามพราน” เป็นแหล่งท่องเที่ยวและเสมือนเป็นแหล่งเรียนรู้แหล่งเพาะพันธุ์จระเข้อย่างครบวงจร และเป็นแหล่งอนุรักษ์ช้างไทยเพื่อแสดงให้นักท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวชม จุดเด่นคือการแสดงช้างประกอบแสงสีเสียง การจำลองยุทธหัตถี และประเพณีคล้องช้าง เป็นต้น กลุ่มศิลปะ วัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณีจะเป็นทั้งรูปแบบที่เป็นวิถีดั้งเดิม และการออกแบบและเสริมกระบวนการเพื่อรองรับความต้องการของนักท่องเที่ยวในปัจจุบัน ระหว่างสถานการณ์โควิด - 19 หลายพื้นที่ได้มีการงดกิจกรรมโดยปริยาย และหลังสถานการณ์การแพร่ระบาดโควิด - 19 ได้ยังคงมีการประชาสัมพันธ์และรณรงค์ตามมาตรการการดูแลสุขภาพทางสาธารณสุข

กลุ่มที่ 3 การประกอบอาชีพในท้องถิ่น บริบทและพัฒนาการอาชีพดั้งเดิม พื้นฐานของชุมชนในพื้นที่อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐมส่วนมากประกอบอาชีพหลัก คือ เกษตรกรรม พืชเศรษฐกิจ ได้แก่ ฝรั่ง มะนาว ชมพู่ มะพร้าว น้ำหอม และกล้วยไม้ สวนอาชีพรองที่ชุมชนคือการค้าขายและรับจ้างในโรงงานอุตสาหกรรมในพื้นที่รอบๆ ของอำเภอสามพราน อาชีพที่โดดเด่นและเป็นอัตลักษณ์ของพื้นที่คือ “การทำสวนส้มโอ” โดยเฉพาะพื้นที่ตำบลบางเตย เป็นพื้นที่ผลิตส้มโอเพื่อส่งออกต่างประเทศประมาณ 5,000 ไร่ นอกจากนี้แล้วยังมีการทำพืชเศรษฐกิจเสริมดั้งเดิม เช่น การปลูกขนุน การปลูกหมาก เป็นต้น ซึ่งยังเป็นอาชีพรายได้ให้กับประชาชนในพื้นที่ ก่อนการแพร่ระบาดโควิด -19 มีนักท่องเที่ยวเข้ามาศึกษาทั้งในรูปแบบการท่องเที่ยวแบบครอบครัว นักศึกษา และประชาชนทั่วไป ช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดได้มีการงดการท่องเที่ยวในพื้นที่ จนถึงช่วงหลังสถานการณ์โควิด - 19 ได้มีการรณรงค์เพื่อฟื้นฟูการท่องเที่ยวอีกครั้ง

กลุ่มที่ 4 แนวคิด หลักปฏิบัติ หรือเทคโนโลยีชาวบ้าน จากการศึกษาพบว่าในพื้นที่อำเภอสามพรานได้มีการประยุกต์วิธีการประกอบอาชีพดั้งเดิมโดยเชื่อมโยงกับเทคโนโลยีทางเกษตรใหม่ๆ เช่น การเลี้ยงปลาสาวยงาม การปลูกผักปลอดสาร การปลูกพืชแบบผสมผสาน การปลูกไม้ดอกไม้ประดับ การสานเสื่อเตย เป็นต้น

2. ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อ 2 ข้อเสนอแนะแนวทางการจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นในการส่งเสริมการท่องเที่ยวทัศนศึกษาหลังสถานการณ์โควิด - 19 จากการศึกษาพบข้อเสนอแนะ ดังนี้

2.1 พัฒนฐานข้อมูลด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่อย่างเป็นระบบและเป็นปัจจุบัน เนื่องจากสถานการณ์ของแต่ละพื้นที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา เช่น ข้อมูลพื้นฐานของประชากร การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ประเพณีงานบุญประจำปีของวัด การท่องเที่ยวในสวน เป็นต้น ทั้งที่เป็นต้นทุนเดิม และกิจกรรมที่สร้างสรรค์ตามความต้องการของนักท่องเที่ยวใหม่ๆ หน่วยงานท้องถิ่น สถานศึกษาหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการพัฒนาข้อมูลอยู่เสมอๆ เพื่อสื่อสารและประชาสัมพันธ์ให้กับนักท่องเที่ยวได้ทราบข้อมูลรวมถึงช่องทางการติดต่อ

2.2 ส่งเสริมกลุ่มการท่องเที่ยวของชุมชนให้ครอบคลุมทุกพื้นที่ ความยั่งยืนของกิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่ชุมชนขึ้นอยู่กับความต้องการของชุมชน การรับรู้และเข้าใจถึงความต้องการและความจำเป็นของชุมชนจึงเป็นปัจจัยสำคัญเริ่มต้นในการส่งเสริมการท่องเที่ยวทัศนศึกษาจากนั้นหาเจ้าภาพเพื่อร่วมดำเนินการขับเคลื่อนให้เป็นรูปธรรมซึ่งสามารถพัฒนาให้เป็นกลุ่มหรือชมรมเพื่อดำเนินการ อย่างไรก็ตาม สมาชิกของกลุ่มจะต้องเห็นถึงเป้าหมายของการดำเนินการ เข้าใจถึงรูปแบบและกิจกรรมต่างๆ รวมถึงการอุทิศเวลาเพื่อต่างๆ ดำเนินการ โดยศักยภาพของชุมชนจะมีกลุ่มต่างๆ ที่ทำงานอยู่ในชุมชน เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) กลุ่มจิตอาสาพัฒนา เป็นต้น การเสริมศักยภาพอาจจะเริ่มต้นจากกลุ่มที่มีต้นทุนในการทำงานอยู่แล้วเป็นการเริ่มต้น

2.3 จัดทำสื่อประชาสัมพันธ์ด้วยสื่อทันสมัย ปัจจุบันการเข้าถึงข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวมีความสำคัญต่อการตัดสินใจของนักท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวจะทำการตรวจสอบเพื่อตัดสินใจเดินทาง การจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์ผ่านช่องทางสื่อที่ทันสมัย ไม่ซับซ้อน สร้างความสนใจ รวมถึงการเปิดช่องทางที่สะดวกในการติดต่อสอบถามข้อมูลให้กับ

นักท่องเที่ยวจะเป็นปัจจัยสำคัญในการตัดสินใจ และชุมชนก็สามารถบริหารจัดการได้ตรงตามความต้องการได้

2.4 สร้างมาตรฐานความปลอดภัยเพื่อสร้างความมั่นใจแก่นักท่องเที่ยวในระดับชุมชนต้องให้ความสำคัญกับความปลอดภัยโครงสร้างพื้นฐานต่างๆ ป้ายประชาสัมพันธ์เส้นทางการคมนาคม จุดเสี่ยง การเตรียมจุดให้บริการด้านสาธารณสุขพื้นฐาน เป็นต้น

2.5 พัฒนาความร่วมมือกับสถาบันการศึกษาเพื่อพัฒนาฝีมือ โดยพื้นฐานของชุมชนจะมีหน่วยงานที่สนับสนุนวิชาการ เช่น การศึกษานอกโรงเรียน (กศน.) โรงเรียน หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นต้น การพัฒนาฝีมือจะเป็นการจัดการความรู้สำหรับการตัดสินใจ และสามารถเป็นเอกสารที่จะนำไปสู่การพัฒนาต่อไปในอนาคตได้

2.6 หน่วยงานของท้องถิ่นสนับสนุนกิจกรรมการท่องเที่ยวทุกพื้นที่ การพัฒนาความร่วมมือกับหน่วยงานระดับท้องถิ่นจะเป็นการต่อยอดความร่วมมือในการทำงานในทุกๆ มิติ เช่น การสนับสนุนด้านบุคลากรที่คอยอำนวยความสะดวก การจัดสรรงบประมาณที่สามารถจะสนับสนุนการดำเนินงานของท้องถิ่น การสนับสนุนโครงการหรือกิจกรรมต่างๆ หนุนเสริมเพื่อเกิดความหลากหลายในกิจกรรมรองรับนักท่องเที่ยว รวมถึงการให้องค์ความรู้ในการบริหารจัดการต่างๆ เป็นต้น

อภิปรายผล

จากผลการวิจัย สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

1. วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 จากผลการศึกษา ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการจัดการท่องเที่ยวทัศนศึกษาในพื้นที่ อำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐม ผลจากการวิจัย พบว่า พุทธศักราชที่ สามารถพัฒนารองรับนักท่องเที่ยวด้านทัศนศึกษาประกอบด้วย 4 ด้าน คือ 1) ภูมิปัญญาด้านคติ ความคิด ความเชื่อทางศาสนา 2) ศิลปะ วัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณี 3) การประกอบอาชีพในท้องถิ่น และ 4) แนวคิด หลักปฏิบัติ หรือเทคโนโลยีชาวบ้าน สอดคล้องกับพัชรินทร์ สิริสุนทร และจิรวัดน์ พิระสันต์ ได้กล่าวถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ว่าภูมิปัญญาเป็นกระบวนการเรียนรู้ของมนุษย์ผ่านกิจกรรมการศึกษาระบบที่สอดคล้องกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของมนุษย์ในด้านการปรับตัวและดำรงอยู่ที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมทั้งด้านกายภาพและด้านสังคมวัฒนธรรมของแต่ละ

ชุมชนท้องถิ่นซึ่งได้แก่อุดมการณ์ คุณค่า และมาตรฐานทางศีลธรรมของสังคมนั้น ๆ ภูมิปัญญา จึงเป็นวัฒนธรรมเพราะเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงได้ (dynamics) มีความหลากหลาย (differentiation) และเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา (พัชรินทร์ สิริสุนทร และจิรวัดน์ พิระสันต์, 2552) และ สอดคล้องกับการศึกษาของนิถาวรณ เจริญลักษณ์ ที่พบว่ากระบวนการจัดการตนเองตาม ภูมิปัญญาท้องถิ่นและแนวทางของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจะเริ่มต้นตั้งแต่การจัดการ ตนเองระดับพื้นฐานที่เชื่อมโยงกับครอบครัว และเครือข่าย การจัดการระดับกลุ่มตั้งแต่การ รวมตัวของกลุ่มต่าง ๆ ทั้งที่เป็นความต้องการของกลไกทางการและเครือข่าย ภูมิปัญญา ท้องถิ่นสามารถเสริมสร้างการดำรงอยู่ภายใต้สถานการณ์วิกฤติที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ ตลอดเวลา และสามารถสร้างความยั่งยืนให้กับการดำเนินชีวิตของปัจเจกบุคคล ชุมชน และ สังคมได้ (นิถาวรณ เจริญลักษณ์, 2562) และยังได้สอดคล้องกับทรงคุณ จันทจร และคณะ ที่ได้ศึกษาคุณค่าอัตลักษณ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นกับการนำมาประยุกต์เป็นผลิตภัณฑ์เพื่อเพิ่ม มูลค่าทางเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง และ ภาคใต้พบว่าศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นมีความเกี่ยวเนื่องด้วยวัฒนธรรมการดำรงชีวิตของคนใน ชุมชน ซึ่งทำให้คุณค่าทางอัตลักษณ์ของผลิตภัณฑ์มีความโดดเด่น และมีเอกลักษณ์เฉพาะ โดย ที่ศิลปหัตถกรรมเหล่านั้นได้ส่งมอบคุณค่าความเป็นท้องถิ่นในแต่ละภูมิภาคไว้พร้อมที่จะได้รับ การสืบทอดและประยุกต์ใช้ในวิถีการดำเนินชีวิตของคนในท้องถิ่นในแต่ละภูมิภาคไว้พร้อมที่จะ ได้รับการสืบทอดและประยุกต์ใช้ในวิถีการดำเนินชีวิตของคนในท้องถิ่นได้อย่างยั่งยืนแม้ กระแสโลกาภิวัตน์ ความก้าวหน้าด้านวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีจะเข้ามามีบทบาทต่อชุมชนและ ท้องถิ่น ดังกล่าวมาแล้วนั้นภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นคุณค่าทางสังคมที่หล่อหลอมการดำเนินชีวิต สามารถเพิ่มมูลค่าด้านการผลิตภัณฑ์สินค้าบริหาร และการเสริมสร้างการเรียนรู้ให้กับ นักท่องเที่ยวที่มีความสนใจในการทัศนศึกษาได้ (ทรงคุณ จันทจร และคณะ, 2552)

2. วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ผลการศึกษาพบว่า ข้อเสนอแนะแนวทางการจัดการภูมิ ปัญญาท้องถิ่นในการส่งเสริมการท่องเที่ยวทัศนศึกษาหลังสถานการณ์โควิด -19 ประกอบด้วย 1) พัฒนาฐานข้อมูลด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่อย่างเป็นระบบและเป็นปัจจุบัน 2) ส่งเสริมกลุ่ม การท่องเที่ยวของชุมชนให้ครอบคลุมทุกพื้นที่ 3) จัดทำสื่อประชาสัมพันธ์ด้วยสื่อทันสมัย 4) สร้างมาตรฐานความความปลอดภัยเพื่อสร้างความมั่นใจแก่นักท่องเที่ยว 5) พัฒนาความ ร่วมมือกับสถาบันการศึกษาเพื่อพัฒนาคู่มือ และ 6) หน่วยงานของท้องถิ่นสนับสนุนกิจกรรม

การท่องเที่ยวทุกพื้นที่ สอดคล้องกับ คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ ที่ได้กล่าวถึงปัจจัยที่จะส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวทั้งในระดับประเทศและรองรับนักท่องเที่ยวต่างประเทศได้คือต่อเนื่อง ทำเลและที่ตั้งของประเทศไทยที่เหมาะสม การเป็นศูนย์กลางด้านการคมนาคมระหว่างประเทศที่สะดวก มีความปลอดภัย การมีวัฒนธรรมพื้นฐานของสังคมไทย วิธีการดำเนินชีวิตที่เป็นเอกลักษณ์ความหลากหลายของทรัพยากรท่องเที่ยว อัตลักษณ์ความเป็นไทย ความหลากหลายของทรัพยากรธรรมชาติศิลปวัฒนธรรมประเพณีของคนไทย ตลอดจนการมีอัยยาศัยไมตรีของคนไทยที่เป็นมิตรต่อผู้ได้สัมผัส (คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ, 2560) และสอดคล้องกับสมิทธิรักษ์ จันทรักษ์ และกฤษณา จิรทิวาวัช ที่ได้ศึกษาแนวทางการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 พบว่าในพื้นที่ปริณทลของประเทศไทยพบว่าแนวทางการดำเนินงานควรมีศูนย์ประสานงานการท่องเที่ยวระดับชุมชน การบริหารจัดการต้องมีส่วนร่วมและยืดหยุ่น ต้องเสริมศักยภาพชุมชนและสร้างรายได้ให้กับชุมชน เกิดการส่งเสริมวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของชุมชน ต้องมีการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม และเปิดพื้นที่ให้เกิดการเรียนรู้และจัดการความรู้ (สมิทธิรักษ์ จันทรักษ์ และกฤษณา จิรทิวาวัช, 2652)

องค์ความรู้ใหม่

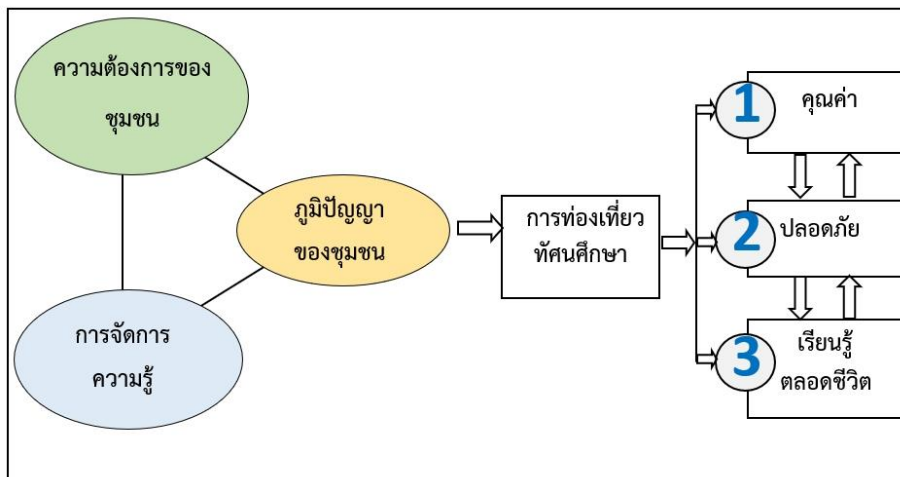
จากการศึกษาได้แสดงให้เห็นว่าบนจุดมุ่งหมายของการท่องเที่ยว (Tourism) คือ การเดินทางเพื่อสร้างความรื่นรมย์ให้กับชีวิตผ่านการเดินทางไปยังสถานที่ต่างๆ เกิดประสบการณ์ใหม่ทั้งการปฏิสัมพันธ์ต่อบุคคล สถานที่ รวมถึงการเรียนรู้ใหม่ๆ ซึ่งโดยมิติของการเรียนรู้ (Learning) คือการพัฒนาความเติบโตทางประสบการณ์ต่างๆ ที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรม โดยเฉพาะในช่วงสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงอย่างผันผวนส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของพลโลกในช่วงที่ผ่านมาทำให้ประชากรของโลกต้องเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมใหม่เพื่อให้เกิดความปลอดภัยแต่ตนเอง ครอบครัว และสมาชิกในสังคมตนเองมากขึ้น การจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวทัศนศึกษา (Field trip tourism) ได้สะท้อนให้เห็นถึงการสร้างความรู้ใหม่โดยแสดงให้เห็นถึงการเชื่อมโยงตั้งแต่ต้นทาง กลางทาง และปลายทาง กล่าวคือ การจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นต้องคำนึงถึง ประการที่ 1 “ความต้องการของชุมชน” (Needs assessment) เป็นจุดเริ่มต้น เช่น ความต้องการพื้นฐานของชุมชนทั้งด้านโครงสร้างพื้นฐาน การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น การสร้างรายได้ และคุณค่าให้กับความเป็นกลุ่มก้อน

ของสังคม เป็นต้น จะต้องมีการวิเคราะห์ และศึกษาเพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐาน ประการที่ 2 ภูมิปัญญาของชุมชน (Local wisdom) ทั้งมิติของคติความเชื่อ ศาสนา ศิลปวัฒนธรรมของชุมชน วิธีการทำกินและการประกอบอาชีพของสมาชิกในชุมชน รวมถึงแนวคิด หลักปฏิบัติ หรือเทคโนโลยีชาวบ้านหรือชุมชน ทั้งหมดต้องถูกสำรวจเพื่อเป็นวัตถุดิบตั้งต้นและประมวลเป็นสารสนเทศในการที่จะพัฒนาระดับต่อยอดสู่การท่องเที่ยว ประการที่ 3 การจัดการความรู้ (Knowledge management) เป็นเครื่องมือที่สำคัญในการประมวลสิ่งที่ เป็นประสบการณ์ตรงหรือความรู้ที่อยู่บนวิถีชุมชนและเป็นภูมิปัญญา (Tacit knowledge) ออกมา เป็นปัญญาเชิงรูปธรรม (Explicit knowledge) ที่สามารถจับต้องและถ่ายทอดส่งต่อให้กับ สาธารณะได้ การจัดการความรู้สามารถพัฒนาโดยสมาชิกในชุมชนท้องถิ่น หรือจากหน่วยงานที่ เกี่ยวข้อง เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล โรงเรียน หรือเครือข่ายสถานศึกษาที่เป็นเสมือน หน่วยวิชาการในพื้นที่ ทั้ง 3 ส่วนจะเป็นส่วนประกอบที่สำคัญในการพัฒนาและยกระดับสู่การ จัดการการท่องเที่ยวทัศนศึกษาให้กับชุมชนท้องถิ่นได้ และประการที่ 4 การท่องเที่ยวทัศน ศึกษา หลังสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด -19 (Covid-19) นโยบายและมาตรฐานต่าง ๆ ทั้งจากส่วนของภาครัฐที่มีอย่างต่อเนื่อง รวมถึงการส่งเสริมสุขภาพที่สร้างความตระหนักและ ความปลอดภัยให้กับประชาชนทั่วไป หรือนโยบายทางการศึกษาในสถานศึกษาที่มุ่งเน้น มาตรการโรงเรียนปลอดภัย (Safety School) ได้เป็นพื้นฐานสำคัญที่สร้างความรอบรู้ทาง สุขภาพ (Health literacy) อย่างแพร่หลาย การส่งเสริมการท่องเที่ยวทัศนศึกษาหลัง สถานการณ์โควิด-19 ควรมีนโยบายใหม่โดยคำนึงถึงผลลัพธ์ของการท่องเที่ยวทางการศึกษา 3 เป้าหมายหลัก คือ 1) คุณค่า (Value) ของการท่องเที่ยว กล่าวคือ การท่องเที่ยวต้องสามารถ ตอบโจทย์ของการดำเนินชีวิตที่มากกว่าการสร้างควมรื่นรมย์ ความบันเทิง การแสวงหา ประสบการณ์ผ่านการเดินทางเท่านั้น หากแต่ต้องให้แสดงถึงคุณค่าของการปฏิสัมพันธ์และการ เสริมสร้างคุณค่าและสุขภาวะทางจิตวิญญาณจากสิ่งที่ได้จากการเดินทาง (Spiritual Health) การเกิดปัญญาปฏิบัติสู่การดำเนินชีวิตที่สมดุลและดีขึ้น 2) การท่องเที่ยวที่ปลอดภัย (Safety Tourism) ซึ่งหมายถึงการเตรียมความพร้อมสำหรับการท่องเที่ยวตั้งแต่การเดินทาง การรับประทานอาหาร การปฏิสัมพันธ์กับผู้คน การวางแผนในการดูแลความปลอดภัย ในด้านต่าง ๆ รวมถึงการศึกษาข้อมูลเพื่อประกอบการเดินทางเพื่อสร้างความมั่นใจ เป็นต้น และ 3) การเรียนรู้ตลอดชีวิต (Life-long learning) เป็นการเปลี่ยนทัศนคติ (Mindset) ของการ

ห้องเพื่อการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาตนเองในด้านต่างๆ นอกเหนือจากเดินทางเพื่อพักผ่อนเท่านั้น ดังกล่าวนั้นเป็นการเชื่อมโยงให้เห็นถึงองค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาซึ่งสามารถแสดงได้ดังภาพประกอบ 1 ดังนี้

ภาพที่ 1 แสดงการเชื่อมโยงการจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการท่องเที่ยวทัศนศึกษา

สรุป/ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาสะท้อนให้เห็นได้ว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการจัดการท่องเที่ยวทัศนศึกษาในพื้นที่อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐมยังเป็นต้นทุนที่ดีของสังคมที่สามารถพัฒนาเพิ่มมูลค่าให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาชุมชนได้โดยเฉพาะการท่องเที่ยวทัศนศึกษา ซึ่งผลการศึกษาได้แสดงให้เห็นต้นทุนที่ดีของพื้นที่ ได้แก่ ภูมิปัญญาด้านคติ ความคิด ความเชื่อทางศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณี การประกอบอาชีพในท้องถิ่น รวมถึง แนวคิด หลักปฏิบัติ หรือเทคโนโลยีชาวบ้าน ทั้งหมดสามารถที่จะออกแบบและพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวทัศนศึกษาได้ โดยเฉพาะความได้เปรียบของพื้นที่ที่อยู่ไม่ไกลจากกรุงเทพมหานคร และการมีเส้นทางคมนาคมที่สะดวก นักท่องเที่ยวสามารถที่จะเดินทางได้อย่างรวดเร็ว สำหรับพัฒนาข้อเสนอแนะแนวทางการจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นในการส่งเสริมการท่องเที่ยวทัศนศึกษาหลังสถานการณ์โควิด -19 เป็นข้อเสนอที่สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบันหลังเกิดวิกฤติการแพร่ระบาดและประชาชนทุกคนต้องปรับตัวและดูแลสุขภาพตนเองเพื่อให้สอดคล้องกับมาตรฐานต่างๆ ให้เกิดความปลอดภัย ในส่วนของหน่วยงานต่าง ๆ รวมถึง

ประชาชนในพื้นที่ที่ควรที่จะพัฒนาแนวทางต่างๆ คือ หน่วยงาน ชุมชน หรือประชาชนต้องร่วมกันพัฒนาฐานข้อมูลด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่อย่างเป็นระบบและเป็นปัจจุบัน ต้องให้มีการส่งเสริมกลุ่มการท่องเที่ยวของชุมชนให้ครอบคลุมทุกพื้นที่ จัดทำสื่อประชาสัมพันธ์ด้วยสื่อทันสมัย สร้างมาตรฐานความความปลอดภัยเพื่อสร้างความมั่นใจแก่นักท่องเที่ยว พัฒนาความร่วมมือกับสถาบันการศึกษาเพื่อพัฒนาคู่มือ และประการสุดท้ายคือ หน่วยงานของท้องถิ่นสนับสนุนกิจกรรมการท่องเที่ยวทุกพื้นที่ ทั้งหมดจะต้องพัฒนาไปพร้อม ๆ กันทุกภาคส่วนเพื่อให้สามารถขับเคลื่อนการท่องเที่ยวเชิงทัศนศึกษาและบูรณาการสู่การพัฒนาในด้านต่าง ๆ ไปพร้อม ๆ กัน ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ ผลการศึกษาได้แสดงให้เห็นว่าต้นทุนภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนซึ่งเป็นวิถีชีวิตดั้งเดิม และที่เกิดจากการเรียนรู้และปรับตัวจนเป็นแบบแผนการดำเนินชีวิตของชุมชนมีอยู่เป็นจำนวนมาก รวมถึงปัจจัยภายนอกที่เอื้อต่อการพัฒนาระดับการจัดการท่องเที่ยวทัศนศึกษาได้ ดังนั้นหน่วยงานระดับท้องถิ่นควรให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวทัศนศึกษาเพื่อเป็นกิจกรรมเสริมรายได้และพัฒนาคุณภาพชีวิตให้กับชุมชนอีกทางเลือกหนึ่งข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป 1) ควรมีการปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาศักยภาพบุคลากรในพื้นที่ให้มีทักษะสืบค้นข้อมูล พัฒนาและสร้างสรรค์ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อนำไปสู่การออกแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงทัศนศึกษาอย่างครบวงจร 2) ควรมีวิจัยและพัฒนาพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือหุ้นทางทางการจัดการท่องเที่ยวให้ครอบคลุมทั้งภูมิภาคตะวันตกเพื่อให้สามารถพัฒนาการท่องเที่ยวทัศนศึกษาในขอบเขตที่กว้างมากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ. (2560). แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ.2560-2564). กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกิจการโรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก.
- คณะเทคนิคการแพทย์. (2562). โครงการพัฒนาเกษตรปลอดภัย การตรวจรับรองเกษตรและอาหารปลอดภัยจากสารตกค้างยาฆ่าแมลงในกลุ่มภาคกลาง ปีงบประมาณ 2561. นครปฐม: คณะเทคนิคการแพทย์ มหาวิทยาลัยมหิดล.

- ณัฐอร เบญจปฐมรงค์ และชุตিকা เกียรติเรืองไกร. (2565). การเปลี่ยนแปลงภาคการท่องเที่ยวไทย กับก้าวต่อไปหลังเปิดประเทศ. เรียกใช้เมื่อ 15 พฤศจิกายน 2565 จาก https://www.bot.or.th/Thai/BOTMagazine/Pages/25650392TheKnowledge_Travel.aspx
- ทรงคุณ จันทร และคณะ. (2552). คุณค่าอัตลักษณ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นกับการนำมาประยุกต์เป็นผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นเพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม. มหาสารคาม: สถาบันวิจัยศิลปวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- นิภาวรรณ เจริญลักษณ์. (2562). การจัดการภูมิปัญญาสัมนครชัยศรี: การเรียนรู้และการจัดการตนเองตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง. *The Liberal Arts Journal*, 2(2), 28-46.
- พัชรินทร์ สิริสุนทร และจิรวัดน์ พิระสันต์. (2552). ชุมชนปฏิบัติการด้านการเรียนรู้: แนวคิด เทคนิค และกระบวนการ. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: บริษัท วี. พรินท์ จำกัด.
- สมิทธิรักษ์ จันทรักษ์ และกฤษณา จิรทิวารัช. (2652). แนวทางการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ในพื้นที่ปริมาณพลของกรุงเทพมหานคร. *วารสารมหาจุฬานาครทรรณ*, 9(7), 390-406.
- สำนักงานจังหวัดนครปฐม. (2565). แผนพัฒนาจังหวัดนครปฐม 5 ปี (พ.ศ.2566-2570). เรียกใช้เมื่อ 15 พฤศจิกายน 2565 จาก https://www.nakhonpathom.go.th/files/com_news_develop_plan/2022-06_befcd92133e762c.pdf

พลวัตทางนิเวศวิทยาสังคมและการจัดการกรรมสิทธิ์พื้นที่สาธารณะ
ชายฝั่ง อ่าวบ้านดอน: กรณีศึกษาชุมชนบ้านปากน้ำท่าทอง ตำบลท่า
ทอง อำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี*

SOCIAL ECOLOGY DYNAMICS AND COMMON PROPERTY RIGHTS
MANAGEMENT IN BANDON BAY COASTAL ZONE: A CASE STUDY
BAN THA THONG COMMUNITY THA THONG SUB-DISTRICT
KANCHANADIT DISTRICT, SURATTHANI PROVINCE

เพ็ญญา สวนทอง

Pennapha Suanthong

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

Suratthani Rajabhat University, Thailand

E-mail: pennapa.sru@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาพลวัตนิเวศวิทยาสังคมในการใช้พื้นที่สาธารณะชายฝั่งอ่าวบ้านดอน และ 2) ศึกษาการจัดการกรรมสิทธิ์พื้นที่สาธารณะชายฝั่งอ่าวบ้านดอนชุมชนปากน้ำท่าทอง ตำบลท่าทอง อำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ศึกษาข้อมูลจากเอกสาร สัมภาษณ์เชิงลึก และสนทนากลุ่ม เลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญแบบเจาะจง ได้แก่ 1) ประธานกลุ่มอาสาสมัครพิทักษ์ทะเล 2) สมาชิกกลุ่มอาสาสมัครพิทักษ์ทะเล 3) ประมงพื้นบ้าน 4) ผู้ประกอบการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ และ 5) นักวิชาการ รวมจำนวน 15 คน วิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหาและสรุปโดยภาพรวม ผลการศึกษาพบว่า 1) พลวัตนิเวศวิทยาสังคมในการใช้พื้นที่สาธารณะชายฝั่งอ่าวบ้านดอน แบ่งเป็น 4 ยุค ได้แก่ 1.1) การเข้าถึงแบบเปิด ทุกคนสามารถเข้าถึงทะเลเพื่อจับสัตว์น้ำ ดำรงชีพอย่างอิสระ 1.2) สิทธิชุมชน ชุมชนใช้พื้นที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำเพื่อดำรงชีพและสร้างรายได้ใช้สิทธิตามธรรมชาติในเขตทะเลหน้าบ้าน 1.3) เศรษฐกิจเชิงพาณิชย์ เป็นการผลิตเพื่อการค้าโดยผันตัวเองมาทำธุรกิจเลี้ยงกุ้งกุลาดำ และ 1.4) ตลาดทุนนิยม เป็นการใช้

*Received 26 December 2022; Revised 31 December 2022; Accepted 31 December 2022

พื้นที่ชายฝั่งทะเลเลี้ยงหอยแครง ยึดครอบครองเป็นกรรมสิทธิ์เอกชน โดยการจัดสรรพื้นที่ให้เอกชนตามกฎหมายของรัฐ และ 2) การจัดการกรรมสิทธิ์พื้นที่สาธารณะชายฝั่งอ่าวบ้านดอน มี 3 ลักษณะ ได้แก่ 2.1) การไม่มีกรรมสิทธิ์ เปิดให้ทุกคนสามารถเข้าถึงทรัพยากรได้เสรี 2.2) กรรมสิทธิ์เอกชน กรรมสิทธิ์ที่รัฐจัดสรรพื้นที่ทะเลสาธารณะให้เอกชนครอบครองสิทธิ์ตามกฎหมาย และ 2.3) กรรมสิทธิ์ชุมชน การใช้สิทธิทางทรัพยากรธรรมชาติที่ทุกคนในชุมชนสามารถเข้าถึงและใช้อย่างเสมอภาคโดยใช้กฎกติการ่วมกันของชุมชนเพื่อความยั่งยืนของทรัพยากรชายฝั่ง

คำสำคัญ: นิเวศวิทยาสังคม, การจัดการกรรมสิทธิ์สาธารณะ, พื้นที่ชายฝั่ง, อ่าวบ้านดอน

Abstract

The purpose of this article was to 1) study the social ecology dynamics of Ban Don Bay coastal zone, and 2) study common property rights management in Ban Don Bay coastal zone, Pak Nam Tha Thong Community, Tha Thong Sub-district, Kanchanadit District, Suratthani Province. The study was qualitative research by collecting documentary data analysis with in-depth interviews and focus group discussions, selected key informants by choosing a specific sample such as 1) The chairman of the marine protection volunteer group, 2) Members of the marine protection volunteer group, 3) Local fisheries, 4) Aquaculture entrepreneurs, and 5) scholars, total 15 people. The data were analyzed by content analysis and overview summary. The research found that: 1) Dynamics of social ecology in Ban Don Bay coastal zone was divided into 4 eras: 1.1) Open access, everyone could enter the sea to capture aquatic animals freely. 1.2) Community rights, the community used the aquaculture area to earn a living, raised income, and used its natural rights in the sea area in front of the house, 1.3) Commercial economy, commercial production was turned into the owner of Giant tiger prawn, breeding enterprises; 1.4) Capitalism, the use of coastal areas to raise scallops and the occupation of the area in private property, which was distributed according to the legal power of the state. 2) The study on common property rights

management in Ban Don Bay coastal zone was divided into 3 characteristics: 2.1) non-property rights, area was opened to everyone with free access to natural resources, 2.2) private property rights, common property rights which state allocated to the private sector to possess legal rights, and 2.3) communal property rights, people could access to a natural resource that everyone in the community could access and used equally by using community rules for coastal resource sustainability.

Keywords: Social Ecology, Common Property Rights Management, Coastal Zone, Ban Don Bay

บทนำ

สภาพภูมิศาสตร์ของประเทศไทยมีอาณาเขตพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 530,000 ตารางกิโลเมตร คิดเป็นอาณาเขตทางทะเลประมาณ 320,000 ตารางกิโลเมตรหรือคิดเป็นร้อยละ 60 ของจำนวนพื้นที่ทั้งหมด มีจังหวัดที่ติดชายฝั่งทะเลทั้งสิ้น 23 จังหวัด โดยส่วนมากเป็นจังหวัดที่อยู่ทางภาคใต้ของประเทศไทยที่มีอาณาเขตทางทะเลล้อมรอบทั้งด้านฝั่งทิศตะวันออกติดอ่าวไทยซึ่งชายฝั่งมีความยาวประมาณ 1,972 กิโลเมตร และฝั่งทิศตะวันตกติดทะเลอันดามันซึ่งชายฝั่งมีความยาวประมาณ 1,037 กิโลเมตร ซึ่งกองทัพเรือได้มีการประเมินยุทธศาสตร์ใน 10 ปี ต่อจากนี้ พบว่า ผลประโยชน์ทางท้อง ทะเลของประเทศไทยจะมีไม่ต่ำกว่า 17.9 ล้านล้านบาทต่อปี โดยมีการขนส่งทางท้องทะเลเป็นหลักและยังมีเส้นทางเดินเรือที่สำคัญทั้งสองฝั่งทะเล และยังมีทรัพยากรธรรมชาติทางทะเลอีกมากที่รอการสำรวจ การพัฒนา และนำมาใช้ในอนาคต (สารัตน์ เกื่อนสุวรรณ และณัฐพัชร อัครกิตติทัศน์, 2559) ดังเช่น “อ่าวบ้านดอน” เป็นเว้าอ่าวที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในภาคใต้ มีลักษณะเป็นท้องกะทะ รับน้ำจากแม่น้ำลำคลองน้อยใหญ่ 11 สาย มีความยาวของแนวชายฝั่งประมาณ 120 กิโลเมตร ครอบคลุมพื้นที่ 6 อำเภอ ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี ประกอบด้วย อำเภอไชยา อำเภอท่าฉาง อำเภอพุนพิน อำเภอเมือง อำเภอกาญจนดิษฐ์ และอำเภอดอนสัก อันเป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์จากตะกอนปากแม่น้ำต่างๆ ที่ไหลลงสู่อ่าวบ้านดอน โดยเฉพาะแม่น้ำตาปี-พุมดวง จึงเป็นศูนย์รวมของความอุดมสมบูรณ์ และแหล่งรวมความหลากหลายในระบบนิเวศทางทะเล เช่น ป่าชายเลน หาดทรายขาว ปะการัง สัตว์น้ำนานาชนิด จากความสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติทำให้เกิดการแย่งชิง จับจอง และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรอย่างฟุ่มเฟือย โดยไม่คำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้น โดยเฉพาะโครงการ

พัฒนาฐานการผลิตอาหารทะเลของประเทศ หรือซีฟู้ดแบงก์ (Sea Food Bank) ที่เกิดขึ้นภายใต้นโยบายแปลงสินทรัพย์เป็นทุน ในยุครัฐบาลทักษิณ เป็นการมุ่งเน้นแนวความคิดการพัฒนาฐานการผลิตอาหารทะเลของประเทศขึ้นใหม่ เพื่อทดแทนผลผลิตจากธรรมชาติ โดยมองว่าการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำตามแนวชายฝั่งเป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่สำคัญ ไม่ว่าจะเป็นการทำนากุ้ง ฟาร์มเลี้ยงหอยทั้งขนาดเล็กและขนาดใหญ่ การใช้เครื่องมือทำลายล้างอย่างอวนลาก อวนรุน ในการทำประมงพาณิชย์ ฯลฯ ปาชายเลนถูกทำลายลงจากการตัดไม้ไปเผาถ่าน การทำนากุ้ง เกิดเป็นภัยคุกคามทรัพยากรชายฝั่งอ่าวบ้านดอน วิถีชีวิตของชาวประมงพื้นบ้านเริ่มเปลี่ยนแปลง จนกระทั่งปัจจุบันพื้นที่ทรัพยากรเปลี่ยนไป จากการเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่ทางทะเลเป็นพื้นที่สาธารณะในการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่งประเภทหอย มีทั้งหอยแครง หอยนางรม หอยขาวหรือหอยไฟไหม้ และหอยแมลงภู่ เพื่อการค้าขายและส่งออก ส่งผลให้พื้นที่ทะเลสาธารณะมีการจัดการกรรมสิทธิ์ในรูปแบบกรรมสิทธิ์เอกชน (private property) จำนวน 39,855 ไร่ แทนที่พื้นที่สาธารณะแบบเปิด (open access) ในเขตอำเภอลำสนธิ ทาฉาง กาญจนดิษฐ์ และดอนสัก โดยการอนุญาตของรัฐตามกฎหมาย (ประกาศคณะกรรมการประมงประจำจังหวัดสุราษฎร์ธานี เรื่องกำหนดเขตเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำสำหรับกิจการเพาะเลี้ยงสัตว์ควบคุม ประเภทการเพาะเลี้ยงหอยทะเล พ.ศ. 2560) โดยเงื่อนไขของสิทธิ์สามารถกีดกันการเข้าถึงของบุคคลอื่นได้ (exclusion) ส่งผลให้เกิดการปรับตัวในการใช้พื้นที่ทำประมงของชาวประมงพื้นบ้านที่หากินในเขตพื้นที่ทะเลสาธารณะชายฝั่ง เมื่อกล่าวถึงการใช้พื้นที่สาธารณะชายฝั่งอ่าวบ้านดอนส่วนใหญ่ใช้ในการทำประมงชายฝั่งของประมงพื้นบ้านที่หากินตามธรรมชาติ ซึ่งจำแนกได้ 3 กลุ่ม คือ 1) มีทั้งเรือและเครื่องมือประมง 2) ที่ไม่มีเรือแต่มีเครื่องมือประมง และ 3) ไม่มีทั้งเรือและเครื่องมือประมง (เพ็ญภา สวนทอง, 2562)

“อ่าวบ้านดอน” เป็นพื้นที่ชุ่มน้ำนานาชาติ (Ramsar Site) มีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง มีลักษณะเป็นท้องกระทะที่อุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติรองรับตะกอนจากแม่น้ำ ลำคลอง จำนวนมาก หรือคลองร้อยสาย ต่างไหลลงสู่ทะเลอ่าวบ้านดอน แต่ปัจจุบันได้กลายสภาพจากพื้นที่สาธารณะเป็นทรัพย์สินส่วนบุคคล เข้าทำประโยชน์ด้านการประมงมากขึ้น ซึ่งส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมชายฝั่งทะเลทั้งทางตรงและทางอ้อม ทำให้สิทธิในการเข้าถึงทรัพยากรทะเลสาธารณะได้แปรเปลี่ยนเป็นทรัพย์สินส่วนบุคคล ที่ให้บุคคลสามารถถือกรรมสิทธิ์พื้นที่สาธารณะได้ ในช่วงต้นมีการจัดสรรพื้นที่ในทะเลเพื่อการส่งเสริมอาชีพให้กับประชาชนที่สนใจ จนมาสู่การแปลงทะเลเป็นทุนจากนโยบายรัฐ ในปี พ.ศ. 2547 ทำให้มีกลุ่มนายทุน

จับจองและกว้านซื้อทะเลจากชาวบ้านล่อมเป็นแนวเขตเพื่อเลี้ยงหอยหอยแครงเลี้ยงในลักษณะฟาร์มขนาดใหญ่ มีชนาเฝ้าระวังในเขตแปลง กีดกันการเข้าถึงทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งของคนอื่น จนนำไปสู่ความขัดแย้งของกลุ่มคนต่าง ๆ ในการใช้ประโยชน์ในพื้นที่สาธารณะส่วนรวม ปัจจุบันมีพระราชบัญญัติการรักษาผลประโยชน์ของชาติทางทะเล พ.ศ. 2562 กฎหมายเกี่ยวกับผลประโยชน์ของชาติทางทะเล รวมถึงการปฏิบัติการต่าง ๆ ทางทะเล ไม่ว่าจะเป็นการอนุรักษ์ การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีการจัดตั้งศูนย์อำนวยการรักษาผลประโยชน์ของชาติทางทะเล ที่เรียกว่า “ครชล.” อาศัยอำนาจและหน้าที่เกี่ยวกับการรักษาผลประโยชน์ของชาติทางทะเล รวมทั้งหน่วยงานรัฐอื่น ๆ ที่มีอยู่เดิม ไม่ว่าจะเป็นกรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง (ทช.) กรมประมง กรมเจ้าท่า กรมป่าไม้ รวมทั้งคณะกรรมการประมงประจำจังหวัดสุราษฎร์ธานี ตามพระราชกำหนดการประมง พ.ศ. 2558 เป็นต้น ทั้งกลไกและเครื่องมือเพื่อสนับสนุนการบริหารจัดการทรัพยากรชายฝั่งอย่างยั่งยืน ยังไม่ได้ถูกดำเนินการอย่างจริงจังและมีประสิทธิภาพ รวมทั้งการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนและภาคีที่เกี่ยวข้อง จึงเป็นผลให้ไม่สามารถทำให้การจัดการทรัพยากรชายฝั่งมีประสิทธิภาพและเป็นธรรม ตลอดจนการสนับสนุนให้เกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของสังคมให้มีวิถีชีวิตที่เป็นมิตรต่อทรัพยากรร่วม (Common-Pool Resources) การคำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนรวม การกระจายการเข้าถึงและการใช้ทรัพยากรอย่างเป็นธรรมและการรักษาความสมดุลของระบบนิเวศธรรมชาติเป็นสิ่งจำเป็น นอกจากการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนแล้ว ชุมชนยังมีการเฝ้าระวังดูแลรักษาไม่ให้มีการเข้าไปบุกรุกทำลายป่าชายเลนและใช้เครื่องมือจับสัตว์น้ำแบบทำลายล้างทรัพยากร โดยมีการจัดตั้ง ทีมเฝ้าระวังในทุกพื้นที่และมีกฎระเบียบในการใช้ประโยชน์จากป่าชายเลนและทรัพยากรชายฝั่งอย่างชัดเจน (กรกฎ ทองชะโชค, 2565)

จากการเปลี่ยนแปลงพลวัตทางนิเวศวิทยาสังคมในการใช้พื้นที่สาธารณะส่งผลต่อการจัดการกรรมสิทธิ์พื้นที่สาธารณะชายฝั่งอ่าวบ้านดอน ซึ่งการจัดการทรัพยากรทะเลและชายฝั่งที่เชื่อมโยงเข้ากับความมั่นคงด้านอาหารและความมั่นคงด้านอาชีพของชุมชนชายฝั่ง รวมทั้งสร้างความตระหนัก การป้องกัน และการตั้งรับปรับตัวจากภัยธรรมชาติ การปรับเปลี่ยนกฎหมายและนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรทะเลและชายฝั่งที่สะท้อนถึงความเป็นประชาธิปไตยในลักษณะที่เป็นข้อตกลงร่วมของชุมชน และการส่งเสริมให้ประชาชนมีสิทธิในการจัดการ (ศิริชัย กุมารจันทร์, 2558) ในด้านของสิทธิชุมชนยังก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของชุมชน การตรวจสอบถ่วงดุล การเปลี่ยนแปลงและการเจรจาต่อรองอย่างต่อเนื่องระหว่างสมาชิกชุมชน และระหว่างชุมชนกับอำนาจภายนอก เพื่อเกิด

การขับเคลื่อนการบริหารจัดการทรัพยากรบนฐานอย่างยั่งยืน เป็นมิติสำคัญอย่างหนึ่งที่วางรูปแบบและมีการดำเนินงานที่ทำให้สมาชิกในชุมชนและหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องได้ให้ความสำคัญกับมิติการทำงานที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมในการทำงานได้เข้าร่วมแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ ได้นำไปสู่การยกระดับของกิจกรรมที่มีความสำคัญไม่ว่าจะเป็น การอนุรักษ์ฟื้นฟู การแก้ไขปัญหา กติกา ข้อกำหนด สู่การเอื้อประโยชน์ เช่น เขตระยะ 3 กิโลเมตรจากฝั่ง เป็นบริเวณที่ห้ามใช้เครื่องมือประมงบางประเภท เนื่องจากเป็นแหล่งวางไข่และเป็นแหล่งอาศัยของสัตว์น้ำวัยอ่อนมีพื้นที่ประมาณ 263 ตารางกิโลเมตร หรือ 164,375 ไร่ แต่เดิมชาวประมงส่วนใหญ่หาจับสัตว์น้ำตามธรรมชาติ ด้วยเครื่องมือที่ประดิษฐ์ขึ้นเองจากภูมิปัญญาชาวบ้านหาจับสัตว์น้ำตามประเภทของพื้นที่และฤดูกาล ผู้หญิงและเด็กจะหาจับสัตว์น้ำในป่าชายเลน การเก็บหอย หาดูเปี้ยว โดยใช้มือจับ ส่วนปูดำก็จะใช้แร้วในการจับในคลองก็จะจับพวกกุ้งแม่น้ำ ปูดา ปลาต่าง ๆ ดังที่ชุมชนท่าทองในอดีตเป็นที่หลบคลื่นลมของเรือค้าขายระหว่างสยามกับประเทศจีน ในสมัยนั้นอาศัยเรือสำเภา ซึ่งส่วนใหญ่ผู้มาค้าขายกับสยามเป็นคนจีนจากเกาะไหหลำเนื่องจากบริเวณพื้นที่ตรงนี้มีความอุดมสมบูรณ์ทั้งน้ำจืด น้ำเค็ม และเหมาะที่จะทำมาค้าขาย เลยเริ่มก่อตั้งหมู่บ้านตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา คนจีนเหล่านั้นจึงได้นำเอาความเชื่อ ประเพณีและวัฒนธรรมต่าง ๆ ของชาวจีนมาใช้ และในพื้นที่ตั้งชุมชนก็ตั้งศาลเจ้าไท่ห่อขึ้นมา เป็นศูนย์รวมและพิธีกรรมต่าง ๆ โดยมีกงเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ สืบทอดกันในกลุ่มลูกหลานคนจีนเชื่อว่าสามารถคุ้มครองความปลอดภัยแก่ลูกหลาน รวมทั้งสามารถรักษาปัดเป่าโรคภัย ไข้เจ็บต่าง ๆ ของคนในชุมชน และคนต่างถิ่นที่เลื่อมใสศรัทธา (เพ็ญญา สวนทอง, 2562) จากบริบทที่ชุมชนปากน้ำท่าทองตั้งอยู่ติดริมคลองท่าทอง ประชากรส่วนใหญ่จึงประกอบอาชีพประมงชายฝั่งเป็นอาชีพหลัก ใช้แรงงานในครัวเรือน เน้นการหาทรัพยากรเพื่อการบริโภค หากเหลือก็แบ่งปันให้เครือญาติและเพื่อนบ้าน พึ่งพาอาศัยกันในชุมชน ระบบการผลิตพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติเป็นหลัก เครื่องมือประมงส่วนใหญ่จึงทำเองจากภูมิปัญญาชาวบ้าน วัสดุที่มีในท้องถิ่น เช่น ไซปู ไซปลา ตะแกรงซ้อนกั้ว การเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติทะเลและชายฝั่งจากการใช้ทรัพยากรแบบเปิดหรือไม่มีเจ้าของเริ่มปรับเปลี่ยนไปสู่การจัดสรรพื้นที่ทะเลในการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำของเกษตรกรเพื่อแก้ปัญหาความยากจนและภัยคุกคามจากคอมมิวนิสต์ในอดีต พื้นที่ทะเลชายฝั่งเป็นพื้นที่รองรับนโยบายรัฐเพื่อขจัดความยากจน ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงระบบกรรมสิทธิ์จากพื้นที่ใช้ประโยชน์ร่วมกันหรือกรรมสิทธิ์ร่วมมาสู่การจัดสรรสิทธิ์ให้ปัจเจกบุคคลหรือเอกชนใช้ ส่งผลให้เกิดความไม่เป็นธรรมทางนิเวศและสังคม จากสภาพปัญหาและความสำคัญดังกล่าว ผู้วิจัยจึงเห็นความสำคัญและสนใจที่

จะศึกษาเรื่องพลวัตนิเวศวิทยาสังคมและการจัดการกรรมสิทธิ์พื้นที่ชายฝั่งอ่าวบ้านดอน ชุมชนบ้านปากน้ำท่าทอง ตำบลท่าทอง อำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี เพื่อการจัดการกรรมสิทธิ์พื้นที่สาธารณะชายฝั่งอ่าวบ้านดอน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาพลวัตนิเวศวิทยาสังคมในการใช้พื้นที่สาธารณะชายฝั่งอ่าวบ้านดอน ชุมชน บ้านปากน้ำท่าทอง ตำบลท่าทอง อำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี
2. เพื่อศึกษาการจัดการกรรมสิทธิ์พื้นที่สาธารณะชายฝั่งอ่าวบ้านดอน ชุมชนบ้านปากน้ำ ท่าทอง ตำบลท่าทอง อำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้ มีวิธีดำเนินการวิจัย ตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

1. รูปแบบการวิจัย เป็นวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัยในแต่ละขั้นตอนของการวิจัย ดังต่อไปนี้

- 1.1 ด้านเนื้อหา ได้แก่ ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกรรมสิทธิ์พื้นที่สาธารณะสิทธิชุมชน ประวัติอ่าวบ้านดอน การจัดการทรัพยากรประมง การทำประมงพื้นบ้านชายฝั่ง การปรับตัวเชิงนิเวศ พลวัตทางสังคมและวัฒนธรรม และนิเวศวิทยาสังคมและวัฒนธรรม

- 1.2 พื้นที่ศึกษา คือ ชุมชนปากน้ำท่าทอง หมู่ที่ 1 ตำบลท่าทอง อำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี

2. ประชากรและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

- 2.1 ประชากร ได้แก่ ประชาชนที่อาศัยในพื้นที่ชุมชนปากน้ำท่าทอง หมู่ที่ 1 ตำบลท่าทอง อำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีความเกี่ยวข้องโดยตรงและมีบทบาทสำคัญกับประมงพื้นบ้านและชายฝั่ง และมีประสบการณ์ทำการประมงอย่างน้อย 10 ปี และมีความรู้เกี่ยวข้องกับทรัพยากรอ่าวบ้านดอนอย่างน้อย 5 ปี

- 2.2 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ในการสัมภาษณ์เชิงลึก คัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive selection) ซึ่งเป็นตัวแทนประชาชนที่เกี่ยวข้องโดยตรงและมีบทบาทสำคัญกับประมงพื้นบ้านและชายฝั่ง แบ่งเป็น 5 กลุ่ม ได้แก่ 1) ประธาน/รองกลุ่มอาสาสมัครพิทักษ์ทะเล จำนวน 2 คน 2) สมาชิกกลุ่มอาสาสมัครพิทักษ์ทะเล จำนวน 4 คน 3) กลุ่มประมงพื้นบ้าน จำนวน 4 คน 4) ผู้ประกอบการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ จำนวน 3 คน และ 5) นักวิชาการ จำนวน 2 คน จำนวนทั้งสิ้น 15 คน โดยได้กำหนดเกณฑ์ในการคัดเลือก

คือ 1) ประเมินพื้นที่อาศัยในพื้นที่ และมีประสบการณ์ทำการประมงอย่างน้อย 10 ปี และ 2) บุคคลที่มีความเกี่ยวข้องโดยตรง/บทบาท/ประสบการณ์ และความรู้เกี่ยวข้องกับทรัพยากรอ่าวบ้านดอนอย่างน้อย 5 ปี

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ซึ่งให้ผู้เชี่ยวชาญทางรัฐศาสตร์และสังคมศาสตร์ที่เกี่ยวข้อง จำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบความถูกต้องและครอบคลุมเนื้อหา แล้วนำไปหาความเที่ยงตรงโดยการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง IOC ได้เท่ากับ 0.67-1.00 (บุญชม ศรีสะอาด, 2556) นำไปทดลองใช้กับกลุ่มที่มีลักษณะคล้ายกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คนเพื่อหาความเชื่อมั่นสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach, L. J., 1990) ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.85 และจัดทำแบบสัมภาษณ์แบบสมบูรณ แบ่งเป็น 4 ตอน คือ 1) ข้อมูลพื้นฐาน 2) บริบทชุมชนบ้านปากน้ำท่าทอง 3) พลวัตนิเวศวิทยาสังคมในการใช้พื้นที่สาธารณะอ่าวบ้านดอน และ 4) การจัดการกรรมสิทธิ์พื้นที่สาธารณะชายฝั่งอ่าวบ้านดอน ชุมชนบ้านปากน้ำท่าทอง

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล แบ่งออกเป็น 3 ระยะ ได้แก่ ระยะที่ 1 ข้อมูลพื้นฐาน ระยะที่ 2 บริบทชุมชนบ้านปากน้ำท่าทอง และพลวัตทางนิเวศวิทยาสังคมในการใช้พื้นที่สาธารณะชายฝั่งอ่าวบ้านดอน (สัมภาษณ์เชิงลึก) และระยะที่ 3 การจัดการกรรมสิทธิ์พื้นที่สาธารณะชายฝั่งอ่าวบ้านดอนชุมชนบ้านปากน้ำท่าทอง ใช้การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) โดยการตรวจสอบสามเส้า (Triangulation) เป็นการเปรียบจากมุมมองหลาย ๆ ด้าน เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล

5. การวิเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) และการวิเคราะห์ถอดรหัสด้วยการลดทอนข้อมูลแบบตีความสร้างข้อสรุปจัดหมวดหมู่และสรุปประเด็น

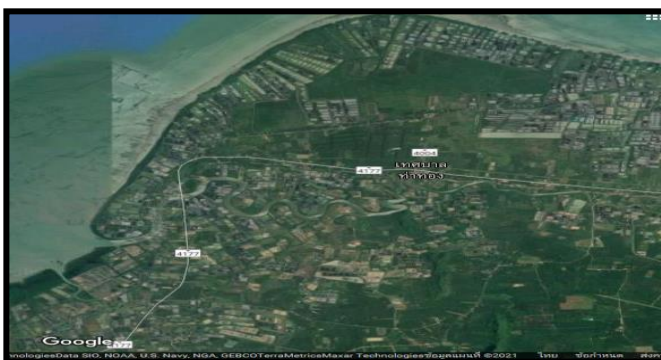
ผลการวิจัย

ผลการวิจัย พบว่า

1. พลวัตนิเวศวิทยาสังคมในการใช้พื้นที่สาธารณะชายฝั่งอ่าวบ้านดอนชุมชนปากน้ำท่าทอง ตำบลท่าทอง อำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี สามารถแยกเป็นด้านได้ดังนี้

1.1 ด้านบริบทชุมชนบ้านปากน้ำท่าทอง มีประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานของเมืองท่าทอง เดิมเป็นเมืองท่าที่ค่อนข้างใหญ่ มีการติดต่อและมีความสัมพันธ์กับเมืองศรีรัฐนคม แต่เดิมทีเดียวเป็นเมืองขนาดเล็กแต่เจริญเติบโตอย่างรวดเร็วเพราะมีพื้นฐานทำเกษตรกรรม และได้ติดต่อใกล้ชิดกับเมืองนครศรีธรรมราช โดยเป็นเมือง 12 นักกษัตริย์ของนครศรีธรรมราช

จึงมีชื่อเมืองอีกชื่อหนึ่งว่า “เมืองสะอูเลา” หรือ “เมืองท่าทองเก่า” เป็นเมืองที่ตั้งอยู่ตลอดลุ่มน้ำท่าทองอุแท (ท่าทองอุทัย) และบริเวณที่ราบลุ่มคลองกะแตะ คำว่า “กาญจนดิษฐ์” แปลว่า “ท่าทอง” “กาญจน” แปลว่า “ทอง” ส่วน “ดิษฐ์” แปลว่า “ท่า” เมืองท่าทองหรือเดิมคือเมืองสะอูเลา มีชื่อปรากฏในกฎมนเทียรบาล สมัยอยุธยา สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ทรงมีลายพระหัตถ์ถึงพระยาอนุমানราชชน ในบันทึกเรื่องความรู้ต่าง ๆ ฉบับวันที่ 12 ปัจจุบันบ้านปากน้ำท่าทอง ตั้งอยู่ในหมู่ที่ 1 ตำบลท่าทอง อำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีการตั้งถิ่นฐานมากกว่า 200 ปี ในอดีตชุมชนท่าทองมีการค้าขายกันทางเรือเนื่องจากมีความสะดวก รวมทั้งการค้าขายระหว่างประเทศไทยกับจีน ซึ่งเดินทางโดยเรือสำเภา เวลาเมื่อเคลื่อนลมบรรดาเรือสำเภาที่ใช้หมู่บ้านเป็นที่หลบคลื่นภัย เนื่องจากมีลำคลองขนาดใหญ่สามารถกำลักร่มสุมได้ ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 แสดงลักษณะกายภาพบ้านปากน้ำท่าทอง
ที่มา: (เพ็ญภา สวนทอง, 2562)

วิถีชีวิตและความเชื่อส่วนใหญ่เป็นชาวจีน ร้อยละ 80 ส่วนที่เหลือเป็นคนท้องถิ่นที่อพยพเข้ามาอยู่ตามคู่สมรสในชุมชน ตั้งรกรากสร้างครอบครัวและประกอบอาชีพการทำประมง ซึ่งจีนที่เดินทางมาค้าขายเห็นว่าบริเวณพื้นที่ตรงนี้มีความอุดมสมบูรณ์ ทั้งน้ำจืดน้ำเค็มเหมาะที่จะทำมาค้าขาย เลยเริ่มก่อตั้งบ้านเรือน มีความเชื่อ ประเพณี และวัฒนธรรมต่าง ๆ ของชาวจีนมาใช้ในการดำเนินชีวิต จึงได้ก่อสร้างศาลเจ้าไท่ห่วยี่และปัจจุบันได้บูรณะให้อยู่ในสภาพดีเปลี่ยนจากอาคารไม้เดิมเป็นอาคารทำด้วยปูน ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 ศาลเจ้าไหหลำท่าทอง
ที่มา: (เพ็ญภา สวนทอง, 2562)

จากคำสัมภาษณ์ผู้อาวุโสท่านหนึ่งกล่าวว่า

“ศาลเจ้าจะมีกิจช่วยรักษา ปัดเป่า โรคภัยโรคภัยต่าง ๆ ให้ชาวบ้าน ทั้งคนในชุมชน และต่างถิ่นที่ศรัทธา มาให้ช่วยรักษา มีข้อห้ามคือ ผู้หญิงห้ามขึ้นบนศาลเจ้า เว้นแต่ก่อนอนุญาต เวลารักษาโรคภัย และห้ามคนที่มีรอบเดือนโดยเด็ดขาด เมื่อก่อนมีคนมารักษากับกั๊ง ทั้งที่เจ็บป่วยต่าง ๆ รวมทั้งคนที่ถูกของ (คุณไสย)” (ประมณพันบ้าน 2, 2565)

1.2 ด้านพลวัตนิเวศวิทยาสังคมในการใช้พื้นที่สาธารณะชายฝั่งอ่าวบ้านดอน แบ่งเป็น 4 ยุค ได้ดังนี้

ยุคที่ 1 การเข้าถึงแบบเปิด (ก่อน พ.ศ. 2520) เป็นยุคที่ทุกคนสามารถเข้าถึง ทะเลและสามารถทำการประมงได้ตามศักยภาพ ซึ่งส่วนใหญ่ใช้ทะเลสำหรับการเก็บหาอาหาร หาดจับสัตว์น้ำ ปูหอย กุ้ง ปลา ในป่าชายเลน โดยใช้เครื่องมือที่ทำขึ้นมาเอง เช่น ไซ เบ็ด ฆมวก แห อวน เพื่อใช้บริโภคในครัวเรือนแบ่งปันเครือญาติทั้งในชุมชน และมีการเยี่ยมเยียนจากคนต่างถิ่นระหว่างชาวสวนหรือชาวเหนือ ชาวนา และชาวเล เกิดระบบกลไก “เกลอเขา-นา-เล”

ยุคที่ 2 สิทธิชุมชนหรือสิทธิหน้าบ้าน (พ.ศ. 2520-2529) มีการเพาะเลี้ยง สัตว์น้ำชายฝั่งโดยเฉพาะหอยตะไกรหรือหอยนางรมในบริเวณทะเลหน้าบ้าน สามารถหากิน ได้หน้าบ้านหรือชายฝั่งของตนเอง โดยใช้การปักหลักไม้ไผ่เพื่อแสดงอาณาเขตพอเป็นที่เข้าใจ กัน เขตไหนของใคร ช่วยกันสอดส่องดูแลกันภายในชุมชน มีการอพยพของคนต่างถิ่นเข้ามาตั้ง ถิ่นฐาน ในยุคนี้เกิดแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2520-2524) กำหนดให้จังหวัดสุราษฎร์เป็นจังหวัดหนึ่งซึ่งต้องพัฒนาเน้นหนักพื้นที่เฉพาะเพื่อแก้ไขปัญหา

ความยากจนและล้าหลังในชนบท รัฐจึงจัดสรรพื้นที่ชายฝั่ง มีการประกาศพื้นที่อนุญาตเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่งจังหวัดสุราษฎร์ธานีเป็นครั้งแรก ในอำเภอกาญจนดิษฐ์ วันที่ 6 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2522 จำนวน 9,376 ไร่ และวันที่ 2 กรกฎาคม พ.ศ. 2532 จำนวน 12,300 ไร่ เพื่อแก้ปัญหาความยากจนและภัยคุกคามจากคอมมิวนิสต์โดยการส่งเสริมอาชีพเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง

ยุคที่ 3 เศรษฐกิจเชิงพาณิชย์ (พ.ศ. 2530-2546) เป็นยุคของการเพาะเลี้ยงกุ้งกุลาดำเพื่อการพาณิชย์ทั้งนายทุนในชุมชนและนายทุนต่างถิ่นที่เข้ามาเช่าพื้นที่ ในช่วง พ.ศ. 2536-2545 และกว้านซื้อที่ดินทำบ่อเลี้ยงกุ้งเพื่อขายในประเทศและส่งออก หรือซีฟู้ดแบงก์ (Sea Food Bank) ที่เกิดขึ้นภายใต้นโยบายแปลงสินทรัพย์เป็นทุน ในยุครัฐบาลทักษิณ เป็นการมุ่งเน้นแนวทางการพัฒนาฐานการผลิตอาหารทะเลของประเทศขึ้นใหม่ เพื่อทดแทนผลผลิตจากธรรมชาติ โดยมองว่าการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำตามแนวชายฝั่งเป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่สำคัญ ไม่ว่าจะเป็นการทำนากุ้ง ฟาร์มเลี้ยงหอยทั้งขนาดเล็กและขนาดใหญ่ การใช้เครื่องมือทำลายล้างอย่างอวนลาก อวนรุน ในการทำประมงพาณิชย์

ยุคที่ 4 เศรษฐกิจทุนนิยมหรือตลาดเสรี (พ.ศ. 2547-ปัจจุบัน) สิทธิครอบครองทะเลของเอกชน โดยเอกชนได้สิทธิครอบครองทะเลจากการจัดสรรพื้นที่ของรัฐเพื่อการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง มีการสร้างนาในทะเล ทำฟาร์มสเตย์ ทะเลเป็นพื้นที่สาธารณะที่มีการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่งประเภทหอย มีทั้งหอยแครง หอยนางรม และหอยแมลงภู่ เพื่อการค้าขายและส่งออก ส่งผลให้พื้นที่ทะเลสาธารณะมีการจัดการกรรมสิทธิ์ในรูปแบบกรรมสิทธิ์แทนที่พื้นที่สาธารณะแบบเปิด โดยการอนุญาตของรัฐตามกฎหมาย โดยเงื่อนไขของสิทธิ์สามารถกีดกันการเข้าถึงของบุคคลอื่นได้ ส่งผลให้เกิดการแย่งยึดพื้นที่สาธารณะเพื่อทำคอกหอย เป็นการกีดกันการเข้าถึงและการใช้เก็บเกี่ยวทรัพยากรบุคคลอื่นในพื้นที่สาธารณะส่วนรวม เกิดเป็นความขัดแย้ง พ.ศ. 2564 มีการแก้ปัญหาโดยศูนย์อำนวยการรักษาผลประโยชน์ของชาติทางทะเล (ศรชล.) โดยศรชล.ภาค 2 สนธิกำลังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องลงตรวจสอบและรื้อถอนขนานและคอกไม้ไผ่ผิดกฎหมายแสดงอาณาเขตจับจองพื้นที่นอกเขตอนุญาตในอ่าวบ้านดอน ทำให้ชาวประมงไม่มีพื้นที่เพาะเลี้ยงได้ทำประมงชายฝั่ง ดังคำให้สัมภาษณ์ของประมงพื้นบ้านท่านหนึ่ง

“เมื่อก่อนทรัพยากรอุดมสมบูรณ์มาก เวลาออกเรือไปตามในคลอง แค่วางดินลงไปใต้น้ำ กุ้งก็จะเกาะดินเต็มแล้ว ในป่าเลนปูดำก็เต็มไปหมด ส่วนใหญ่ไม่ได้ขาย หามากิน แบ่งปันเครือญาติที่ไม่ได้ทำประมง” (ประมงพื้นบ้าน 1, 2565)

“ในอดีตทรัพยากรในทะเลมีมาก ท่าทองอุดมสมบูรณ์มาก ตอนหลังมีการสัมปทาน ป่าชายเลน มีบริษัทมาตั้งโรงเรีอยในชุมชน เตาเผาถ่านไม้โกงกาง ป่าถูกทำลายลงเกือบหมด ตามด้วยนาุ้งเข้ามา ทะเลได้รับผลกระทบมาก โดยเฉพาะคนเลี้ยงหอย เดิมทีมีแต่หอยนางรม ชาวบ้านเลี้ยงมานานแล้วลูกหอยเกิดเองตามธรรมชาติ ตอนหลังน้ำท่วมใหญ่เกิดหอยแครงขึ้น มีการขยายพื้นที่ออกนอกเขตอนุญาตมากขึ้น ชุมชนจึงพยายามกันพื้นที่ชายฝั่งทำโครงการ “ป่า-เล ชุมชน” เพื่อให้เป็นพื้นที่ส่วนร่วมใช้ทรัพยากรร่วมกันของทุกคนตามกติกา ร่วมกับทช.” (ประธานกลุ่มอาสาสมัครพิทักษ์ทะเล, 2565)

“โครงการป่า-เลชุมชน เป็นความพยายามในการช่วยกันพิทักษ์ฟื้นฟูทะเลและทรัพยากร คอยเฝ้าระวังไม่ให้เรืออวนลากเข้ามา แต่ก็ยังมีคนนอกที่ไม่เคารพกติกาชุมชน แต่พอมีแนวเขตได้ช่วยกันสอดส่อง มีการแจ้งไปทางกรมการมาช่วยดูกัน ให้เป็นพื้นที่ของส่วนรวมพอได้หากินกันโดยเฉพาะพี่น้องที่ลำบาก ๆ ในชุมชนก็พยายามผลักดันกัน แนวชายฝั่งขอกันเป็นพื้นที่สาธารณะใช้ร่วมกัน” (สมาชิกกลุ่มอาสาสมัครพิทักษ์ทะเล, 2565)

“พื้นที่ชายฝั่งท่าทองเป็นพื้นที่เพาะเลี้ยงหอยมาตั้งแต่เดิม สมัยโดนน้ำ ตอนนั้นไร่ละ 80 บาท ก็มีกันคนละไม่เกิน 10 ไร่ ตั้งแต่ปี 2562 ขึ้นเป็นไร่ละ 800 บาทต่อสองปี มีการให้ขึ้นทะเบียนยืนยันสิทธิ์ใหม่ในการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่งประเภทหอยทะเล สามารถจากการรุกพื้นที่อ่าวอย่างหนักจนนำไปสู่ความขัดแย้งเกิดความรุนแรงในอ่าว มีศรีชลเข้ามาจัดการรื้อถอนขยำ คนที่เลี้ยงหอยอยู่ก็ได้รับผลกระทบ” (ผู้ประกอบการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ, 2565)

และ “อ่าวบ้านดอน พื้นที่สาธารณะทางทะเลที่เป็นกรรมสิทธิ์ร่วมหรือไม่มีเจ้าของ แต่มีกติกาการใช้ที่รับรู้กันทางสังคม ถ้าดูการบริหารจัดการอ่าวที่เป็นอยู่ การจัดการกรรมสิทธิ์เชิงเดี่ยว อาจไม่เหมาะสม เพราะกีดกันคนอื่นไม่ให้เข้าถึงและใช้ทรัพยากร โดยเฉพาะปลา ปู กุ้ง หอยธรรมชาติ การจัดการเชิงเอกสิทธิ์จึงทำให้คนอื่นสูญเสียโอกาสในการเข้าถึงทรัพยากร รัฐควรบริหารให้ใช้กรรมสิทธิ์เชิงซ้อนเพื่อความเป็นธรรมกับคน และนิเวศด้วย” (นักวิชาการ, 2565)

ซึ่งสามารถสรุป พลวัตนิเวศวิทยาสังคมในการใช้พื้นที่สาธารณะชายฝั่งอ่าวบ้านดอน ชุมชนปากน้ำท่าทอง ได้ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 พลวัตนิเวศวิทยาสังคมในการใช้พื้นที่สาธารณะชายฝั่งอ่าวบ้านดอนชุมชนปากน้ำท่าทอง

พลวัตนิเวศวิทยาสังคม	สถานการณ์ที่สำคัญ
ยุคที่ 1 (ก่อน พ.ศ. 2520) การเข้าถึงแบบเปิด (open access)	- ทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ ใช้เพื่อการยังชีพเป็นหลัก เปิดโอกาสให้ทุกคนเข้าถึงและใช้ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งได้อย่างอิสระ
ยุคที่ 2 (พ.ศ. 2520-2529) สิทธิชุมชนหรือสิทธิหน้าบ้าน	- พ.ศ. 2523 จัดตั้งนิคมสหกรณ์กาญจนดิษฐ์เป็นนิคมสหกรณ์เพาะเลี้ยงกุ้งเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนและป้องกันการแทรกซึมจากบ่อนทำลายจากคอมมิวนิสต์
ยุคที่ 3 (พ.ศ. 2530-2546) เศรษฐกิจเชิงพาณิชย์	- การเพาะเลี้ยงกุ้งกุลาดำเพื่อการพาณิชย์ทั้งนายทุนในชุมชน นายทุนต่างถิ่นกว้าง ซื้อที่ดินทำบ่อเลี้ยงกุ้งในระบบฟาร์มขนาดใหญ่ ทำให้การเลี้ยงกุ้งการขยายตัว ครอบคลุมเกือบทั้งอ่าว ปี พ.ศ. 2530 เพื่อตอบสนองต่อนโยบายการพัฒนา เศรษฐกิจเพื่อการค้าและการส่งออกอาหารทะเลของรัฐบาล - พ.ศ. 2540 - 2545 การเลี้ยงกุ้งขยายพื้นที่ทั้งในระบบฟาร์มและเอกชนรายย่อย
ยุคที่ 4 (พ.ศ. 2547-ปัจจุบัน) เศรษฐกิจทุนนิยมหรือตลาดเสรี	- พ.ศ. 2547 เพื่อส่งเสริมการส่งออกอาหารทะเล คณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบใน หลักการตามที่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์เสนอโครงการ Sea Food Bank (มติ คณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 24 มกราคม 2547 โครงการแปลงสินทรัพย์เป็นทุน "โครงการ Sea Food Bank" เลขที่ ส.1668/57) - พ.ศ. 2550-2562 รัฐบาลได้กำหนดนโยบายให้ประเทศไทยเป็นครัวโลก นำไปสู่ การจับจองพื้นที่ทะเลสาธารณะเลี้ยงหอยกีดกันสิทธิการเข้าถึงทะเลของคนอื่น เกิดความไม่เป็นธรรมทางนิเวศและสังคมจนถึงปัจจุบันกับประมงพื้นบ้าน - พ.ศ. 2564 ครรช. สนธิกำลังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องลงตรวจสอบและรื้อถอนขนาน และออกไม่ผิดกฎหมายที่จับจองพื้นที่นอกเขตอนุญาต และยังคงติดตาม เฝ้าระวัง

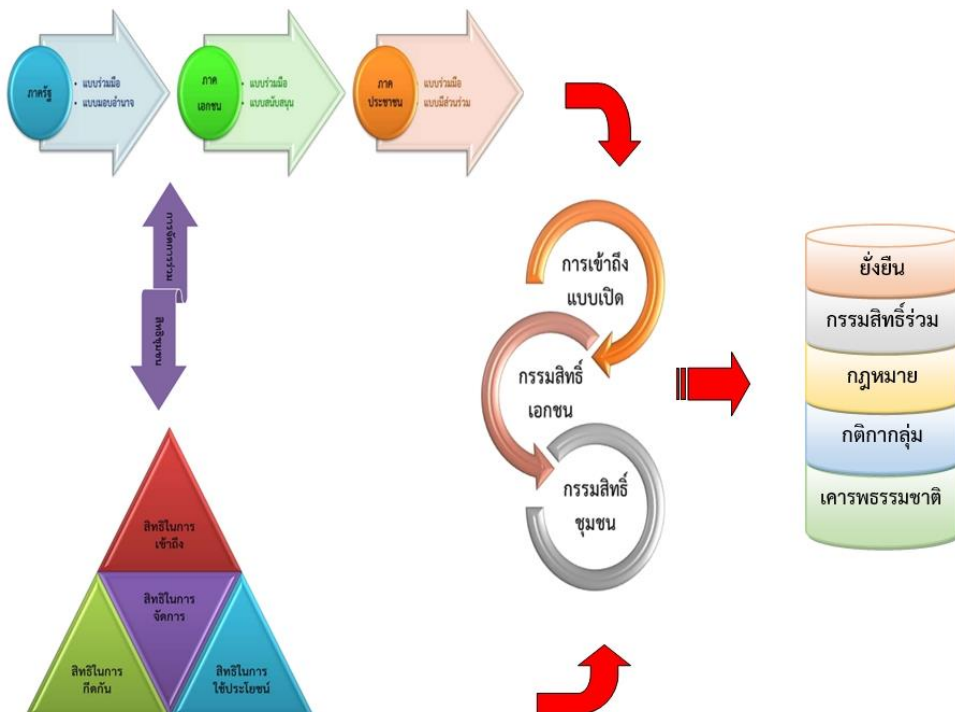
2. การจัดการกรรมสิทธิ์พื้นที่สาธารณะชายฝั่งอ่าวบ้านดอนชุมชนปากน้ำท่าทอง
ตำบลท่าทอง อำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี จากการสนทนากลุ่มสรุปได้ ดังนี้

2.1. การเข้าถึงแบบเปิด (open access) หรือการไม่มีกรรมสิทธิ์
(non-property) เปิดให้ทุกคนสามารถเข้าถึงทรัพยากรได้เสรี (natural rights) โดยเปิด
การใช้พื้นที่ทางทะเลและชายฝั่งอย่างเสรีในการหาจับสัตว์น้ำ มีการควบคุมระบบการ
เข้าถึงสิทธิกันด้วยเครื่องมือทำประมง เป็นการใช้อย่างพอเพียง ส่งผลให้การใช้ทรัพยากร
ทางทะเลและชายฝั่งเปิดกว้างสำหรับทุกคน

2.2. กรรมสิทธิ์เอกชน (private property) เป็นกรรมสิทธิ์ที่รัฐจัดสรรพื้นที่
ทะเลสาธารณะให้เอกชนครอบครองสิทธิตามกฎหมาย ส่งผลให้พื้นที่สาธารณะชายฝั่ง
กลายเป็นพื้นที่สะสมทุนเบื้องต้นที่เอื้อกับคนบางส่วน เป็นความขัดแย้งระหว่างกลุ่มจาก
อำนาจการเมือง และระบบนิเวศ เมื่อกลุ่มต่างๆ พยายามปกป้องทรัพยากร ส่วนรวมจาก
การจัดการการใช้ประโยชน์โดยอำนาจการพัฒนาของรัฐ ผ่านนโยบายการพัฒนา

ทรัพยากรธรรมชาติหรือการอนุรักษ์ ทำให้เกิดเป็นความขัดแย้ง เงื่อนไขความขัดแย้งทางสิ่งแวดล้อม ดังนั้น ควรแก้ไขกฎหมายที่เอื้อต่อนายทุน และผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียในการใช้สิทธิ์ หรือเข้าถึงสิทธิ์ 2.3) กรรมสิทธิ์ชุมชน (communal property) เป็นสิทธิทางทรัพยากรธรรมชาติที่ทุกคนในชุมชนเข้าถึงและใช้ได้ในพื้นที่ทะเลชุมชน หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า “ป่า-เล ชุมชน” เป็นการจัดการพื้นที่ในรูปแบบกรรมสิทธิ์ชุมชน หรือกรรมสิทธิ์ร่วมกับกรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง (ทช.) โดยทำให้ธรรมชาติและระบบนิเวศเป็นศูนย์กลางของกิจกรรมทางเศรษฐกิจในบริบทของภูมินิเวศที่แตกต่างกันใน 5 มิติ คือ ความยั่งยืนทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมและการเมืองท้องถิ่น โดยการเปลี่ยนแปลงโลกทัศน์และจิตสำนึกของผู้คนในสังคมและชุมชน ให้มีความสำคัญกับธรรมชาติ และทำให้ธรรมชาติเป็นศูนย์กลางของการบริหารจัดการชุมชนอย่างเป็นระบบหรืออย่างเป็นองค์รวม ดังภาพที่ 3

ภาพที่ 3 การจัดการกรรมสิทธิ์พื้นที่สาธารณะชายฝั่งอ่าวบ้านดอนชุมชนปากน้ำท่าทอง

อภิปรายผล

จากผลการวิจัย สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

1. ผลจากการศึกษาพลวัตทางนิเวศวิทยาสังคมในการใช้พื้นที่สาธารณะชายฝั่งอ่าวบ้านดอนชุมชนปากน้ำท่าทอง หมู่ที่ 1 ตำบลท่าทอง อำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี อภิปรายได้ว่าพลวัตทางนิเวศวิทยาสังคมในการใช้พื้นที่สาธารณะชายฝั่งอ่าวบ้านดอนมีระบบนิเวศที่อุดมสมบูรณ์จากการไหลมาบรรจบกันของแม่น้ำสองสายหลัก ได้แก่ แม่น้ำตาปี-พุมดวง และคลองสาขาย่อยที่ชาวบ้านเรียกกันว่า “คลองร้อยสาย” พลวัตนิเวศสังคมการใช้พื้นที่สาธารณะชายฝั่งในยุคแรกเป็นการเข้าถึงทรัพยากรแบบเปิด ทุกคนสามารถเข้าถึงทะเลทำการประมงได้ตามศักยภาพเพื่อการดำรงชีพ มาสู่ยุคสิทธิชุมชนหรือสิทธิหน้าบ้าน มีการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง เช่น หอยตะกรมหรือหอยนางรม ในบริเวณทะเลหน้าบ้านโดยปักหลักไม้ไผ่เพื่อแสดงอาณาเขต ต่อมายุคเศรษฐกิจเชิงพาณิชย์ มีการเพาะเลี้ยงกุ้งกุลาดำเพื่อการพาณิชย์ทั้งนายทุนในชุมชนและนายทุนต่างถิ่นที่เข้ามาเช่าพื้นที่และกว้านซื้อที่ดินทำบ่อเลี้ยงกุ้งเพื่อขายในประเทศและส่งออก ดังที่ กรรณิการ์ นาครฤทธิ์ การตั้งถิ่นฐานของชุมชนสัมพันธ์กับลักษณะภูมินิเวศและการใช้ประโยชน์ทรัพยากรประมงชายฝั่งเพื่อประกอบอาชีพประมง โดยมีพัฒนาการของการตั้งถิ่นฐาน เพื่อใช้ประโยชน์ทรัพยากรที่แตกต่างกันออกไปในแต่ละยุค ซึ่งนำความเสื่อมโทรมมายังทรัพยากรประมงชายฝั่งเนื่องจากวิถีความสัมพันธ์การผลิตและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากร ทำให้ชาวบ้านและชุมชนเกิดความตระหนักและเข้ามามีบทบาทในการจัดการทรัพยากรของชุมชนภายใต้การมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่าง ๆ ทำให้ชุมชนสามารถจัดการทรัพยากรของชุมชนอย่างเป็นระบบและรูปธรรม โดยพัฒนาการของการตั้งถิ่นฐานเพื่อใช้ประโยชน์ทรัพยากรที่แตกต่างกันออกไปในแต่ละยุค ซึ่งนำความเสื่อมโทรมมายังทรัพยากรประมงชายฝั่งเนื่องจากวิถีความสัมพันธ์การผลิตและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากร ทำให้ชาวบ้านและชุมชนเกิดความตระหนักและเข้ามามีบทบาทในการจัดการทรัพยากรของชุมชนภายใต้การมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่าง ๆ ทำให้ชุมชนสามารถจัดการทรัพยากรของชุมชนได้อย่างเป็นระบบและรูปธรรม โดยจัดตั้ง “ธนาคารปูม้า” จากทรัพยากรที่ใช้ประโยชน์มากที่สุดคือ “ปูม้า” “ธนาคารปูม้า” เป็นรูปแบบหนึ่งของการจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่งที่มีกระบวนการจัดการและกิจกรรมการจัดการที่เป็นระบบขั้นตอนเพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายของธนาคารปูม้า โดยให้สิทธิชุมชนเป็นผู้จัดการทรัพยากรของตนเอง สร้างจิตสำนึกในการรักษาหวงแหนทรัพยากรเพื่อให้เกิดความยั่งยืน (กรรณิการ์ นาครฤทธิ์, 2558) และโอฬาร อ่องพะ ได้กล่าวถึงกระบวนการส่งเสริมสิทธิชุมชนในการขับเคลื่อนแผนการจัดการป่าชุมชนภายใต้พระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. 2562 ว่าในการขับเคลื่อนของกลไกเครือข่ายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมต้องอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมที่มุ่งเน้นการเชื่อมโยง

องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ไม่ว่าจะเป็นภาคประชาสังคม ภาคสถาบันการศึกษา องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวมถึงภาคเอกชนเพื่อนำไปสู่การบริหารจัดการทรัพยากรที่เป็นธรรมและยั่งยืน รวมทั้งการประยุกต์แผนการจัดการป่าชุมชน ภายใต้พระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. 2562 มุ่งเน้นการขับเคลื่อน 2 ส่วนไปพร้อมกัน คือ 1) การอนุรักษ์ ปกป้องฐานทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นที่ต้องอาศัยกฎหมาย นโยบาย และเจ้าหน้าที่รัฐที่เกี่ยวข้องในการสนับสนุน และ 2) การใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนอย่างยั่งยืนจะต้องยกระดับไปสู่การพัฒนาและขับเคลื่อนระบบเศรษฐกิจท้องถิ่นบนฐานทรัพยากรอย่างเป็นระบบ (โอฬาร อ่องพะ, 2558)

2. ผลจากการศึกษาการจัดการกรรมสิทธิ์พื้นที่สาธารณะชายฝั่งอ่าวบ้านดอน ชุมชนปากน้ำ ท่าทอง หมู่ที่ 1 ตำบลท่าทอง อำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี มี 3 ลักษณะคือ 1) การเข้าถึงแบบเปิด เป็นกรรมสิทธิ์ที่ไม่มีบุคคลใดมีหน้าที่ระงับจากการเข้าถึงและใช้ทรัพยากรของบุคคลอื่น ไม่มีบุคคลหรือกลุ่มใดมีสิทธิ์ที่จะขัดขวางบุคคลหรือกลุ่มบุคคลอื่นไม่ให้เข้าถึงและใช้ทรัพยากรตามที่พวกเขาเลือก 2) กรรมสิทธิ์เอกชน ซึ่งรัฐจัดสรรให้เกษตรกร และให้ผู้ประกอบการยืนยันสิทธิ์อีกครั้งหลังมีความขัดแย้งรอบใหม่เกิดขึ้น ในปัจจุบันแนวเขตการเพาะเลี้ยงในเขตอำเภอกาญจนดิษฐ์ ใช้ตามประกาศคณะกรรมการประมงประจำจังหวัดสุราษฎร์ธานี จึงได้ออกประกาศกำหนดแนวเขตเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำสำหรับกิจการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำควบคุม ประเภท การเพาะเลี้ยงหอยทะเล (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2562 และ 3) กรรมสิทธิ์ชุมชน เป็นกรรมสิทธิ์ในป่า-เลชุมชน ที่สมาชิกใช้ประโยชน์ในทรัพยากรชายฝั่งร่วมกัน มีกฎกติกาการใช้ การดูแล พื้นฟู อนุรักษ์ และการเฝ้าระวังสอดส่องการใช้ทรัพยากร ซึ่งร่วมกับหน่วยงานทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน กรรมสิทธิ์ชุมชนหรือกรรมสิทธิ์ร่วม จึงเป็นระบบสิทธิ์ที่สมาชิกในกลุ่มมีสิทธิ์เข้าถึงและใช้ทรัพยากรที่เคารพกติกาของกลุ่ม ทั้งนี้ระบบกรรมสิทธิ์ในพื้นที่สาธารณะชายฝั่งในอ่าวบ้านดอนเป็นลักษณะการพึ่งพากันในระบบเครือญาติ ดังที่ Ostrom กล่าวถึง การจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน มีหลักการ 8 ประการ กล่าวคือ 1) ความชัดเจนของขอบเขตทรัพยากร 2) ความสอดคล้องระหว่างกติกากับเงื่อนไขทางสังคมและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ 3) ระบบที่เปิดโอกาสให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและปรับปรุงกฎกติกาจัดการทรัพยากร 4) การสอดส่องดูแลที่มีประสิทธิภาพโดยคนที่มีส่วนได้ส่วนเสียใช้ทรัพยากร 5) การลงโทษอย่างค่อยเป็นค่อยไป 6) มีกลไกในการจัดการความขัดแย้งที่มีต้นทุนต่ำและเข้าถึงได้ง่าย ระหว่างกลไกผู้ใช้ด้วยกันและกลไกระหว่างผู้ใช้กับเจ้าหน้าที่ 7) รัฐให้การยอมรับในสิทธิชุมชน และ 8) กติกาและการจัดการทรัพยากรต้องเชื่อมโยงและสอดคล้องกับระบบที่ใหญ่กว่า (Ostrom, E.,

2005) และเพ็ญภา สนวนทอง ได้กล่าวถึงการจัดการทรัพยากรชายฝั่งที่ผ่านมาเน้นการจัดการโดยรัฐขาดการดูแลรักษาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ทำให้เกิดการขูดรีดเอาประโยชน์จากทรัพยากรของผู้มีอำนาจ/อิทธิพล (ผู้นำท้องถิ่น ผู้นำท้องถิ่น ชำนาญการ) อาศัยอำนาจรัฐเอื้อในปฏิบัติการยึดแย้งพื้นที่และทรัพยากรธรรมชาติชายฝั่งไปจากประมงพื้นบ้าน เพื่อสะสมความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ และยังพบว่าปัจจัย/เงื่อนไขจากนโยบายรัฐ กฎหมาย การบังคับใช้กฎหมาย และความสมบูรณ์อ่าวบ้านดอน นำไปสู่การยึดครอบครองทะเลชายฝั่งเป็นพื้นที่ส่วนตัว ดังนั้น แนวทางใหม่ของการจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งอ่าวบ้านดอน ชุมชนต้องเป็นคนจัดการทรัพยากร “อ่าวบ้านดอนจัดการตนเอง” มีกฎหมายทะเลหรือกติกาที่มีคุณภาพในการใช้ทะเลร่วมกันอย่างสมดุลและยั่งยืน (เพ็ญภา สนวนทอง, 2562)

สรุป/ข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้ สรุปได้ว่า พลวัตนิเวศวิทยาสังคมในการใช้พื้นที่สาธารณะชายฝั่งอ่าวบ้านดอนชุมชนปากน้ำท่าทอง ตำบลท่าทอง อำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี การใช้พื้นที่สาธารณะชายฝั่งมีพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงตามวิวัฒนาการของสังคมหรือวิถีการดำรงชีพและอิทธิพลของระบบเศรษฐกิจเป็นสำคัญ มี 4 ยุค ได้แก่ 1) การเข้าถึงแบบเปิด (open access) หรือเศรษฐกิจยังชีพ (subsistence economy) 2) สิทธิชุมชน (communal property) หรือสิทธิหน้าบ้าน 3) เศรษฐกิจเชิงพาณิชย์ และ 4) ตลาดทุนนิยม (Capital Market) การจัดการกรรมสิทธิ์พื้นที่สาธารณะชายฝั่งอ่าวบ้านดอนชุมชนปากน้ำท่าทอง ตำบลท่าทอง อำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี การจัดการกรรมสิทธิ์มี 3 ลักษณะคือ การเข้าถึงแบบเปิด (open access) 2) กรรมสิทธิ์เอกชน (private property) และ 3) กรรมสิทธิ์ชุมชน (communal property) การเข้าถึงแบบเปิดถูกจำกัดพื้นที่ลงอย่างมาก มีเฉพาะที่เป็นร่องน้ำและในแนวลำคลอง ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายคือ รัฐควรมีนโยบายในการจัดการที่เป็นธรรมทั้งกับธรรมชาติและเชิงสังคม ทั้งประมงพื้นบ้าน ชุมชน รัฐ ทุน และทรัพยากร และการเข้าถึงและการใช้ทรัพยากรธรรมชาติของคนไร้อำนาจหรือคนชายขอบในพื้นที่ทะเล ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้คือ ควรส่งเสริมการเรียนรู้ของพลเมืองให้เข้าใจระบบกรรมสิทธิ์ สิทธิร่วม สิทธิทรัพยากรส่วนร่วม การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ พื้นที่สาธารณะทางทะเลและชายฝั่ง การเข้าถึงและใช้ประโยชน์ร่วมกันอย่างยั่งยืน และข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไปคือ ควรศึกษาการ

จัดการทรัพยากรในทุกมิติ การจัดการทรัพยากรร่วม การบูรณาการกฎหมาย และการบังคับใช้ในพื้นที่สาธารณะชายฝั่งอ่าวบ้านดอนของชุมชนอื่น ๆ

เอกสารอ้างอิง

- กรกฎ ทองชะโชค. (2565). อ่าวบ้านดอน' ปัญหาการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง. เรียกใช้เมื่อ 24 ธันวาคม 2665 จาก <https://www.bangkokbiznews.com/social/887044>
- กรรณิการ์ นาคฤทธิ. (2558). การศึกษารูปแบบการจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่งของชุมชนประมงพื้นบ้าน กรณีศึกษา ธนาคารปูม้า ชุมชนคลอง อบต.หมู่ที่ 4 ตำบลบางแก้ว อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี. ใน สารนิพนธ์พัฒนาชุมชนมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาชุมชน. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- นักวิชาการ. (9 กรกฎาคม 2565). พลวัตนิเวศวิทยาสังคมและการจัดการกรรมสิทธิ์พื้นที่สาธารณะชายฝั่งอ่าวบ้านดอน: กรณีศึกษาชุมชนบ้านปากน้ำท่าทอง ตำบลท่าทอง อำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี. (เพ็ญภา สอนทอง, ผู้สัมภาษณ์)
- บุญชม ศรีสะอาด. (2556). วิธีการทางสถิติสำหรับการวิจัย เล่ม 1. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาการพิมพ์.
- ประธานกลุ่มอาสาสมัครพิทักษ์ทะเล. (20 สิงหาคม 2565). พลวัตนิเวศวิทยาสังคมและการจัดการกรรมสิทธิ์พื้นที่สาธารณะชายฝั่งอ่าวบ้านดอน: กรณีศึกษาชุมชนบ้านปากน้ำท่าทอง ตำบลท่าทอง อำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี. (เพ็ญภา สอนทอง, ผู้สัมภาษณ์)
- ประมงพื้นบ้าน1. (10 สิงหาคม 2565). พลวัตนิเวศวิทยาสังคมและการจัดการกรรมสิทธิ์พื้นที่สาธารณะชายฝั่งอ่าวบ้านดอน: กรณีศึกษาชุมชนบ้านปากน้ำท่าทอง ตำบลท่าทอง อำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี. (เพ็ญภา สอนทอง, ผู้สัมภาษณ์)
- ประมงพื้นบ้าน2. (10 สิงหาคม 2565). พลวัตนิเวศวิทยาสังคมและการจัดการกรรมสิทธิ์พื้นที่สาธารณะชายฝั่งอ่าวบ้านดอน: กรณีศึกษาชุมชนบ้านปากน้ำท่าทอง ตำบลท่าทอง อำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี. (เพ็ญภา สอนทอง, ผู้สัมภาษณ์)
- ผู้ประกอบการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ. (3 กันยายน 2565). พลวัตนิเวศวิทยาสังคมและการจัดการกรรมสิทธิ์พื้นที่สาธารณะชายฝั่งอ่าวบ้านดอน: กรณีศึกษาชุมชนบ้านปากน้ำท่าทอง ตำบลท่าทอง อำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี. (เพ็ญภา สอนทอง, ผู้สัมภาษณ์)

- เพ็ญภา สนวนทอง. (2562). นิเวศวิทยาการเมืองของการจัดการทรัพยากรชายฝั่งอ่าวบ้านดอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี. ใน ดุษฎีนิพนธ์รัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชา เศรษฐศาสตร์การเมืองและการบริหารจัดการ. มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ศิริชัย กุมารจันทร์. (2558). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรประมงในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา. สงขลา: มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- สมาชิกกลุ่มอาสาสมัครพิทักษ์ทะเล. (20 สิงหาคม 2565). พลวัตนิเวศวิทยาสังคมและการจัดการกรรมสิทธิ์พื้นที่สาธารณะชายฝั่งอ่าวบ้านดอน: กรณีศึกษาชุมชนบ้านปากน้ำท่าทอง ตำบลท่าทอง อำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี. (เพ็ญภา สนวนทอง, ผู้สัมภาษณ์)
- สารัตน์ เกื่อนสุวรรณ และณัฐพัชร อัครกิตติทัศน์. (2559). ผลประโยชน์แห่งชาติทางทะเลกับความมั่นคงของประเทศ. วารสารสถาบันวิชาการป้องกันประเทศ, 7(2), 31-36.
- โอฬาร อ่องพะ. (2558). กระบวนการส่งเสริมสิทธิชุมชนในการขับเคลื่อนแผนการจัดการป่าชุมชนภายใต้พระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. 2562. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร, 10(2), 763-776.
- Cronbach, L. J. (1990). Essentials of psychological testing. (5th ed.). New York: Harper Collins.
- Ostrom, E. (2005). Understanding institutional diversity. Princeton, NJ: Princeton University Press.

การประยุกต์ใช้วัฒนธรรมโนราห์เป็นฐานในการส่งเสริมการศึกษา
ของเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษาในชุมชนบ้านปากลัด ตำบล
ทุ่งหลวง อำเภอเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี*

APPLICATION OF THE MANORA CULTURE ON THE BASE FOR
PROMOTING EDUCATION OUT-OF-SCHOOL CHILDREN AND
YOUTH IN BANPAKLAT COMMUNITY, THUNG LUANG SUB-
DISTRICT, WIANGSA DISTRICT, SURATTHANI PROVINCE

วงศ์สิริ เรืองศรี

Wongsiri Rueangsri

เพ็ญภา สวนทอง

Pennapha Suanthong

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

Suratthani Rajabhat University, Thailand

พระครูอรุณสุตาลังการ

Phrakru Arunsutalangkan

พระครูวิรัตธรรมโชติ

Phrakru Viratdhammachot

พระครูวินัยธรสุริยา สุริโย (คงคาไหว)

Phrakhruwinaithon Suriya Suriyo (Kongkawai)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Nakhon Si Thammarat Campus, Thailand

E-mail: pinky_sa@hotmail.com

*Received 26 December 2022; Revised 31 December 2022; Accepted 31 December 2022

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาวัฒนธรรมโนราห์ในการจัดการศึกษาของเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษาในชุมชนบ้านปากลัด และ 2) การประยุกต์ใช้วัฒนธรรมโนราห์เป็นฐานในการส่งเสริมการศึกษาของเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษาในชุมชนบ้านปากลัด ตำบลทุ่งหลวง อำเภอเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี ดำเนินการศึกษาด้วยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ วิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร เครื่องมือเป็นแบบสัมภาษณ์เชิงลึก และวิธีการสนทนากลุ่ม โดยเลือกแบบเจาะจง กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ 1) หัวหน้าศูนย์สืบสานมโนราห์ปักษ์ใต้ 2) คณะทำงานศูนย์ฯ 3) เด็กและเยาวชนนอกระบบ และ 4) เครือข่ายดูแลเด็กและเยาวชน จำนวนทั้งสิ้น 16 คน วิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหาและสรุปภาพรวม ผลการวิจัยพบว่า 1) วัฒนธรรมโนราห์เกิดจากกลุ่มเด็กเยาวชนต้องการสืบทอดภูมิปัญญาโนราห์ รวมตัวกันสร้างกลุ่มมโนราห์ของชุมชน โดยการศึกษาจากหนังสือ สื่อวีดิทัศน์ และครูภูมิปัญญา ด้านการจัดการศึกษามีกิจกรรมการเรียนรู้ ได้แก่ 1.1) วัฒนธรรมการรាំโนราห์ ประวัติศาสตร์ชุมชน และการดำรงชีวิต 1.2) การพัฒนาฝีมือฝึกร้องฝึกรำ บทร้อง และบทขับ 1.3) การสร้างสรรค์เครื่องแต่งกายมโนราห์เครื่องประดับ และ 1.4) การประยุกต์เป็นชิ้นงานอย่างสร้างสรรค์ และ 2) การประยุกต์ใช้วัฒนธรรมโนราห์เป็นฐานในการส่งเสริมการศึกษา ควรมีทักษะการดำเนินชีวิตในศตวรรษที่ 21 ตระหนักถึงเหตุผล เท่าทันการเปลี่ยนแปลง ได้แก่ 2.1) การศึกษาพื้นฐานจัดทำเป็นหลักสูตรท้องถิ่นบูรณาการและเชื่อมโยงกับรายวิชา 2.2) ด้านอาชีพใช้ “กิจกรรมเป็นฐาน” 2.3) ด้านทักษะชีวิตเสริมความรู้ ความสามารถบุคคลด้านร่างกาย อารมณ์ สติปัญญา สังคม และเท่าทันเทคโนโลยี และ 2.4) ด้านสังคมและชุมชนจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการความรู้ ทักษะ ใช้ชุมชนเป็นฐานเรียนรู้และทุนสังคมเป็นเครื่องมือจัดการเรียนรู้

คำสำคัญ: การประยุกต์, วัฒนธรรมโนราห์, การส่งเสริมการศึกษา, เด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษา

Abstract

The purpose of this article was to: 1) study the Manora culture in the education management of out-of-school children and youth in Banpaklat

community, and 2) application of the Manora culture on the base for promoting education of out-of-school children and youth in Banpaklat community, Thungluang sub-district, Wiangsa district. Suratthani province. The study was conducted by a qualitative research method. Analyze information from documents. The tool is an in-depth interview. and how to have a group conversation by choosing a specific Key informants were 1) the head of the Southern Manora Continuation Center, 2) the center working group, 3) informal children and youth, and 4) the child and youth care network. Total 16 people for analyzed the information content and overview summarize. The research was found that: Manora culture arose from a group of young people wanting to inherit the Manora wisdom. Gather together to create the Manorah group of the community. by studying from the book video media and wisdom teacher In terms of educational management, there are learning activities: 1.1) Manora dance culture community history, 1.2) The development of singing, dancing, singing and chorus skills, 1.3) The creation of Manora costumes, Jewelry, and 1.4) creative application. And 2) the application of Manora culture as a base to promote education. should have life skills in the 21st century, be aware of the reasons Keep up with changes, namely 2.1) basic education prepared as a local curriculum, integrated and linked to subjects 2.2) occupational, using “*activity-based*” 2.3) life skills to enhance knowledge physical, emotional, intellectual, social, and technology-aware personal abilities, and 2.4) Social and community management, integrated learning, knowledge and skills, using the community as a learning base and social capital as a learning management tool.

Keywords: Applications, Manora Culture, Education Promotion, Out-of-School Children and Youth Education

บทนำ

การศึกษาถือเป็นรากฐานที่สำคัญและมีบทบาทอย่างยิ่งต่อการพัฒนาประเทศชาติ สังคม และมนุษย์ให้มีความเข้มแข็ง เจริญก้าวหน้า ทนต่อความเปลี่ยนแปลงของโลก ปัจจุบัน ซึ่งเป็นยุคของเทคโนโลยีและการสื่อสารที่ไร้พรมแดน ประเทศที่เป็นผู้นำความเจริญทางเศรษฐกิจและเทคโนโลยีได้ให้ความสำคัญกับการศึกษาเป็นอย่างมาก เช่นเดียวกันกับประเทศไทยที่ได้ให้ความสำคัญกับการให้การศึกษาแก่ประชาชน โดยเฉพาะแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 - พ.ศ.2564) โดยยึดคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนามุ่งสร้างคุณภาพชีวิตและสุขภาวะที่ดีสำหรับคนไทย การพัฒนาคนให้มีความเป็นคนที่สมบูรณ์ มีวินัย ใฝ่รู้ มีความรู้ มีทักษะ มีความคิดสร้างสรรค์ มีทัศนคติที่ดี รับผิดชอบต่อสังคมมีจริยธรรมและคุณภาพ และพัฒนาคนทุกช่วงวัย รวมถึงการสร้างคนให้ใช้ประโยชน์และอยู่กับสิ่งแวดล้อมอย่างเกื้อกูล (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560) ประเทศไทยมีนโยบายของสภาความมั่นคงแห่งชาติที่ยึดหลักการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขบนความหลากหลายทางวัฒนธรรม และความรักความสามัคคีของคนในชาติ โดยส่งเสริมความเข้าใจอันดีและความสมานฉันท์ ระหว่างศาสนิกชนของทุกศาสนา รวมทั้งสนับสนุนการนำหลักธรรมของศาสนามาใช้เพื่อเสริมสร้างคุณธรรมและพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยมีวัด โบสถ์ มัสยิด และศาสนสถานเป็นศูนย์คุณธรรม ส่วนพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ได้กล่าวถึงการเสริมสร้างจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ในการจัดการศึกษาแบบดั้งเดิมมีการเปิดโอกาสให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา พัฒนาสาระ และกระบวนการจัดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งกระบวนการในการจัดการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรมเป็นการจัดการเรียนรู้จากการทำกิจกรรมร่วมกันจนเกิดการเรียนรู้ ความเข้าใจ และเกิดการยอมรับในความแตกต่างของสมาชิกในชุมชนที่มีความแตกต่างกัน ได้แก่ ภาษา สภาพแวดล้อม ระบบการจัดการศึกษา วัฒนธรรม และเศรษฐกิจชุมชน ทำให้เด็กได้เรียนรู้ถึงความหลากหลาย และความงดงามของความหลากหลาย การสอนให้เด็กนับถือในความเป็นมนุษย์ที่มีความแตกต่างในแต่ละวัฒนธรรม วิถีชีวิต ความคิด ความเชื่อ และการนับถือศาสนาเป็นสิ่งสำคัญทั้งนี้การเริ่มต้นจากการเรียนรู้ความหลากหลายทางวัฒนธรรมเป็นรากฐานสำคัญที่จะขยายออกไปสู่สังคม ประเทศชาติ และโลกในอนาคต (รสสุคนธ์ เนาวบุตร, 2557) ในปัจจุบัน

ประเทศไทยต้องเผชิญกับความท้าทายที่เป็นพลวัตของโลกศตวรรษที่ 21 และแรงกดดันจากภายในจากสถานการณ์และการเปลี่ยนแปลงด้านโครงสร้างประชากร สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ สังคมและการเมือง ซึ่งส่งผลกระทบต่อระบบการศึกษาที่เป็นกลไกหลักในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์อันเป็นรากฐานของการพัฒนาประเทศ ซึ่งที่ผ่านมาภาพรวมของระบบการศึกษายังมีปัญหาด้านคุณภาพและมาตรฐานในการจัดการศึกษา โดยเฉพาะการพัฒนาผู้เรียนให้มีทักษะ คุณลักษณะที่พึงประสงค์ และการผลิตกำลังคนตามความต้องการของประเทศ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560)

โดยพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์เพื่อปรับเปลี่ยนให้คนในสังคมไทยมีค่านิยมตามบรรทัดฐานที่ดีทางสังคม เตรียมคนในสังคมไทยให้มีทักษะในการดำรงชีวิตสำหรับโลกศตวรรษที่ 21 มีเป้าหมายให้คนไทยได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพสูงตามมาตรฐานสากล (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจสังคมแห่งชาติ, 2560) รวมถึงการมุ่งเน้นพัฒนาคุณภาพคนไทยทุกช่วงวัยสอดคล้องกับแผนการพัฒนาคด้วยกระบวนการเรียนรู้ต่อเนื่องตลอดชีวิตที่เกิดจากการฝึกฝนเป็นความคิดสร้างสรรค์ และพัฒนาคนให้สามารถประกอบอาชีพได้ (ธีรศักดิ์ อุณารมณเลิศ และคณะ, 2559) ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลได้มีการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2561 - 2580) โดยมีเป้าหมายให้ประเทศไทยมีการพัฒนาศักยภาพและร่วมกันพัฒนาประเทศ สามารถปรับตัวรองรับบริบทการพัฒนาในอนาคต มีทักษะในการวิเคราะห์อย่างมีเหตุผล มีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลงภายใต้สังคมแห่งการเรียนรู้ที่คนไทยสามารถเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560) ดังนั้น การจัดศึกษาที่สอดคล้องกับธรรมชาติของมนุษย์มีความหลากหลายตามวิถีชีวิต วัฒนธรรม ความถนัด ความพร้อม และตามความสนใจของผู้เรียน ตลอดจนสร้างวิธีการเรียนรู้ที่หลากหลาย แบบบูรณาการในองค์รวมของชีวิต และการเรียนรู้ต่อเนื่องตลอดชีวิต ซึ่งปัจจุบันมีศูนย์การศึกษาด้านชุมชนและศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญา โดยมีการจัดการศึกษาให้กับทุกกลุ่ม ทุกเพศและวัยเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตในบริบทของชุมชนและสังคมตามอัธยาศัย รวมถึงทักษะชีวิตบนฐานวัฒนธรรม และทักษะอาชีพที่หลากหลายที่อยู่ในชุมชน โดยมี “ครูภูมิปัญญา” ถ่ายทอดองค์ความรู้ภูมิปัญญา และประสบการณ์ในการจัดการความรู้ สร้างพื้นที่การเรียนรู้รากเหง้าของตนเองผ่านประวัติศาสตร์ชุมชน ทรัพยากรธรรมชาติ วิถีชีวิต ความเชื่อ วัฒนธรรมประเพณี และ

พิธีกรรมต่าง ๆ ที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน (วรรัตน์ ปทุมเจริญวัฒนา, 2565) ดังเช่น “ศิลปะการแห่โนรา” ที่แสดงถึงภูมิปัญญาชาวบ้านที่มีคุณค่า ถูกสร้างขึ้นเป็นนวัตกรรมหรือประดิษฐ์การใหม่ที่ก่อเกิดบนบริบทของชุมชน และขัดเกลาให้พลวัตคู่ขนานกับความเปลี่ยนแปลงของสังคมเกิดการตกผลึกเป็นวัฒนธรรมและภูมิปัญญา เปรียบเสมือนเป็นชีวิตจิตวิญญาณของชาวใต้ โนราจึงเป็นศาสตร์วิชาความรู้ที่พิเศษเป็นแนวทางแก่ชีวิตคนเป็นคุณสมบัติติดตัวผู้คนพื้นเมือง ซึ่งมโนราห์เป็นผู้ให้ทั้ง “ปัญญาและอารมณ์” และยังเป็นพลวัตที่ขับเคลื่อนการสร้างพลังศรัทธาเป็นเอกลักษณ์ชาวใต้ ดังนั้น การประยุกต์ใช้วัฒนธรรมโนราห์เป็นฐานกระบวนการสืบสานความรู้ทางวัฒนธรรมทั้งศาสตร์และศิลป์ เชื่อมโยงกับการอยู่ร่วมกันในสังคม “พหุวัฒนธรรม” ที่หล่อหลอม ปลูกฝัง ตระหนักถึงคุณค่า รักษา พัฒนา และสร้างความนิยมสืบเนื่องอย่างยั่งยืน (วงษ์ศิริ เรืองศรี, 2563)

จากการดำเนินงานของศูนย์สืบสานมโนราห์ปักษ์ใต้บ้านปากถัด เป็นศูนย์การเรียนรู้มโนราห์ที่ตั้งขึ้นมาเพื่อพัฒนาศักยภาพและคุณภาพชีวิตของเด็กและเยาวชนกลุ่มเปราะบาง (เด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษา) ที่กลุ่มนี้ถูกผลักออกจากสังคมเพราะรูปลักษณะภายนอก “ผิวคล้ำ อ้วนท้วม ไม่สวยไม่หล่อ” ทำให้รู้สึกท้อแท้และไม่มีคุณค่าจึงหันเหไปในทางที่ผิด เช่น เล่นการพนัน ดิตสุราและสารเสพติด ซึ่งได้เล็งเห็นศิลปะวัฒนธรรมพื้นบ้านภาคใต้ “แขนงมโนราห์” มีกลุ่มเยาวชนแกนนำคิดออกแบบและจัดกิจกรรมการเรียนรู้ภายในศูนย์มโนราห์ปักษ์ใต้บ้านปากถัด ใช้วัฒนธรรมโนราห์และชุมชนเป็นศูนย์ฐาน (CBR) เพื่อเป้าหมายในการลดความเหลื่อมล้ำทางด้านวัฒนธรรม อีกทั้งยังนำความรู้ ในการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนและเป็นระบบบนฐานการขับเคลื่อนในรูปแบบวิชาการ เพื่อปลูกจิตสำนึกให้ประชาชน เยาวชน ในพื้นที่ตระหนักถึงความสำคัญของวัฒนธรรมชุมชน อันเป็นรากเหง้าของจารีตของวัฒนธรรมไทยอย่างเป็นระบบและเกิดความยั่งยืนต่อไป จากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ทำให้เด็กและเยาวชนเกิดการพัฒนาทักษะความรู้ ทักษะชีวิต การพัฒนาศักยภาพการสื่อสาร การเขียน บทกลอน และการใช้สื่อเทคโนโลยี นอกจากนี้ ยังเปิดเป็นพื้นที่สร้างสรรค์ และพื้นที่ปลอดภัย กล่าวคือ เมื่อรู้สึกปลอดภัยจะทำเด็กกลุ่มนี้เกิดความไว้วางใจพร้อมบอกเล่าความเป็นตัวเองออกมา เพื่อหาหนทางในการดูแลจากการถอดประสบการณ์ผ่านเรื่องเล่าจากการดำเนินการจัดการศึกษาของศูนย์ได้พบถึงปัญหาและอุปสรรค ได้แก่ การออกแบบ

ตัวชี้วัด การออกแบบการเรียนรู้ การวัดพื้นฐานความรู้ความสามารถ การสื่อสาร ประสพการณ์ องค์ความรู้ ที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาโนราห์จะต้องมีการสื่อสารอย่างต่อเนื่อง การจัดทำข้อมูลเด็กเยาวชน ครูภูมิปัญญา การจัดทำสื่อการสอน การจัดทำข้อมูล องค์ความรู้ และกระบวนการในการสร้างแกนนำเยาวชนคนรุ่นใหม่ (ชานนท์ ปรีชาชาญ, 2565) จากปัญหาดังกล่าวจึงทำให้ผู้วิจัยเห็นถึงความสำคัญและสนใจในศึกษาเรื่องการประยุกต์ใช้วัฒนธรรมโนราห์เป็นฐานในการส่งเสริมการศึกษาของเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษาในชุมชนบ้านปากลัด ตำบลทุ่งหลวง อำเภอเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี เพื่อการจัดการศึกษานอกระบบให้มีคุณภาพการศึกษาให้สูงขึ้น การแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของกลุ่มเปราะบาง และอนุรักษ์สืบทอดวัฒนธรรมโนราห์ให้เกิดความยั่งยืน ตลอดจนเป็นแนวทางในการปฏิบัติและนโยบายในการจัดการศึกษานอกระบบของประเทศไทยต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษา ในชุมชนบ้านปากลัด ตำบลทุ่งหลวง อำเภอเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี
2. เพื่อประยุกต์ใช้วัฒนธรรมโนราห์เป็นฐานในการส่งเสริมการศึกษาวัยวัฒนธรรมโนราห์ในการจัดการศึกษาของเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษาในชุมชนบ้านปากลัด ตำบลทุ่งหลวง อำเภอเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้กำหนดการวิจัยในแต่ละขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. ด้านขอบเขตการวิจัย

1.1 กลุ่มประชากร คือ สมาชิกศูนย์สืบสานมโนราห์ปักขีไต่บ้านปากลัด จำนวน 25 คน ประกอบด้วย 1) หัวหน้าศูนย์เรียนรู้ จำนวน 1 คน 2) คณะทำงาน จำนวน 5 คน และ 3) เด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษา จำนวน 30 คน รวมจำนวนทั้งสิ้น 36 คน

1.2 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) คือ เป็นการสัมภาษณ์เชิงลึกโดยคัดเลือกกลุ่มที่เป็นตัวแทนของศูนย์สืบสานมโนราห์ปักขีไต่บ้านปากลัด แบ่ง

ออกเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ 1) หัวหน้าศูนย์เรียนรู้ จำนวน 1 คน 2) คณะทำงาน จำนวน 5 คน 3) เด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษา จำนวน 5 คน และ 4) เครือข่ายดูแลเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษา จำนวน 5 คน จำนวนทั้งสิ้น 16 คน

1.3 เนื้อหา ได้แก่ หลักการ แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมโนราห์ การศึกษานอกระบบ รูปแบบการจัดการศึกษา เด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษา และการศึกษาในศตวรรษที่ 21

2. ด้านเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ ใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึกซึ่งให้ผู้เชี่ยวชาญด้านวัฒนธรรมโนราห์ ด้านการศึกษานอกระบบ ด้านภาษา และด้านวิจัย จำนวน 5 ท่าน ตรวจสอบความถูกต้องและครอบคลุมเนื้อหา แล้วนำไปหาค่าความเที่ยงตรงโดยการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง IOC ได้เท่ากับ 0.67 - 1.00 (บุญชม ศรีสะอาด, 2556) ได้ค่าความเชื่อมั่นสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach, L. J., 1990) ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.89 ซึ่งผ่านเกณฑ์ที่กำหนดถือว่าแบบสัมภาษณ์มีคุณภาพนำไปใช้ได้ (สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, 2546) และจัดทำแบบสัมภาษณ์ฉบับสมบูรณ์ แบ่งออกเป็น 4 ตอน คือ 1) ข้อมูลพื้นฐาน 2) การเรียนรู้วัฒนธรรมโนราห์ของเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษา 3) การจัดศึกษาเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษาโดยใช้วัฒนธรรมโนราห์เป็นฐาน และ 4) การประยุกต์ใช้วัฒนธรรมโนราห์เป็นฐานในการส่งเสริมการศึกษาเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษาในชุมชนบ้านปากลัด

3. ด้านการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ด้วยตนเอง โดยแบ่งวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลออกเป็น 3 ระยะ ได้แก่ ระยะที่ 1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน ระยะที่ 2 การเรียนรู้วัฒนธรรมโนราห์ของเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษา และการจัดศึกษาของเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษาโดยใช้วัฒนธรรมโนราห์เป็นฐาน (สัมภาษณ์เชิงลึก) และระยะที่ 3 การประยุกต์ใช้วัฒนธรรมโนราห์เป็นฐานในการส่งเสริมการศึกษาของเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษา ในชุมชนบ้านปากลัด ใช้การสนทนากลุ่ม (Focus Group) โดยการตรวจสอบสามเส้า (Triangulation) เป็นการเปรียบจากมุมมองหลาย ๆ ด้านเพื่อตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล

4. ด้านการวิเคราะห์ข้อมูล คือ วิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา (Content Analysis) ในรูปแบบพรรณนา และสรุปเป็นภาพรวม

ผลการวิจัย

การศึกษาวัฒนธรรมโนราห์ในการจัดการศึกษาของเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษาในชุมชนบ้านปากถัด ตำบลทุ่งหลวง อำเภอเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี พบว่า เด็กและเยาวชนนอกระบบส่วนใหญ่อาศัยอยู่กับปู่ย่าหรือตายาย ส่งผลต่อความใกล้ชิด ความผูกพัน ขาดการสื่อสารในครอบครัว และมีฐานะความเป็นอยู่ค่อนข้างลำบากทำให้เด็กและเยาวชนไม่ได้รับการศึกษา โดยมีการจัดการศึกษา ดังนี้

1. การเรียนรู้วัฒนธรรมโนราห์ของเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษาในชุมชนบ้านปากถัด จุดเริ่มต้นจากกลุ่มเด็กเยาวชนมีโอกาสได้เข้าร่วมพิธีกรรมทางโนราห์ จึงเกิดความสนใจที่จะรวมกลุ่มเพื่อศึกษาเรียนรู้โนราห์ โดยการศึกษาการรำโนราห์จากหนังสือและสื่อวีดิทัศน์ ต่อมาเมื่อครูภูมิปัญญาโนราห์ชาวนนท์ เสือรามจันทร์ เข้ามาช่วยสอน ทำให้เด็กและเยาวชนได้รับการพัฒนาทักษะด้านการแสดงศิลปะพื้นบ้านโนราห์ และได้รับโอกาสร่วมทำการแสดงกับคณะโนราห์พี่เสือรามจันทร์ น้องสิงห์ศิลป์ชัย สามารถสร้างรายได้เลี้ยงตนเองและครอบครัวได้ จนกระทั่งรวมตัวกันเพื่อสร้างกลุ่มโนราห์ของชุมชน และสร้างโรงฝึกซ้อมเป็นศูนย์สืบสานมโนราห์ปักษ์ใต้ ในปี พ.ศ. 2562 ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านแขนงมโนราห์ โดยการจัดการเรียนรู้เกี่ยวกับโนราห์ เช่น การแสดงรำรำนโนราห์ การบรรเลงเครื่องดนตรีมโนราห์ การประดิษฐ์เทริดมโนราห์ การร้อยชุดลูกปัดมโนราห์ ให้แก่เด็กและเยาวชนทุกช่วงวัย (6 - 19 ปี) ทั้งนี้จากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ผ่านมาทำให้เด็กและเยาวชนที่ได้เข้าร่วมกลุ่มเกิดการพัฒนาทักษะความรู้ ทักษะชีวิต การพัฒนาศักยภาพการสื่อสาร การเขียนบทกลอน การเล่นดนตรีพื้นบ้าน และ การใช้สื่อเทคโนโลยีต่าง ๆ หลักจากการเรียนรู้แล้วทำให้กลุ่มเยาวชนแกนนำมีความสนใจในการพัฒนาความรู้ให้กับน้อง ๆ เด็กเยาวชนที่สนใจทั้งในและนอกชุมชนต่อไป

2. การจัดศึกษาของเด็กนอกระบบโดยใช้วัฒนธรรมโนราห์เป็นฐานในชุมชนบ้านปากถัด ได้มีการดำเนินกิจกรรม ดังนี้

2.1 การเรียนรู้เรื่องวัฒนธรรมโนราห์ ประวัติศาสตร์ และการดำรงชีวิตการเป็นอยู่ของคนในชุมชนบ้านปากถัด โดยให้เด็กและเยาวชนช่วยกันสืบค้นข้อมูลเกี่ยวกับโนราห์ และสอบถามข้อมูลประวัติศาสตร์ ภูมิปัญญา และวิถีการดำรงชีวิต

การเป็นอยู่ของคนในชุมชนจากคนเก่าแก่ เช่น พิธีกรรมไหว้ครู การรำโนราห์ ประวัติศาสตร์เมืองเวียง สมุนไพรรักษา เพื่อนำมามูลเป็นฐานข้อมูล และการจัดทำองค์ความรู้ รวมถึงได้ทักษะการพัฒนาตนเองในด้านความกล้าแสดงออก การทำงานร่วมกับผู้อื่น การยอมรับการแสดงความคิดเห็นของผู้อื่น และการช่วยเหลือผู้อื่น

2.2 การพัฒนาฝีมือทั้งลดทลายการฝึกร้องฝึกรำ โดยการจัดการเรียนรู้ การสืบสานศิลปะแขนงมโนราห์ตามความสนใจของเด็กและเยาวชน มีการพัฒนาความกล้าแสดงออก กล้าพูด กล้าคิด กล้าสื่อสาร เชิญปราชญ์ชาวบ้านมาสอนให้เห็นเป็นรูปธรรม ได้แก่ รำบทครูสอน รำบทปฐม รำเพลงทับเพลงโทน รำเพลงปี่ รำขอเทริด รำแทงเข้ รำคล้องหงส์ และรำบทสิบสองหรือรำสิบสองบท ส่วนบทร้อง และขับกลอน ถ้าว่ากลอนที่แต่งไว้ก่อนเรียกว่า "ว่าคำพริต" ถ้ากลอนสดเรียกว่า "ว่ามุคโต" โดยสามารถนำความรู้มาพัฒนาทักษะการรำและทักษะการแสดง และหลักสูตรการเรียนรู้มโนราห์

2.3 การสร้างสรรค์เครื่องแต่งกายมโนราห์ โดยเรียนรู้ถึงองค์ประกอบต่าง ๆ เครื่องแต่งกาย และเครื่องประดับของมโนราห์ มีครูสอนร้อยลูกปัดลายพื้นฐาน และทำเครื่องแต่งกายมโนราห์ เช่น หางหงส์ ขั้บทรง สังกวาล ปีกหน่ง และเล็บ ทำให้ได้เรียนรู้ถึงความเป็นประณีตศิลป์ที่งดงามจากภูมิปัญญาของบรรพชน และที่มาของเครื่องแต่งกายแต่ละประเภท

2.4 การประยุกต์เป็นชิ้นงาน โดยร่วมกันออกแบบชิ้นงานตามความชอบและถนัด ซึ่งครูสอนทำชิ้นงานโดยประยุกต์เป็นชิ้นงานให้มีขนาดเล็ก ๆ และใช้เวลาน้อย เช่น พวงกุญแจ ปิ่นปักผมยางผูกผม สร้อยคอ สร้อยข้อมือ สายคล้องหน้ากากอนามัย ทำให้รู้จักใช้ความคิดในเชิงสร้างสรรค์ มีสมาธิ ฝึกความอดทน และประยุกต์ใช้เครื่องแต่งกายมโนราห์ตามยุคสมัย

สอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลว่า “ที่นี่เริ่มจากเป็นชมรมฝึกสอนมโนราห์เล็ก ๆ มีสมาชิกบริเวณใกล้เคียงราวสิบคนที่สนใจเข้าร่วม เราเป็นครูภูมิปัญญามโนราห์ที่ต้องการเปิดพื้นที่ให้เด็กเยาวชนด้อยโอกาสที่ อยากเรียนรู้ ได้เข้ามาใช้พื้นที่ฝึกฝน ออกแสดงหารายได้เลี้ยงดูตัวเอง เพื่อให้เขาออกห่างจากวงจรสุ่มเสี่ยงต่าง ๆ (หัวหน้าศูนย์สืบสานมโนราห์ปักษ์ใต้บ้านปากลัด, 2565)

“การทำงานเชิงพื้นที่ด้วยคนใน ทำให้เรารู้ว่าเด็กอยู่ตรงไหน แต่ละครอบครัวเป็นอย่างไร เมื่อเราใช้ตรงนี้พื้นฐานออกแบบการทำงาน กลุ่มเป้าหมายก็ได้รับการดูแลที่ตรงจุด ขาดเหลืออะไรก็ชวนผู้เชี่ยวชาญทักษะเฉพาะทางมาช่วย จากนั้นเป็นการติดตามสนับสนุนการเรียนรู้ทั้งทักษะชีวิต ทักษะอาชีพ โดยใช้บริบทพื้นที่เป็นตัวตั้ง มีกิจกรรมเสริมพัฒนาการตามวัย ให้ความช่วยเหลือตามสถานการณ์ บางคนอยากเรียนต่อก็พากลับเข้าระบบ คนที่ไม่พร้อมก็ช่วยกันหาสิ่งที่สนใจให้พบแล้วผลักดันให้ไปต่อ นี่คือภาพคร่าว ๆ ของพื้นที่ตัวอย่างที่แสดงให้เห็นการสานต่องานเป็นระบบ บ้างจากฐานวัฒนธรรม บ้างจากอาชีพในชุมชน ส่วนหลังจากนี้สิ่งที่เครือข่ายต้องทำให้เกิดขึ้นต่อไปคือการทำงานที่มีความต่อเนื่อง” (คณะทำงานศูนย์สืบสานมโนราห์ปักษ์ใต้บ้านปากลัด, 2565)

“ศูนย์การเรียนรู้เล็ก ๆ ที่เกิดขึ้นในพื้นที่เปรียบได้กับ ‘ห้องเรียนปลอดภัย’ ที่จะช่วยดึงเด็กเยาวชนเข้าหาการเรียนรู้ ซึ่งต่างไปจากห้องเรียนในระบบเชิงอำนาจ ที่เด็กจำเป็นต้องเข้าไปเพราะเป็นเส้นทางการศึกษาตามกระแสหลัก ดังนั้น การทำงานกับเด็กเยาวชนนอกกระบบควรทำให้เด็กสบายใจ ปลอดภัย ได้เรียนรู้ลึกซึ้งในอัตลักษณ์ชุมชน จะทำให้เกิดการเรียนรู้ที่มีเป้าหมาย แล้วสิ่งที่เด็กอยากเรียนกับสิ่งที่ครูอยากมอบให้จะขยับมาต้องตรงกัน เพราะการศึกษาควรเริ่มจากสิ่งที่เด็กอยากรู้ ส่วนครูคือผู้อำนวยให้เกิดความรู้ขึ้น ๆ” (เครือข่ายดูแลเด็กและเยาวชนนอกกระบบการศึกษา, 2565)

และ“เราต้องการพื้นที่ บุคคล สังคมที่ถักทอยอมรับ และอยากมีความรู้ ทักษะชีวิต อาชีพ ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตที่อยู่ในสังคมได้ เราอยากใช้ชีวิตเหมือนคนทั่วไปเท่านั้น ที่นี้ทำให้เราได้รับการศึกษาความรู้ ได้เรียนรู้วัฒนธรรมมโนราห์ และมีความเข้มแข็งทั้งร่างกายและจิตใจ” (เด็กและเยาวชนนอกกระบบการศึกษาในชุมชนบ้านปากลัด, 2565)

การประยุกต์ใช้วัฒนธรรมมโนราห์เป็นฐานในการส่งเสริมการศึกษาของเด็กและเยาวชนนอกกระบบการศึกษาในชุมชนบ้านปากลัด ตำบลทุ่งหลวง อำเภอเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี พบว่า จากการสนทนากลุ่มสามารถสรุปได้ว่า เด็กและเยาวชนนอกกระบบการศึกษาในชุมชนบ้านปากลัด ควรมีทักษะการดำเนินชีวิตในโลกศตวรรษที่ 21 ซึ่ง

ทุกคนต้องตระหนักที่จะนำไปสู่เหตุผลและเท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคมและโลกสามารถสรุปได้ ดังนี้

1. พัฒนาด้านการศึกษาพื้นฐาน โดยการนำวัฒนธรรมโนราห์จัดทำเป็นหลักสูตรท้องถิ่นใช้การบูรณาการและเชื่อมโยงกับทุกรายวิชาเป็นการเรียนรู้ในลักษณะองค์รวม เช่น วิชาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น วิชาดนตรีและนาฏศิลป์ วิชาท้องถิ่น เป็นต้น โดยเน้นการจัดการเรียนรู้ตามสภาพจริง ประกอบด้วย การเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้ร่วมกัน การเรียนรู้จากธรรมชาติ และการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง ในการทำหลักสูตรประกอบด้วย รายวิชา (อ่าน เขียน คำนวณ) วัตถุประสงค์ เนื้อหา (เชิงบูรณาการ) ทักษะ (การเรียนรู้และนวัตกรรม ชีวิตและการทำงาน ทักษะด้านสารสนเทศและสื่อเทคโนโลยี) คุณลักษณะ (การทำงาน การเรียนรู้ ศิลธรรม) กระบวนการเรียนการสอน สื่อการสอน การประยุกต์ใช้ และการประเมินผล

2. พัฒนาด้านอาชีพ โดยจัดกระบวนการเรียนรู้ใช้ “กิจกรรมเป็นฐาน” (Activity Base Learning) โดยเริ่มจากขั้นตอนสำรวจความสนใจและความต้องการ หมายถึง ค้นหาสิ่งที่ป็นแรงขับภายในให้พบนามมาเป็นตัวตั้ง แล้วจัดระเบียบตกแต่งความคิดตั้งต้นจากการแสดงความเห็นของคณะทำงานจนได้รูปแบบที่เหมาะสม นำไปพัฒนาทักษะการทำงานเพื่อต่อยอดเป็นอาชีพตามความสนใจและความถนัด สอดคล้องกับความต้องการ ตลอดจนการพัฒนาผลิตภัณฑ์และสร้างนวัตกรรม ได้แก่ หุ่นจำลองโนราห์แปรรูปสมุนไพร

3. พัฒนาด้านทักษะชีวิต โดยจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อเสริมความรู้ความสามารถของบุคคลทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สติปัญญา และสังคม ในการดำรงชีวิตประจำวันและการจัดการอนาคตให้มีความสุข สามารถสร้างความสัมพันธ์กับเพื่อน ครอบครัว สิ่งแวดล้อม และสังคม รวมถึงการใช้เทคโนโลยีในการทำงานและดำเนินชีวิตประจำวันอย่างเท่าทัน ได้แก่ และพัฒนาทักษะความคิดเชิงสร้างสรรค์ ได้แก่ ทำอาหาร ขนม เลี้ยงปลา

4. พัฒนาด้านสังคมและชุมชน โดยจัดกระบวนการเรียนรู้แบบบูรณาการความรู้และทักษะ สร้างจิตสำนึกรักท้องถิ่น ได้แก่ การอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น การอนุรักษ์ทรัพยากร การสร้างองค์ความรู้ด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่น โดยใช้ชุมชนเป็น

ศูนย์ฐาน (CBR) เพื่อนำความรู้ในการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น และเป็นระบบบนฐานการขับเคลื่อนในรูปแบบวิชาการ เพื่อปลูกจิตสำนึกให้ประชาชน เยาวชน ในพื้นที่ตระหนักถึงความสำคัญของวัฒนธรรมชุมชน และเป็นเครื่องมือในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาสังคมและชุมชนให้มีความเข้มแข็ง สามารถพึ่งพาตนเองได้ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เน้นการมีส่วนร่วมทางสังคมผ่านวิธีสร้างองค์ความรู้ และนำวิถีความเป็นประชาธิปไตยไปสู่สังคมในระดับต่าง ๆ นำมาปฏิบัติในสังคมแห่งความเป็นพลเมือง ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 การประยุกต์ใช้วัฒนธรรมโนราห์เป็นฐานในการส่งเสริมการศึกษา
ของเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษา

อภิปรายผล

จากการศึกษาวัฒนธรรมโนราห์ในการจัดการศึกษาของเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษาในชุมชนบ้านปากลัด ตำบลทุ่งหลวง อำเภอเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี การเรียนรู้วัฒนธรรมโนราห์ของเด็กนอกระบบชุมชนบ้านปากลัด เริ่มต้นจากกลุ่มเด็กและเยาวชนได้มีโอกาสได้เข้าร่วมพิธีกรรมทางมโนราห์ จึงเกิดความสนใจที่จะรวมกลุ่มเพื่อเรียนรู้การรู้มโนราห์ โดยการศึกษาการรำนโนราห์จากหนังสือ สื่อวีดิทัศน์ และครูภูมิปัญญาที่นำมาฝึกฝนจนเกิดความชำนาญและต้องการสืบทอดภูมิปัญญาแสดงมโนราห์ โดยการรับงานแสดงมโนราห์พร้อมสอดแทรกคุณงามความดี และได้รับเชิญสอนของโรงเรียนเวียงสระ จึงรวมตัวกันเพื่อสร้างกลุ่มมโนราห์ของชุมชน โดยมีการสร้างโรงฝึกซ้อมใช้ศูนย์เป็นศูนย์สืบสานมโนราห์ปักษ์ใต้ ในปี พ.ศ. 2562 ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านแขนงมโนราห์ โดยการจัดการเรียนรู้เกี่ยวกับมโนราห์ เช่น การแสดงร่ายรำมโนราห์ การ

บรรเลงเครื่องดนตรีมโนราห์ การประดิษฐ์เทริดมโนราห์ การร้อยชุดลูกปัดมโนราห์ ให้แก่เด็กและเยาวชนทุกช่วงวัย (6-19 ปี) ในการจัดศึกษาของเด็กนอกระบบโดยใช้วัฒนธรรมมโนราห์เป็นฐานในชุมชนบ้านปากลัด มีการดำเนินกิจกรรม ได้แก่ 1) การเรียนรู้เรื่องวัฒนธรรมมโนราห์ ประวัติศาสตร์ และการดำรงชีวิตการเป็นอยู่ของคนในชุมชนบ้านปากลัด เพื่อสร้างฐานข้อมูล และการจัดทำองค์ความรู้ 2) การพัฒนาฝีมือทั้งลดทอนการฝึกร้อง ฝึกรำ เป็นการฝึกทำรำพื้นฐาน บทร้อง และบทขับ นำความรู้มาพัฒนาทักษะการรำ ทักษะการแสดง และนำไปสู่การจัดทำหลักสูตรมโนราห์บ้านปากลัด 3) การสร้างสรรค์เครื่องแต่งกายมโนราห์ เป็นการเรียนรู้ถึงองค์ประกอบต่าง ๆ เครื่องแต่งกาย และเครื่องประดับของมโนราห์ที่ดัดแปลงจากภูมิปัญญาของบรรพชน รวมถึงที่มาของเครื่องแต่งกายแต่ละประเภท และ 4) การประยุกต์เป็นชิ้นงาน โดยร่วมกับออกแบบชิ้นงานตามความชอบและถนัด เป็นการสร้างสรรค์ และประยุกต์เป็นชิ้นงานขนาดเล็ก ๆ และใช้เวลาน้อย เช่น พวงกุญแจ ปิ่นปักผมยางผูกผม สร้อยคอ สร้อยข้อมือ สายคล้องหน้ากากอนามัย ดังที่ รุ่งทิพย์ สุวรรณสถิตย์ และกฤษฎา ไวลำรวจ กล่าวว่า มโนราห์เป็นศิลปะการแสดงพื้นบ้าน อัตลักษณ์ประจำภาคใต้ที่สืบทอดมาตั้งแต่สมัยโบราณ เป็นการแสดงละครชาตรี มีศิลปะแม่บททำรำ ประกอบดนตรี กลอง ทับคู่ ฉิ่งโหม่ง ปี่ชวา ซึ่งศิลปะการแสดงมโนราห์มีอนุรักษ์ด้วยการถ่ายทอดความรู้โดยครูโนรา ผ่านความเชื่อและพิธีกรรมการสืบสานหรืออนุรักษ์แบบรับช่วงต่อกันมาอย่างเคร่งครัด ปราศจากการบันทึกเป็นรายลักษณ์อักษร ซึ่งผู้สืบสานต่อการฝึกหัด ส่วนมากเป็นคนในครอบครัวอนุรักษ์สืบสานกันมาตามช่วงอายุคน ในทางปฏิบัติพบว่า ความพร้อมในการจัดการเรียนการสอนตามระบบยังมีข้อจำกัดอยู่มาก ทำให้การบรรจุหลักสูตรการเรียนการสอนมโนราห์เพื่อเป็นการส่งเสริมและอนุรักษ์ศิลปะการแสดงมโนราห์ไม่สามารถทำได้เท่าที่ควร ทั้งนี้ควรกำหนดนโยบายการส่งเสริมและการอนุรักษ์ศิลปะการแสดงมโนราห์ เพื่อส่งเสริมศิลปะการแสดงมโนราห์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยใช้สถานศึกษาเป็นเครื่องมือในการส่งเสริมและอนุรักษ์ศิลปะการแสดงมโนราห์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยบูรณาการแนวคิดประชารัฐและนิติรัฐเข้าด้วยกัน เพื่อปรับแผนพัฒนาท้องถิ่น ของจังหวัดนครศรีธรรมราช ให้เป็นรูปธรรม และการส่งเสริมและอนุรักษ์ศิลปะมโนราห์ให้ยังคงคุณค่า ความศรัทธา ความนิยม สืบต่อไปอย่างยั่งยืน (รุ่งทิพย์ สุวรรณสถิตย์ และกฤษฎา ไวลำรวจ, 2562)

จากการศึกษาการประยุกต์ใช้วัฒนธรรมโนราห์เป็นฐานในการส่งเสริมการศึกษาของเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษาในชุมชนบ้านปากลัด ตำบลทุ่งหลวง อำเภอเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี เด็กและเยาวชนนอกระบบชุมชนบ้านปากลัด ควรมีทักษะการดำเนินชีวิตในโลกศตวรรษที่ 21 ทุกคนต้องตระหนักที่จะนำไปสู่เหตุผลและเท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคมและโลก โดยที่มีการปรับเปลี่ยนบทบาทครู วิธีการเรียนของผู้เรียน ได้แก่ 1) ด้านการศึกษาพื้นฐาน โดยการนำวัฒนธรรมโนราห์จัดทำเป็นหลักสูตรใช้การบูรณาการและเชื่อมโยงกับทุกรายวิชาเป็นการเรียนรู้ในลักษณะองค์รวม เน้นการจัดการเรียนรู้ตามสภาพจริง ให้เกิดเป็นทักษะและคุณลักษณะ รวมทั้งการประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ 2) ด้านอาชีพ โดยจัดกระบวนการเรียนรู้ใช้ “กิจกรรมเป็นฐาน” (Activity Base Learning) เริ่มจากการสำรวจความสนใจและความต้องการ จนได้รูปแบบที่เหมาะสมนำไปพัฒนาทักษะการทำงานเพื่อต่อยอดเป็นอาชีพ 3) ด้านทักษะชีวิต โดยจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อเสริมความรู้ ความสามารถของบุคคลทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สติปัญญา และสังคม รู้เท่าทันในด้านเทคโนโลยี และ 4) ด้านสังคมและชุมชน โดยจัดกระบวนการเรียนรู้แบบการศึกษาที่บูรณาการความรู้ ทักษะ สร้างจิตสำนึกรักท้องถิ่น โดยใช้ชุมชนเป็นฐานในการเรียนรู้และทุนทางสังคมเป็นเครื่องมือในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาสังคมและชุมชนให้มีความเข้มแข็ง สามารถพึ่งพาตนเองได้ และนำวิถีแห่งความเป็นประชาธิปไตยไปปฏิบัติในสังคมเป็นพลเมืองที่ดี ดังที่ วิโรจน์ ปรุสานศักดิ์ทวี และคณะ ได้กล่าวถึงการจัดการศึกษาตลอดชีวิตโดยใช้ทุนทางวัฒนธรรมของชนเผ่าญ้อกรบ้านวังกำแพงในการศึกษานอกระบบควรจัดให้มีวิชาญ้อกรในหลักสูตรการเรียน กศน. จัดสภาพแวดล้อมโดยจัดทำบ้านญ้อกรเป็นศูนย์เรียนรู้ จัดนิทรรศการนำเสนอและเผยแพร่วิถีชีวิต ประเพณี วัฒนธรรมของชาวญ้อกร เชิญปราชญ์ชาวบ้านไปสอนวิถีชีวิตและวัฒนธรรมญ้อกร โดยจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเป็นวิชาบังคับให้เรียนใน กศน. จัดทำโครงสร้างหลักสูตร และเป็นรูปแบบของตำราเกี่ยวกับชาวญ้อกรโดยเฉพาะ ในมิติด้านเนื้อหาทุนวัฒนธรรมควรจัดทำหลักสูตรแบบยืดหยุ่น สาระโครงสร้างเป็นแบบยืดหยุ่นให้เหมาะสมกับผู้เรียน มีสถานที่ สภาพแวดล้อมที่เกี่ยวกับภาษา ประเพณีวัฒนธรรมของชาวญ้อกร ในมิติด้านผู้ถ่ายทอดทุนทางวัฒนธรรมโดยให้ผู้รู้ในชุมชน เชิญวิทยากรจากภายนอกด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นผู้สอนและผู้ถ่ายทอด หรือเรียนรู้โดยตรงจากภูมิปัญญาท้องถิ่น และแหล่ง

เรียนรู้ ในมิติด้านสื่อการเรียนรู้ทางวัฒนธรรมจัดทำสื่อเพิ่มเติมทั้งในรูปแบบเอกสาร ตำราเกี่ยวกับภาษา ประเพณีวัฒนธรรมของชาวญัฮกุร มีแหล่งเรียนรู้ และศูนย์การเรียนรู้ ในมิติด้านวิธีการถ่ายทอดทุนทางวัฒนธรรมควรมีกระบวนการเรียนการสอนที่หลากหลายมีความยืดหยุ่น จัดการศึกษาให้สนองความต้องการของกลุ่มเป้าหมายให้เรียนรู้ในสิ่งที่สัมพันธ์กับชีวิต เช่น การระดมความคิดการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนการนำชมนอกสถานที่ การใช้อุปกรณ์เครื่องมือประกอบ จัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการในเนื้อหาที่เรียน และมิติด้านบริบททางวัฒนธรรมควรจัดการศึกษาแบบยืดหยุ่น ไม่มีข้อจำกัดเรื่องสถานที่และบรรยากาศแวดล้อมที่ใช้ในการจัดการศึกษาเป็นสิ่งจำเป็นซึ่งจะต้องจัดบรรยากาศแวดล้อมที่เอื้อการเรียนรู้ (วิวิทย์ ประสานศักดิ์ทวี และคณะ, 2560)

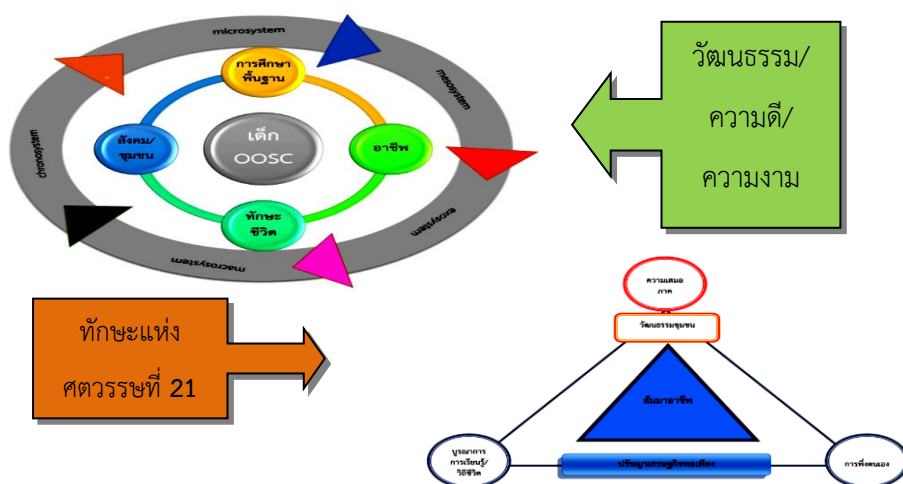
องค์ความรู้ใหม่

การวิจัยครั้งนี้ทำให้ได้องค์ความรู้ใหม่ คือ จากการจัดการศึกษาของเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษาโดยใช้วัฒนธรรมโนราห์เป็นฐาน ศูนย์สืบสานมโนราห์ปักษ์ใต้บ้านปากกลัด เป็นศูนย์การเรียนรู้มโนราห์ที่ตั้งขึ้นมาเพื่อพัฒนาศักยภาพและคุณภาพชีวิตของเด็กและเยาวชนในท้องถิ่น โดยนำศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านภาคใต้ “แขนงมโนราห์” ที่เป็นภูมิปัญญาของบรรพบุรุษสำหรับควรแก่การรักษาให้คงอยู่กับชนรุ่นหลัง โดยการใช้ชุมชนเป็นฐานในการเรียนรู้และนำทุนทางสังคม/วัฒนธรรมที่มีในชุมชนเป็นเครื่องมือในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชนมีความสมบูรณ์พร้อมทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สติปัญญา และสังคม ซึ่งในการจัดการเรียนการสอนต้องมียุทธศาสตร์ประกอบ ได้แก่ ด้านการศึกษาพื้นฐาน ด้านอาชีพ ด้านทักษะชีวิต ด้านสังคมและชุมชน และด้านหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้เด็กและเยาวชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ ประกอบกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยวิชาสามัญ และสร้างโอกาสเข้าถึงการศึกษาได้เรียนรู้ตามแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ จากผู้รู้ภูมิปัญญา กลุ่มอาชีพ ทั้งนี้กระบวนการความสำเร็จในการจัดการศึกษาของเด็กนอกระบบ ประกอบด้วย หลักความเสมอภาคทางการศึกษา หลักการพัฒนาตนเองและพึ่งพาตนเอง และหลักการบูรณาการเรียนรู้อะไรและวิถีชีวิต ซึ่งมีกระบวนการในการจัดการศึกษาของเด็กนอกระบบโดยใช้วัฒนธรรมโนราห์เป็นฐาน มี 5 ขั้นตอน ประกอบด้วย 1) Learn to Question ได้แก่ การเตรียมหลักสูตรและแหล่งเรียนรู้ การเตรียมบทบาทครู

การสำรวจชุมชนสร้างแรงบันดาลใจ และการระดมความคิดเห็น ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ 2) Learn to Search ได้แก่ การสืบค้น วิเคราะห์ จำแนกแยกแยะข้อมูลที่ถูกต้อง และการออกแบบการเรียนรู้ร่วมกัน 3) Learn to Construct ได้แก่ ลงมือปฏิบัติจากการเรียนรู้ การทดลอง การสร้างชิ้นงาน การเรียนรู้จากผู้เชี่ยวชาญและของจริง และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ 4) Learn to Communicate ได้แก่ การสรุปข้อมูลเพื่อนำเสนอ สื่อสารในรูปแบบต่าง ๆ และ 5) Learn to Service ได้แก่ การประยุกต์ต่อยอดองค์ความรู้เพื่อสังคม

ดังนั้น ปัจจัยที่สำคัญในการนำวัฒนธรรมโนราห์เป็นฐานสร้างกระบวนการเรียนรู้ของเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษาในชุมชนบ้านปากถัด คือ 1) สภาพสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วย microsystem (ชุมชน ครอบครัว) mesosystem (โรงเรียน ครู) exosystem (สังคม) macrosystem (วัฒนธรรม ความเชื่อ นโยบายรัฐ) และ chronosystem (โครงสร้างสังคม เศรษฐกิจ ครอบครัว การเมือง การปกครอง) และ 2) วัฒนธรรม/ความดี/ความงามจิตใจ/จิตวิญญาณ การตระหนักถึงสำคัญในการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข “สังคมพหุวัฒนธรรม” ซึ่งอาจมีความแตกต่างกันแต่ต่างก็ยอมรับกันและกัน เคารพในความเป็นคนที่มีศักดิ์เสมอกัน มีความเข้าใจ การช่วยเหลือและพึ่งพาอาศัยกันบนพื้นฐานของการมีคุณธรรมและวัฒนธรรม เพื่อลดการขัดแย้ง ชุมชนเข้มแข็ง และร่วมแรงร่วมใจทำประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวม ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 กระบวนการความสำเร็จในการจัดการศึกษาของเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษา

สรุป/ข้อเสนอแนะ

วัฒนธรรมโนราห์ในการจัดการศึกษาของเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษาในชุมชนบ้านปากลัด ตำบลทุ่งหลวง อำเภอเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี การเรียนรู้วัฒนธรรมโนราห์ของเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษาในชุมชนเกิดจากกลุ่มเด็กเยาวชนมีโอกาสได้เข้าร่วมพิธีกรรมทางมโนราห์ จึงเกิดความสนใจที่จะรวมกลุ่มเพื่อเรียนรู้การรู้มโนราห์ โดยการศึกษาการร่ำมโนราห์จากหนังสือ สื่อวีดิทัศน์ และครูภูมิปัญญาฝึกฝนจนชำนาญและต้องการสืบทอดภูมิปัญญาการแสดงมโนราห์ จึงเกิดการรวมตัวกันเพื่อสร้างกลุ่มมโนราห์ของชุมชน มีการดำเนินกิจกรรม ได้แก่ 1) การเรียนรู้เรื่องวัฒนธรรมมโนราห์ ประวัติศาสตร์ และการดำรงชีวิตการเป็นอยู่ของคนในชุมชน 2) การพัฒนาฝีมือทั้งลดทอนการฝึกซ้อมฟิกรำ บทร้อง และบทขับ 3) การสร้างสรรค์เครื่องแต่งกายมโนราห์และเครื่องประดับ และ 4) การประยุกต์เป็นชิ้นงานตามความชอบความถนัด เป็นการสร้างสรรค์และประยุกต์เป็นชิ้นงานขนาดเล็ก เช่น พวงกุญแจ ปิ่นปักผม ยางผูกผม สร้อยคอ สร้อยข้อมือ และสายคล้องหน้ากากอนามัย การประยุกต์ใช้วัฒนธรรมโนราห์เป็นฐานในการส่งเสริมการศึกษาของเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษาในชุมชนบ้านปากลัด ตำบลทุ่งหลวง อำเภอเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี เด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษาในชุมชนบ้านปากลัด ควรมีทักษะการดำเนินชีวิตในโลกศตวรรษที่ 21 ทุกคนต้องตระหนักที่จะนำไปสู่เหตุผลและเท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคมและโลก โดยที่ มีการปรับเปลี่ยนบทบาทครู วิธีการเรียนของผู้เรียน ได้แก่ 1) ด้านการศึกษาพื้นฐานนำวัฒนธรรมโนราห์จัดทำเป็นหลักสูตรบูรณาการและเชื่อมโยงกับทุกรายวิชา 2) ด้านอาชีพ โดยใช้ “กิจกรรมเป็นฐาน” (Activity Base Learning) 3) ด้านทักษะชีวิตจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อเสริมความรู้ ความสามารถของบุคคลทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สติปัญญา และสังคม รู้เท่าทันในด้านเทคโนโลยี และ 4) ด้านสังคมและชุมชนจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการความรู้ ทักษะ สร้างจิตสำนึกรักท้องถิ่น โดยใช้ชุมชนเป็นฐานในการเรียนรู้และทุนทางสังคมเป็นเครื่องมือในการจัดการเรียนรู้ ข้อเสนอแนะต่อชุมชน/สังคมคือ ผู้นำท้องถิ่นและท้องที่ควรให้ความสำคัญและสนับสนุนกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาและวัฒนธรรมต่างๆ ที่มีในแต่ละท้องถิ่น เพื่อสร้างความรัก ความหวงแหน และสืบสานวัฒนธรรม ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายคือ หน่วยงานภาครัฐควรกำหนดนโยบายส่งเสริมและสนับสนุนภูมิ

ปัญหาท้องถิ่นในโรงเรียนต่างๆ ผ่านสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาในรูปแบบของวิชาบังคับ และจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ในเวทีวิทยาวุฒิธรรมเพื่อเป็นการสืบสานและอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้คือ ควรศึกษารูปแบบแนวทางการจัดการเรียนการสอนภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการศึกษาของเด็กนอกระบบในชุมชนอื่น ๆ และข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไปคือ ควรศึกษาศิลปวัฒนธรรมที่หลากหลายเพิ่มขึ้นเพื่อนำมาประยุกต์ใช้วัฒนธรรมในการส่งเสริมการศึกษาของเด็กนอกระบบชุมชนบ้านปากปลัด

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการพื้นที่เรียนรู้ทักษะชีวิตศูนย์มโนราห์ปักขไต้บ้านปากปลัด ตำบลทุ่งหลวง อำเภอเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี. ได้รับทุนสนับสนุนการดำเนินงานจากมูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม (มอส.). และกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.) ขอขอบพระคุณผู้รับผิดชอบโครงการคุณรัตนา ชูแสง และคุณอรอุมา ชูแสง ในความอนุเคราะห์ข้อมูลต่อการศึกษาให้สำเร็จลุล่วงตามวัตถุประสงค์ด้วยดี

เอกสารอ้างอิง

- คณะทำงานศูนย์สืบสานมโนราห์ปักขไต้บ้านปากปลัด. (19 พฤษภาคม 2565). เรื่องการประยุกต์ใช้วัฒนธรรมมโนราห์เป็นฐานในการส่งเสริมการศึกษาของเด็กนอกระบบชุมชนบ้านปากปลัด ตำบลทุ่งหลวง อำเภอเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี. (วงษ์สิริ เรืองศรี, ผู้สัมภาษณ์)
- เครือข่ายดูแลเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษา. (22 กันยายน 2565). เรื่องการประยุกต์ใช้วัฒนธรรมมโนราห์เป็นฐานในการส่งเสริมการศึกษาของเด็กนอกระบบชุมชนบ้านปากปลัด ตำบลทุ่งหลวง อำเภอเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี. (วงษ์สิริ เรืองศรี, ผู้สัมภาษณ์)
- ชานนท์ ปรีชาชาญ. (2565). โครงการพื้นที่เรียนรู้ทักษะชีวิตศูนย์มโนราห์ปักขไต้บ้านปากปลัด ตำบลทุ่งหลวง อำเภอเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี. กรุงเทพมหานคร: การสนับสนุนทุนจากโครงการจากมูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม.

- เด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษาในชุมชนบ้านปากลัด. (19 พฤษภาคม 2565). เรื่อง การประยุกต์ใช้วัฒนธรรมโนราห์เป็นฐานในการส่งเสริมการศึกษาของเด็กนอกระบบชุมชนบ้านปากลัด ตำบลทุ่งหลวง อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดสุรษฏร์ธานี. (วงศ์สิริ เรื่องศรี, ผู้สัมภาษณ์)
- ธีรศักดิ์ อุ๋นอารมณเลิศ และคณะ. (2559). การประเมินหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขา วิชาพัฒนศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร. Veridian E-Journal, Silpakorn University, 9(3), 29-47.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2556). วิธีการทางสถิติสำหรับการวิจัย เล่ม 2. กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาการพิมพ์.
- รสสุคนธ์ เนาวบุตร. (2557). แนวทางการจัดการศึกษาเรียนรู้ร่วมพหุวัฒนธรรม:กรณีศึกษา ชุมชนบ้านป่าละอู อำเภอดำรงวิทยะ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์. ใน วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- รุ่งทิพย์ สุวรรณสถิตย์ และภุชญา ไวสำรวจ. (2562). การส่งเสริมและการอนุรักษ์ ศิลปะการแสดงมโนราห์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดนครศรีธรรมราช. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์, 21(1), 227-244.
- วงศ์สิริ เรื่องศรี. (2563). “มโนราห์”บนฐานการจัดการวัฒนธรรมร่วม: โนราเดิม เมืองตรัง. วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม, 4(2), 12-27.
- วรรัตน์ ปทุมเจริญวัฒนา. (2565). “การศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ” รวมบทความวิชาการ การศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิธวิทย์ ประสานศักดิ์ทวี และคณะ. (2560). การจัดการศึกษาตลอดชีวิตโดยใช้ทุนทาง วัฒนธรรมของชนเผ่า ญ้อกร. วารสาร Veridian E-Journal, Silpakorn University ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ, 10(2), 110-123.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจสังคมแห่งชาติ. (2560). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่สิบสอง (พ.ศ.2560-2579). กรุงเทพมหานคร: สำนักนายกรัฐมนตรี.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579. กรุงเทพมหานคร: บริษัทพริกหวานกราฟฟิค จำกัด.

สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. (2546). ระเบียบวิธีการวิจัยทางสังคมศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: บริษัทเฟื่องฟ้า พรินติ้ง.

หัวหน้าศูนย์สืบสานมโนราห์ปักษ์ใต้บ้านปากกลัด. (14 พฤษภาคม 2565). เรื่องการประยุกต์ใช้วัฒนธรรมมโนราห์เป็นฐานในการส่งเสริมการศึกษาของเด็กนอกระบบชุมชนบ้านปากกลัด ตำบลทุ่งหลวง อำเภอเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี. (วงษ์สิริ เรืองศรี, ผู้สัมภาษณ์)

Cronbach, L. J. (1990). Essentials of psychological testing. (5th ed.). New York: Harper Collins.

อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ภายใต้เศรษฐกิจเสรีนิยมใหม่กับการส่งเสริม
การเรียนรู้ ตลอดชีวิตของชุมชนไทดำ อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี*

ETHNIC IDENTITY UNDER NEO-LIBERALISM ECONOMY AND
PROMOTION OF LEARNING LIFELONG OF TAI DAM COMMUNITY,
KHAO YOI DISTRICT, PHETCHABURI PROVINCE

นริศรา กรุดนาค

Narisra Krudnak

มหาวิทยาลัยศิลปากร

Silpakorn University, Thailand.

ธารารัตน์ สันญะโม

Thararat Sunyamo

สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดนครปฐม

Nakhon Pathom Provincial Public Health Office, Thailand..

เริงวิชญ์ นิลโคตร

Reongwit Nilkote

มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

Rambhai Barni Rajabhat University, Thailand

วงศ์สิริ เรืองศรี

Wongsiri Rueangsri

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

Suratthani Rajabhat University, Thailand

ประภัศร วิเศษประภา

Prapassorn Visessrapa

มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง

Muban Chombueng Rajaphat University, Thailand

E-mail: narisra5@hotmail.co.th

*Received 26 December 2022; Revised 31 December 2022; Accepted 31 December 2022

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ภายใต้เศรษฐกิจเสรีนิยมใหม่ของชาวไทยดำ และ 2) เสนอแนวทางการธำรงอัตลักษณ์วัฒนธรรมและการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญแบบเจาะจงจำนวน 4 ครอบครัว โดยจำแนกออกเป็นกลุ่มผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ รวมจำนวน 23 คน เก็บข้อมูลโดยการสนทนากลุ่ม จำนวน 8 คน และสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 15 คน เป็นการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้คือแนวคำถามแบบมีโครงสร้าง วิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา และตรวจสอบคุณภาพด้วยเทคนิคสามเส้า ผลการวิจัย พบว่า 1. อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ภายใต้เศรษฐกิจเสรีนิยมใหม่ของชาวไทยดำ มี 3 ด้าน คือ 1.1) เศรษฐกิจเสรีนิยมใหม่ในลักษณะการลดทอนอัตลักษณ์วัฒนธรรม มีผลต่อการสนับสนุนและส่งผลต่อชุดข้อมูลเชิงเศรษฐกิจ ในลักษณะการอยู่ร่วมกันและขับเคลื่อนไปตามกระแสวัฒนธรรมชาติ 1.2) เศรษฐกิจเสรีนิยมใหม่ในลักษณะการรักษาไว้ซึ่งอัตลักษณ์วัฒนธรรม มีลักษณะปรับเปลี่ยนโดยพฤติกรรมการแสดงออกเพื่อตอบสนองต่อเศรษฐกิจ และ 1.3) เศรษฐกิจเสรีนิยมใหม่ในลักษณะแพร่ขยายอัตลักษณ์วัฒนธรรม มีลักษณะเชิงลบมากกว่าเชิงบวกโดยลดทอนอัตลักษณ์มากกว่าสนับสนุนหรือฟื้นฟู และ 2) แนวทางการธำรงอัตลักษณ์วัฒนธรรมและการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต มี 5 ด้าน คือ 2.1) การเรียนรู้และปรับตัวให้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง 2.2) การสร้างความตระหนักคุณค่าทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ 2.3) การส่งเสริมเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์บนฐานทุนทางสังคม 2.4) การสร้างความตระหนักถึงคุณค่าและความภาคภูมิใจในทุนวัฒนธรรมของชุมชน และ 2.5) การส่งเสริมการดำเนินชีวิตในความเป็นชาติพันธุ์

คำสำคัญ: เศรษฐกิจเสรีนิยมใหม่, อัตลักษณ์วัฒนธรรม, การเรียนรู้ตลอดชีวิต, กลุ่มชาติพันธุ์ไทยดำ

Abstract

The objectives of this research were: 1) to study ethnic identity under the neoliberal concept of Thai Dam people, and 2) to propose guidelines for preserving cultural identity and promoting lifelong learning. It's qualitative

research. The target group was 4 families, a total of 23 people. Data were collected by group discussion of 8 people, and in-depth interviews of 15 people were chosen by purposive sampling. The tools used were the structured questionnaires. Analyze content-based data and check quality with a triangle technique. The results showed that: 1. study ethnic identity under the neoliberalism of the Tai Dam community. There are three aspects: such as: 1.1) neoliberal economy affects the support and dissemination of economic data sets in the way of weakening cultural identity. In a way of coexistence and in accordance with the trend of national culture, 1.2) neoliberal economy in the way of preserving cultural identity It is characterized by behavioral changes in response to the economy, and 1.3) neoliberal economy in the manner of spreading cultural identity It is more negative than positive, decreasing identity rather than encouraging or restoring. The results of the study reflect cultural identity, resulting in awareness of culture as a social and cultural capital and applied to create more tourism value. And 2. approaches to preserving cultural identity and promoting lifelong learning. There are 5 areas such as: 2.1) learning and adapting to change, 2.2) raising awareness of existing cultural capital values, 2.3) promoting a constructive economy based on social capital, 2.4) raising awareness of the values and pride of cultural capital of communities, and 2.5) promoting ethnic stability. The results reflect the community's participation in recognizing their own traditional cultural values. And the youth have become more interested in community culture. Therefore, cultural identity should be maintained when the economic identity in professional form needs to be consistent with culture.

Keywords: Neoliberalism Economy, Cultural Identity, Lifelong Learning, Tai Dam Community

บทนำ

กระแสการเปลี่ยนแปลงของโลกส่งผลต่อสังคมไทยในปัจจุบันอย่างต่อเนื่องและมีพลวัต หลายแนวคิดและทฤษฎีที่อธิบายปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นรวมถึงแนวคิด “เศรษฐกิจเสรีนิยมใหม่” (Neo-liberalism) ซึ่งกล่าวถึงการไหลบ่าทางวัฒนธรรมที่ส่งผลต่อสังคมไทยรวมถึงในกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในประเทศที่กำลังรับมือกับระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมและวัฒนธรรมบริโภคนิยม การทำความเข้าใจลักษณะทางการแสดงออกของเหล่าสมาชิกกลุ่มชาติพันธุ์ภายใต้บริบทโลกเสรีนิยมใหม่จึงมีความสำคัญ คำว่า “เสรีนิยมใหม่” มิได้จำกัดอยู่ในกิจกรรมทางเศรษฐกิจเท่านั้น แต่ยังแปลงโฉมให้อยู่ในปฏิบัติการทางสังคมที่ซับซ้อนหรือการทำให้วัฒนธรรมและวิถีชีวิตเป็นเรื่องของการตลาดและการค้า (Marketization of culture) อัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์สมัยใหม่ และมีมิติของการเพิ่มมูลค่าใน “เชิงเศรษฐกิจ” ซึ่งมีไว้เพื่อการขายและ “การขายวัฒนธรรม” (Selling of Culture) แนวคิดดังกล่าวมีอิทธิพลต่อปรากฏการณ์ที่ซับซ้อนและส่งผลกระทบต่อชีวิตมนุษย์ทั้งในระดับสังคมและระดับปัจเจกบุคคล และได้แทรกซึมผ่านชนชั้น เชื้อชาติ เพศ ช่วงวัย ศาสนา การเมือง สังคม และวัฒนธรรมจนกลายเป็นระบบที่มีผลต่อการกำหนดและขับเคลื่อนทางสังคมวัฒนธรรม (นฤพนธ์ ด่วงวิเศษ, 2557) นอกจากนี้ยังมีอิทธิพลและส่งผลกระทบต่อความเคลื่อนไหวที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อสังคมด้านต่าง ๆ ในมิติที่ทับซ้อน เช่น ในลักษณะการนำวัฒนธรรมมาเป็นทุนทางธุรกิจที่ก่อให้เกิดสินค้าทางชาติพันธุ์ และการประกอบการทางชาติพันธุ์ หรือแม้กระทั่งการปรับตัวเพื่อดำเนินร่วมไปภายใต้กรอบกระบวนการทางเศรษฐกิจที่มีผลต่อการดำเนินชีวิต จนเกิดเป็นการแสดงออกถึงอัตลักษณ์เศรษฐกิจขึ้นในกลุ่มชาติพันธุ์ปัจจุบัน (ศุภย์มานุษยวิทยาสรินธร (องค์กรมหาชน), 2557) จากปรากฏการณ์ดังกล่าวข้างต้นในระดับท้องถิ่น กล่าวคือหน่วยงานและองค์กรต่าง ๆ ได้มีการนำต้นทุนต่าง ๆ โดยเฉพาะทางวัฒนธรรมมาเป็นแนวทางการพัฒนากิจกรรมและโครงการต่าง ๆ ในการเสริมศักยภาพชุมชนในการสร้างรายได้ และส่งเสริมการศึกษาท้องถิ่นดังจะเห็นได้จากการบูรณาการหลักสูตรท้องถิ่นที่มีการนำเอาประเพณีและวัฒนธรรมเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาในสถานศึกษา รวมถึงการพัฒนาด้านทุนวัฒนธรรมต่าง ๆ ให้เป็นพื้นที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เป็นต้น

การเปลี่ยนแปลงภายใต้บริบทของโลกได้ส่งผลต่อการเคลื่อนย้ายและขยายวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ที่เป็นเครื่องสะท้อนให้เห็นความซับซ้อนของความสัมพันธ์เชิงอำนาจหลากหลายมิติ ทั้งที่เกิดขึ้นภายในกลุ่มชาติพันธุ์ และระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์กับกลุ่มอำนาจจากภายนอก ซึ่งลักษณะความสัมพันธ์เชิงซ้อนที่เกิดขึ้นนี้เองที่ไม่ควรมองข้ามเนื่องจากเป็นปัจจัยที่มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อ “การดำรงอยู่” ของกลุ่มชาติพันธุ์ รวมถึงปรากฏการณ์ “การประดิษฐ์สร้าง” เพื่อให้เกิดการขยายทางวัฒนธรรมเชิงการค้า การศึกษาประเด็นถึง “การดำรงอยู่” และ “การปรับเปลี่ยนเพื่อรักษาให้คงอยู่” ทางวัฒนธรรมจึงจำเป็นต่อสังคมไทยในปัจจุบัน จากเศรษฐกิจเสรีนิยมใหม่ส่งผลทำให้คนที่มีวัฒนธรรมต่างกันหลอมรวมเข้าด้วยกันภายใต้กฎหมายและสิทธิการเป็นพลเมืองของรัฐ ซึ่งเป็นการทำให้วัฒนธรรมของชนกลุ่มน้อยกลืนเข้าไปอยู่ร่วมกับวัฒนธรรมชาติ นโยบายของรัฐด้านการพัฒนาเศรษฐกิจนั้นส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์เป็นอย่างมากในลักษณะต้องเปลี่ยนวิถีชีวิต เปลี่ยนอาชีพ และแสวงหาอาชีพในบริบทที่แตกต่างจากเดิม (นภาพร อัคระรังสีกุล, 2562) โดยสาเหตุเกิดจากอัตลักษณ์วัฒนธรรมถูกทำให้เป็นสินค้าเพื่อธุรกิจท่องเที่ยว อำนาจเงินเข้ามามีอิทธิพลมากขึ้น อัตลักษณ์ชาติพันธุ์แปรเปลี่ยนไปเพื่อผลประโยชน์ต่าง ๆ กัน (นฤพนธ์ ด่วงวิเศษ, 2557) นอกจากนี้ ชาวไทดำมีความพยายามที่จะสืบสานอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตน ภายใต้นโยบายการพัฒนาด้านธุรกิจการท่องเที่ยวโดยคนรุ่นใหม่ที่มีลักษณะที่ต่างไปจากเดิม จากข้อสรุปดังกล่าวจึงเป็นตัวสนับสนุนข้อสังเกตข้างต้นที่ว่าเศรษฐกิจในลักษณะเสรีนิยมใหม่นั้นอาจไม่ได้เป็นเพียงปัจจัยที่เข้ามามีผลในลักษณะลดทอนทางวัฒนธรรมเท่านั้น เศรษฐกิจนั้นอาจมีส่วนต่อการดำรงรักษา และช่วยแพร่ขยายลักษณะทางศิลปวัฒนธรรมด้วย (จันทิมา อังคพณชกิจ, 2557) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการสืบสานวัฒนธรรมที่กล่าวถึงเมื่อมีการดำเนินไปได้ผู้ปฏิบัติต้องไตร่ตรองวัฒนธรรมว่ามีความทันสมัย ใช้ประโยชน์ และตอบเป้าหมายชีวิต และหากเป้าหมายชีวิตนั้นคือ การได้รับความมั่นคงทางเศรษฐกิจ (จิตชายงค์ ยมาภัย และพุด คุศรีพิทักษ์, 2562) ทั้งนี้ด้านศักยภาพและทุนทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์นั้นจะเป็นรากฐานการเรียนรู้ตลอดชีวิต ทั้งด้านมิติกระบวนการ และมิติปัจจัยแวดล้อม แนวทางการพัฒนาการเรียนรู้ตลอดชีวิตโดยใช้ทุนทางสังคมเป็นฐาน มีองค์ประกอบ 4 ด้าน คือ บริบททางสังคม ทุนทางสังคม การอบรมกล่อมเกลา และการเสริมสร้างวงจรการเรียนรู้ตลอด

ชีวิต ทั้งหมดจะเป็นปัจจัยสนับสนุนให้เกิดการผสมผสานและปรับตัวให้เท่าทันปัจจุบัน และ สอดแทรกความรู้ ทักษะ และความสามารถให้เกิดวงจรการเรียนรู้ได้ (เริงวิชญ์ นิลโคตร และคณะ, 2564)

ชาวไทยดำเป็นกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งในประเทศไทยที่มีลักษณะเป็นกลุ่มชาติพันธุ์สังคม เปิด กล่าวคือ เปิดรับการสังสรรค์ทางวัฒนธรรมกับกลุ่มทางสังคมต่าง ๆ อย่างค่อนข้างเสรี จึงมีผลทำให้ชาวไทยดำในปัจจุบันมีวิถีชีวิตในลักษณะที่ดำเนินควบคู่ร่วมกันไประหว่างกลุ่ม ชาติพันธุ์กับกลุ่มอำนาจจากภายนอกซึ่งมีอิทธิพลต่อรูปแบบการดำเนินอันจะนำไปสู่การ ดำรงรักษา การปรับเปลี่ยน และการขยายวัฒนธรรมของชาวไทยดำที่กำลังดำเนินไปใน ลักษณะทับซ้อนกัน ต้นทุนทางประวัติศาสตร์และพัฒนาการของชุมชนชาวไทยดำในประเทศไทย มีมาอย่างยาวนาน มีประวัติการอพยพมาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทยตั้งแต่ปี พ.ศ.2322 จากทางตอนเหนือของประเทศเวียดนามเข้าสู่พื้นที่ประเทศไทย ชาวไทดำ หรือ “ไทยทรงดำ” หรือ “กลุ่มชาติพันธุ์ไทยโซ่ง” นั้น เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีการกระจายตัวอยู่ใน 7 จังหวัด ในภูมิภาคตะวันตกของประเทศไทย ได้แก่ จังหวัดกาญจนบุรี เพชรบุรี ราชบุรี นครปฐม สมุทรสาคร สมุทรสงคราม และสุพรรณบุรี (สมทรง บุรุษพัฒน์ และคณะ, 2554) การศึกษา และทำความเข้าใจถึงต้นทุนจะทำให้เห็นถึงศักยภาพทางความรู้ ความคิด หรือภูมิปัญญาใน อดีตที่ผ่านมาเป็นอย่างดี ทั้งนี้เพื่อเป็นการรับรู้กับกระแสที่เกิดขึ้นและปรับตัวให้สามารถอยู่ ได้ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงที่เป็นไปอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 70 บัญญัติไว้ว่า... “รัฐพึงส่งเสริมและให้ ความคุ้มครองชาวไทยกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ให้มีสิทธิดำรงชีวิต ในสังคมตามวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตดั้งเดิมตามความสมัครใจได้อย่างสงบสุข ไม่ถูกรบกวน ทั้งนี้ เท่าที่ไม่ เป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือเป็นอันตราย ต่อ ความมั่นคงของรัฐ หรือสุขภาพอนามัย” (สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา ปฏิบัติหน้าที่ สำนักงานเลขาธิการสภานิติบัญญัติแห่งชาติ, 2560)

จากสภาพปัญหาและความสำคัญดังกล่าว ดังนั้น งานวิจัยนี้คณะผู้วิจัยสนใจ ศึกษาอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ภายใต้เศรษฐกิจเสรีนิยมใหม่กับการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอด ชีวิตของชุมชนไทดำ อำเภอยาย้อย จังหวัดเพชรบุรี มุ่งวิเคราะห์และนำเสนอลักษณะการ ปรับเปลี่ยน การขยายเชิงวัฒนธรรมชาวไทยดำที่กำลังดำเนินไปในลักษณะทับซ้อนอันมี

เศรษฐกิจเสรีนิยมใหม่เป็นกรอบนโยบายหลักที่มีผลต่อการขับเคลื่อนวัฒนธรรมไทดำบน การตั้งข้อสันนิษฐานที่ว่ากระแสเสรีนิยมใหม่ที่เข้ามามีปฏิบัติสัมพันธ์ต่อการแสดงอัตลักษณ์ วัฒนธรรมไทดำนั้นไม่ได้ส่งผลในลักษณะเป็นการลดทอนเพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่ยังมีส่วน ช่วยในการธำรงอัตลักษณ์วัฒนธรรมให้ยังคงอยู่ผ่านรูปแบบการเรียนรู้ตลอดชีวิต รวมถึงมี ส่วนสนับสนุนในลักษณะเป็นช่องทางในการแพร่ขยายอัตลักษณ์วัฒนธรรมให้ได้กลายเป็นที่ รู้จักในสังคมต่างวัฒนธรรม

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ภายใต้เศรษฐกิจเสรีนิยมใหม่ของชาวไทดำ
2. เพื่อเสนอแนวทางการธำรงอัตลักษณ์วัฒนธรรมและการส่งเสริมการเรียนรู้ ตลอดชีวิต

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ มีวิธีดำเนินการวิจัย ตามขั้นตอนดังนี้

1. รูปแบบการวิจัย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มุ่งศึกษา ปรากฏการณ์ต่าง ๆ จากภาคสนามจากนั้นนำมาแยกแยะจัดกลุ่มข้อมูล เชื่อมโยงตีความ ข้อมูลเพื่อหาข้อสรุปตามประเด็นหลักที่กำหนดเป็นโจทย์ของการศึกษา มีขอบเขตการวิจัย ดังนี้

1.1 ขอการรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ COA. NO. 2018/02-038 ออกโดยสถาบันวิจัยประชากร มหาวิทยาลัยมหิดล 22 กุมภาพันธ์ 2561

1.2 ด้านพื้นที่ เป็นการศึกษาพื้นที่ ตำบลหนองปลงและบริเวณโดยรอบ อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี

1.3 ด้านเนื้อหา ศึกษาเศรษฐกิจเสรีนิยมใหม่(Neo-liberalism) และ แนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นแนวทางสำหรับการเก็บข้อมูลและการวิเคราะห์เบื้องต้น ทั้งนี้ผู้วิจัยให้ความสำคัญกับข้อมูลและปรากฏการณ์ตามความเป็นจริงและวิเคราะห์ข้อมูล โดยให้ความสำคัญกับข้อมูลภาคสนาม

2. ประชากรและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

2.1 ประชากร ได้แก่ ครอบครัวชาวไทดำในเขตพื้นที่อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี เป็นชาติพันธุ์ชาวไทดำที่อยู่ในพื้นที่ไม่ต่ำกว่า 1 ปี

2.2 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ครอบครัวที่มีเชื้อสายไทดำ และอาศัยอยู่ในชุมชนชาวไทดำ อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี มีเกณฑ์การคัดเลือก ประกอบด้วย (1) เป็นผู้มีเชื้อสายไทดำ (2) เป็นประชาชนที่อยู่อาศัยในพื้นที่ไม่น้อยกว่า 1 ปี เลือก เลือกแบบเจาะจง (purposive selection) จำนวน 4 ครอบครัว รวมทั้งสิ้น 23 คน ซึ่งยินดีให้ข้อมูลตลอดการศึกษาวิจัยเพื่อให้ข้อมูลภาคสนามครบถ้วนที่สุด ทั้งนี้เพื่อเป็นการตรวจสอบข้อมูล และสามารถเผยแพร่ข้อมูลได้อย่างถูกต้องสมบูรณ์

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การศึกษาครั้งนี้ใช้เครื่องมือทางการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยกำหนดขอบเขตของการวิจัยทั้งด้านแนวคิดและกลุ่มเป้าหมาย จากนั้นได้ใช้เทคนิคการวิจัยเชิงคุณภาพในการเก็บข้อมูล ประกอบด้วย วิเคราะห์เอกสาร เป็นแบบสอบถามด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม (Participation Observation) จดบันทึกภาคสนาม (Field Note) และเครื่องมือที่ใช้เป็นแนวคำถาม (Guidelines) มีลักษณะเป็นคำถามปลายเปิด และมีโครงสร้างเพื่อกำหนดประเด็นการสนทนาไว้เบื้องต้น เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์ อีกทั้งยังเป็นแนวทางสำหรับการสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมตามวัตถุประสงค์

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล มีขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (Documentary Research) และสรุปเป็นองค์ความรู้ที่เป็นพื้นฐานของการศึกษาที่สำคัญ ประกอบด้วย เศรษฐกิจเสรีนิยมใหม่ แนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต และข้อมูลเชิงพื้นที่อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี ข้อมูลเกี่ยวกับชาติพันธุ์ในประเทศไทย และงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

ขั้นตอนที่ 2 ปฏิบัติการภาคสนามผ่านกระบวนการปฏิสัมพันธ์กับชุมชน โดยลงพื้นที่ภาคสนามเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก สังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม (Participation Observation) และจดบันทึกภาคสนาม (Field Note)

5. การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้วิธีวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) จากข้อมูลทั้งหมดที่ได้จากการศึกษา และตรวจสอบความเชื่อมั่นด้วยเทคนิคสามเส้า (Triangulation Technique) และ นำเสนอผลการศึกษาวิจัยในรูปแบบการพรรณนาตามวัตถุประสงค์

ผลการวิจัย

ผลการวิจัย พบว่า

1. อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ภายใต้เศรษฐกิจเสรีนิยมใหม่ของชาวไทยดำ พบว่าเศรษฐกิจเสรีนิยมใหม่นั้นได้เข้ามามีผลเป็นกรอบแนวคิดและถูกส่งต่อแก่สมาชิกผู้รับปฏิบัติ เกิดการพบเห็น รับรู้ชุดข้อมูลอย่างต่อเนื่องซ้ำ ๆ มาอย่างยาวนาน ทำให้เกิดเป็นการแสดงออกให้ได้พบเห็น และรับรู้ถึงอัตลักษณ์ที่ถูกแสดงออกกับสมาชิกในชุมชน มี 3 ด้าน ดังนี้

1.1. เศรษฐกิจเสรีนิยมใหม่ในลักษณะการลดทอนอัตลักษณ์วัฒนธรรม เศรษฐกิจเสรีนิยมใหม่ได้เข้ามามีผลต่อการสนับสนุนและส่งต่อชุดข้อมูลเชิงเศรษฐกิจ ในลักษณะการอยู่ร่วมกันและขับเคลื่อนไปตามกระแสวัฒนธรรมชาติ นั่นคือมีเป้าหมายที่จะสร้างจุดยืน และมีแนวคิดร่วมกันภายใต้บริบททางสังคมวัฒนธรรมขนาดใหญ่เป็นหลัก แนวคิดดังกล่าวจึงมีผลในลักษณะการลดทอนอัตลักษณ์วัฒนธรรมชาติพันธุ์ที่อาจเริ่มได้ตั้งแต่การที่เหล่าผู้ปกครอง (หัวหน้าครอบครัว) ครอบครัวกลุ่มชาติพันธุ์ รับเอาชุดความรู้เชิงเศรษฐกิจเข้ามาใช้ และกำหนดเป็นแนวความคิดเชิงนโยบายขึ้นภายในครอบครัว ซึ่งเห็นได้จากความต้องการที่จะมอบโอกาสทางการศึกษาที่ดีให้แก่สมาชิกภายในครอบครัว ชาติพันธุ์ไทดำปัจจุบันที่เพิ่มมากขึ้น อันจะเห็นได้จากครอบครัวไทดำในปัจจุบันมีการส่งเหล่าสมาชิกออกไปนอกภูมิลำเนาด้วย มีความคาดหวังว่าหากเหล่าสมาชิกได้รับการศึกษาที่ดีก็จะนำไปสู่การมีอาชีพที่ดีมีความมั่นคงนำไปสู่เป้าหมายเชิงเศรษฐกิจที่มั่นคงในอนาคต และมีจุดยืนในสังคมตามกรอบแนวคิดเชิงเศรษฐกิจที่กำลังมีผลต่อการขับเคลื่อนอยู่บนสังคมชาติในปัจจุบัน มีมิติต่าง ๆ ดังนี้

1.1.1 มิติด้านพิธีกรรม ค่านิยมและวิถีดำเนินชีวิตปัจจุบันส่งผลให้การปฏิสัมพันธ์ของคนรุ่นใหม่กับวิถีสังคมวัฒนธรรมเดิมลดทอนลงไป ไม่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมและพิธีกรรมต่าง ๆ ตามเดิมไม่เข้าใจถึงเป้าประสงค์ที่มาของพิธีกรรม เป็นการสะท้อนให้เห็นว่าสมาชิกครอบครัวชุมชนไทดำไม่อาจปฏิเสธได้ว่ากระบวนการเศรษฐกิจเสรีนิยมนั้นได้มีผลแทรกซึมลงสู่วิถีชีวิต ทำให้การจะกลับมาให้ความสำคัญ หรือมีเวลาให้กับพิธีกรรมลดน้อยลง และด้วยพิธีกรรมส่วนใหญ่นั้นมีลักษณะไปในทิศทางของการสูญเสียรายได้ในการนำมาใช้ประกอบพิธีกรรมที่มีรายละเอียดค่อนข้างซับซ้อนและมีค่าใช้จ่ายสูง

ขัดกับกรอบแนวคิดเชิงเศรษฐกิจที่เน้นการมุ่งแสวงหารายได้ กระบวนการเศรษฐกิจดังกล่าวจึงเป็นตัวสนับสนุน ชักจูงให้สมาชิกในปัจจุบันมุ่งการศึกษาสมัยใหม่และหน้าที่การงานนำมารายได้ความมั่นคง

1.1.2 มิติด้านการแต่งกาย ค่านิยมต่าง ๆ ได้เปลี่ยนแปลงไป รวมถึงการแต่งกายที่ไปตามยุคสมัยส่งผลให้โอกาสในการแต่งกายชาติพันธุ์ในวิถีชีวิตนั้นเป็นเรื่องยาก รวมถึงลักษณะชุมชนที่เปิดกว้าง และมีปฏิสัมพันธ์กับสังคมภายนอก ทำให้กระแสแฟชั่นเครื่องแต่งกายได้เข้ามามีผลต่อลักษณะค่านิยมของชุมชน ส่งผลให้สมาชิกมักให้คุณค่าไปกับแฟชั่นตามกระแสสังคม ดังปรากฏสมาชิกชุมชนปัจจุบันไม่มีการสวมใส่เครื่องแต่งกายตามเชื้อชาติพันธุ์ หรืออาจสวมใส่ในโอกาส

1.1.3 มิติด้านภาษา แม้ปัจจุบันจะมีการสื่อสารเป็นภาษาถิ่นเป็นปกติ แต่การเข้าสู่ระบบการศึกษาของภาครัฐทำให้สมาชิกในชุมชนรุ่นใหม่ ๆ เรียนรู้ถึงภาษาไทยมาตรฐานส่งผลให้ลดทอนการใช้ภาษาทางชาติพันธุ์ไปอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ปัจจุบันถิ่นเดิมของชุมชนได้กลายเป็นภาษาชาติพันธุ์ที่ปรากฏอยู่ในตำราชาติพันธุ์ที่เป็นเพียงหลักฐานร่องรอยของพัฒนาการที่บรรพบุรุษส่งสมมา

1.2 เศรษฐกิจเสรีนิยมใหม่ในลักษณะการรักษาไว้ซึ่งอัตลักษณ์วัฒนธรรม มีอัตลักษณ์ลักษณะที่ปรับเปลี่ยนโดยมีลักษณะพฤติกรรมการแสดงออก อันมีเป้าหมายเพื่อตอบสนองต่อลักษณะเศรษฐกิจเสรีนิยมใหม่ ด้วยชาติพันธุ์ไทดำมีลักษณะเฉพาะทางกลุ่มด้านภาษา การแต่งกาย บ้านเรือน อาหาร จึงทำให้สมาชิกภายในกลุ่มชาติพันธุ์มีความผูกโยงร่วมกันด้วยความเชื่อพื้นฐานเรื่องผีบรรพบุรุษ สายตระกูล และถิ่นฐานบ้านเกิดเดียวกัน ความเชื่อและพิธีกรรมยังคงเป็นเครื่องชี้ชัดความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ให้ยังคงมีอยู่ ด้วยกระแสทางเศรษฐกิจที่มีลักษณะมุ่งตรงส่งผลเชิงวัฒนธรรมที่เข้ามา มีมิติต่าง ๆ ดังนี้

1.2.1 มิติด้านพิธีกรรม ด้านแนวคิดเชิงเศรษฐกิจเสรีนิยมใหม่ที่เข้ามามีผลต่อสังคมชาติพันธุ์ในปัจจุบัน ส่งผลให้เกิดเป็นอาชีพที่มีความเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมชาติพันธุ์ขึ้น อย่างเช่น อาชีพหมอลำ เหมมด ธุรกิจโต๊ะลาว ตลอดจนไปจนถึงอาชีพธุรกิจรับจัดการประกอบพิธีกรรม (ออร์แกนซ์) อาชีพดังกล่าวล้วนเป็นอาชีพที่มีความสัมพันธ์ด้านพิธีกรรมทั้งสิ้น อาชีพที่เกิดขึ้นจึงเป็นการเสนอให้ได้ทราบถึงการดำเนินร่วมกันระหว่างอัตลักษณ์วัฒนธรรมกับกระบวนการทางเศรษฐกิจในลักษณะเสรีนิยมใหม่ที่

แสดงให้เห็นว่าเศรษฐกิจในลักษณะเสรีนิยมใหม่นั้นไม่ใช่เป็นเพียงตัวลดทอนทางวัฒนธรรมเท่านั้นหากแต่ยังมีส่วนในการกระตุ้นในการรักษาไว้ซึ่งแก่นทางวัฒนธรรมผ่านอาชีพใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นด้วย อาชีพที่เกิดขึ้นนี้เป็นเสมือนตัวกลางในการแสดงออกให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างเศรษฐกิจกับวัฒนธรรมด้วยลักษณะอาชีพทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นมีส่วนช่วยสนับสนุนให้พิธีกรรมชาติพันธุ์ยังคงมีอยู่

1.2.2 มิติด้านการแต่งกาย การแต่งกายปัจจุบันอาจพบเห็นได้ผ่านงานพิธีกรรม โดยพบเห็นผ่านผู้มีฐานะเป็นผู้ประกอบพิธีกรรม (แม่มด, หมดเสน) เป็นหลัก เมื่อมีการประกอบพิธีกรรมผู้เป็นแม่มด พ่อเสน จะสวมชุดอย่างถูกต้องตามลักษณะพิธีกรรมทำให้การแต่งกายดังกล่าวนี้ดูศักดิ์สิทธิ์และน่าสนใจ การนำเสนอและตอกย้ำความเป็นชาติพันธุ์ให้ได้รับรู้ผ่านอาชีพดังกล่าว จึงกล่าวได้ว่ากระบวนการเศรษฐกิจเสรีนิยมที่มุ่งขับเคลื่อนภายใต้วัฒนธรรมนอกจากจะเป็นแรงจูงในการเกิดอาชีพ ยังมีส่วนในการเข้ามาเป็นแรงจูงใจให้ยังมีผู้ประกอบอาชีพเกี่ยวข้องกับพิธีกรรมนั้นยังคงมีอยู่ อันมีผลต่อการเป็นตัวแทนทางวัฒนธรรมในการแสดงออกการแต่งกาย

1.2.3 มิติด้านภาษา อาชีพที่เกิดขึ้นจากการเศรษฐกิจเสรีนิยมใหม่ที่ดำเนินภายใต้อัตลักษณ์วัฒนธรรมนั้น มีส่วนอย่างมากต่อการธำรงไว้ซึ่งภาษา ด้วยอาชีพที่เกิดขึ้นในลักษณะผู้จัด และผู้ประกอบพิธีกรรมนั้น จำเป็นต้องใช้ภาษาชาติพันธุ์ในการประกอบพิธี และด้วยลักษณะการดำเนินพิธีกรรมที่ค่อนข้างยาวนานผ่านลักษณะพิธีกรรม ทำให้อาชีพผู้ประกอบพิธีจำเป็นต้องพูดหรือใช้ภาษาอยู่ตลอด ทำให้ผู้ที่พบเห็นและเข้าร่วมในการประกอบพิธีนั้นมีส่วนได้รับรู้รับฟัง ซึ่งถือเป็นการแสดงออกที่เหล่าอาชีพนั้น ๆ ได้มีส่วนในการตอกย้ำอัตลักษณ์ด้านภาษาชาติพันธุ์ให้คงได้รับรู้อาชีพที่เกิดขึ้น

1.3 เศรษฐกิจเสรีนิยมใหม่ในลักษณะแพร่ขยายอัตลักษณ์วัฒนธรรม อัตลักษณ์ทางเศรษฐกิจที่เข้ามาอาจถูกนำเสนอให้ให้เห็นและเข้าใจกันในลักษณะเชิงลบมากกว่าเชิงบวก หมายถึง การลดทอนทางอัตลักษณ์วัฒนธรรม มากกว่าการเข้ามาเพื่อช่วยสนับสนุนหรือฟื้นฟู แต่ถ้าหากศึกษาถึงลงไปการเข้ามาของกระบวนการเศรษฐกิจเสรีนิยมมีส่วนช่วยในการแพร่ขยายเป็นการแสดงตัวตนและจุดยืนเชิงวัฒนธรรมให้เป็นที่รับรู้ร่วมด้วย การแพร่ขยายทางวัฒนธรรมที่มาร่วมกับเศรษฐกิจนั้นไม่ได้มีเพียงแต่การนำเข้าวัฒนธรรมกระแสภายนอกเท่านั้นแต่ยังเป็นการส่งออกทางวัฒนธรรม มีมิติต่าง ๆ ดังนี้

1.3.1 มิติด้านพิธีกรรม เป็นสิ่งที่ได้รับการนำเสนอภายใต้กระบวนการเศรษฐกิจเสรีนิยมใหม่ในลักษณะการจัดแสดงโชว์ ในงานประจำปี และงานรื่นเริงต่าง ๆ ในรูปแบบการท่องเที่ยว เรียนรู้ทางชาติพันธุ์ ด้วยลักษณะทางพิธีกรรมที่มีความน่าสนใจจึงทำให้รูปแบบการนำเสนออัตลักษณ์ทางพิธีกรรมชาตินั้นเป็นที่ดึงดูดให้ผู้คนต่างวัฒนธรรมต่างให้ความสนใจ การสัมผัสเรื่องราว และเรียนรู้ระหว่างคนสองวัฒนธรรมจึงเกิดขึ้นในลักษณะการแพร่ขยายอัตลักษณ์วัฒนธรรมด้านพิธีกรรม การปฏิสังสรรค์กันทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นบนพื้นที่วัฒนธรรมเชิงการท่องเที่ยวนี้มีผลเป็นการแพร่ขยายอันก่อให้เกิดการยอมรับในการอยู่ร่วมกันระหว่าง 2 วัฒนธรรมบนบริบททางสังคมเดียวกัน

1.3.2 มิติด้านการแต่งกาย ด้วยเอกลักษณ์โดดเด่นและน่าสนใจของเครื่องแต่งกายชาติพันธุ์รวมถึงประวัติความเป็นมาของผ้าที่ได้กลายเป็นจุดขายที่น่าสนใจ ทำให้การดำเนินการร่วมกันของกระบวนการทางเศรษฐกิจเสรีนิยมใหม่กับอัตลักษณ์วัฒนธรรม สามารถดำเนินการได้อย่างสอดคล้อง การขายผลิตภัณฑ์ไทดำ เช่น เครื่องแต่งกาย เครื่องประดับหรือเครื่องรางนำโชค ให้แก่คนภายนอกได้บริโภคและรับเอาเครื่องหมายทางชาติพันธุ์ กลับถือเป็นแนวทางการแพร่ขยายในการบอกเล่าเรื่องราวความเป็นมาทางชาติพันธุ์ ถือว่าเป็นการแสดงตัวตนให้ได้เป็นที่รับรู้ อันนำไปสู่การนำไปถ่ายทอดต่อ ๆ

1.3.3 มิติด้านภาษา ภาษาเป็นสิ่งที่มีส่วนต่อการแพร่ขยายผ่านการขายหรือนำเสนอ ยิ่งการใช้ภาษามีความเป็นอัตลักษณ์มากเท่าใดมูลค่าที่เกิดขึ้นจะยิ่งมากตามไปด้วย ทั้งนี้นอกจากมูลค่าที่เกิดขึ้นแล้วนั้นในมุมกลับกัน การแสดงอัตลักษณ์ทางภาษาผ่านการขายก็ถือเป็นการแพร่ขยายทางวัฒนธรรมได้อย่างชัดเจน เป็นทุนทางวัฒนธรรมที่เมื่อนำมาใช้ในเชิงเศรษฐกิจแล้วจะมีส่วนช่วยในการเพิ่มมูลค่าในด้านต่าง ๆ รวมถึงเป็นตัวกลางสื่อสารให้ทราบถึงความยิ่งใหญ่ทางชาติพันธุ์

ดังที่ได้กล่าวมานี้สะท้อนชัดให้ทราบว่า การเข้ามาของระบบเศรษฐกิจเสรีใหม่นั้นไม่ได้มีผลเพียงเป็นตัวการลดทอนทางอัตลักษณ์วัฒนธรรมเท่านั้น แต่อาจมีส่วนช่วยในการแพร่ขยายแสดงการมีตัวตนให้สังคม รวมถึงเป็นแนวทางการรักษาให้อัตลักษณ์ไทดำ ดังตารางที่ 1

ตาราง 1 แสดงอัตลักษณ์ไทดำภายใต้เศรษฐกิจเสรีนิยมใหม่

Culture Economy	การแสดงอัตลักษณ์ไทดำภายใต้เศรษฐกิจเสรีนิยมใหม่								
	ลตทอนอัตลักษณ์			ธำรงอัตลักษณ์			ขยายอัตลักษณ์		
	สูง	กลาง	น้อย	สูง	กลาง	น้อย	สูง	กลาง	น้อย
อาชีพรับราชการ, ธุรกิจส่วนตัว		✓			✓			✓	
	- อัตลักษณ์ไม่ได้มีส่วนต่อการส่งเสริมความมั่นคงในอาชีพ - การประกอบพิธีกรรมใช้เวลานาน มีหลายพิธีกรรมทำให้ไม่สะดวก/ต้องลาราชการ - ความมั่นคงในอาชีพช่วยให้พิธีกรรมอยู่			- อัตลักษณ์ไม่ได้มีส่วนต่อการส่งเสริมความมั่นคงในอาชีพเกิดความละเลยลตทอน - พิธีกรรมไม่ได้เสริมความมั่นคง หน้าที่ทางสังคม แต่ความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษทำให้เกิดพิธีกรรม			- อัตลักษณ์ไม่ได้มีส่วนต่อการส่งเสริมอาชีพ - อัตลักษณ์ไม่ได้นำมาซึ่งรายได้ ข้างเพิ่มรายจ่ายในการประกอบพิธีกรรม - การเชิญแขกภายนอกเข้ามาร่วมงานครอบครัวเป็นจำนวนมาก ซึ่งมีส่วนต่อการแพร่ต่อผู้ร่วมงาน		
อาชีพแม่มด, หมอเสน, อาชีพธุรกิจโต๊ะลาว, อาชีพรับจัดงานประกอบพิธีกรรม			✓	✓				✓	
	- อัตลักษณ์ ความเชื่อได้รับการนำมาประกอบเป็นอาชีพการลตทอนจึงไม่เกิดขึ้น			- อัตลักษณ์ ความเชื่อนำมาประกอบอาชีพ - อาชีพทางพิธีกรรมนำมาซึ่งรายได้ในการดำรงชีพต้องธำรงไว้ - ผู้ประกอบอาชีพมีความเชื่อในพิธีกรรม			- การขยายอัตลักษณ์ส่งผลต่ออาชีพที่ดีขึ้นควรสนับสนุน - อาชีพผู้สูงอายุที่อยู่เฉพาะในชุมชนไม่มีการเผยแพร่ นอกชุมชน		
อาชีพประกอบธุรกิจเชิงวัฒนธรรม เช่น วงแคน, โฮม สเตย์, ออกแบบค้าขายผลิตภัณฑ์ชาติพันธุ์			✓	✓			✓		
	- อัตลักษณ์ ความเชื่อได้รับการนำมาประกอบเป็นอาชีพการลตทอนจึงไม่เกิดขึ้น			- อัตลักษณ์ ความเชื่อได้รับการนำมาประกอบอาชีพจึงมีการธำรงไว้ - โฮมสเตย์ และผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์เป็นที่นิยมในปัจจุบัน สามารถสร้างรายได้และความภาคภูมิใจให้แก่ผู้ประกอบการ - นโยบายทางภาครัฐมีส่วนในการสนับสนุนธุรกิจ อาทิ การท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ในรูปแบบโฮมสเตย์ และพัฒนาผลิตภัณฑ์			- การขยายอัตลักษณ์ส่งผลต่อการประกอบอาชีพในลักษณะที่ดีขึ้น จึงเป็นการสนับสนุนความต้องการที่จะแพร่ขยาย - การประกอบธุรกิจดังกล่าวเป็นการนำเสนออัตลักษณ์โดยตรงต่อผู้ที่สนใจเข้าร่วมชม เรียนรู้ และแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมโดยตรง ธุรกิจดังกล่าวจึงเป็นการเชิญชวนแพร่ขยายโดยตรงทางอัตลักษณ์วัฒนธรรม		

จากตารางที่ 1 แสดงให้ทราบถึงอาชีพที่เกิดขึ้นภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจเสรีนิยมใหม่นั้น มีส่วนอธิบายถึงกระบวนการทางเศรษฐกิจว่ากระบวนการดังกล่าวสามารถเป็นกลไกในการลดทอนรวมถึงยังเป็นตัวช่วยในการรักษาไว้ซึ่งอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ร่วมด้วย อันแสดงได้จากลักษณะอาชีพที่มีความสัมพันธ์ทางอัตลักษณ์วัฒนธรรมชาติพันธุ์นั้นมีผลไปในทิศทางของการเป็นตัวช่วยดำรงรักษาไว้ซึ่งอัตลักษณ์วัฒนธรรมแต่ในส่วนของลักษณะอาชีพที่ไม่มีความสัมพันธ์กับอัตลักษณ์ชาติพันธุ์นั้นกับมีผลไปในทิศทางลดทอนทางวัฒนธรรม จึงกล่าวได้ว่าหากต้องรักษาไว้ซึ่งอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมให้คงอยู่แล้วนั้นอัตลักษณ์เศรษฐกิจในรูปแบบของอาชีพนั้นก็จำเป็นที่จะต้องมีความสอดคล้องเชื่อมโยงวัฒนธรรม ไม่ทางใดก็ทางหนึ่งเพื่อที่จะนำมาสู่การสนับสนุน ดำเนินร่วมในการรักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรม

2. แนวทางการธำรงอัตลักษณ์วัฒนธรรมและการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต จากการศึกษาภาคสนามโดยการสนทนากลุ่มและสัมภาษณ์เชิงลึก สามารถสรุปเป็นข้อเสนอแนะแนวทางการธำรง อัตลักษณ์วัฒนธรรมและการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตได้ดังนี้

2.1 เรียนรู้และปรับตัวให้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง อัตลักษณ์ที่อยู่ได้อย่างยาวนานจำเป็นที่จะต้องมีความยืดหยุ่น ไม่ยึดมั่นถือมั่นจนเกินไป สามารถที่จะปรับตัวให้กลมกลืนเข้ากับการเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัยได้ภายใต้การรู้จักตนเองเพื่อรักษาแก่นทางวัฒนธรรม เพราะหากจะยึดมั่นไว้แต่เพียงการธำรงรักษาไว้ให้คงเดิมเพียงอย่างเดียว จุดแข็งทางอัตลักษณ์ที่สั่งสมมาอย่างยาวนานก็อาจกลายมาเป็นจุดอ่อนที่มีพลังทำให้อัตลักษณ์ที่มีมาอย่างยาวนานนั้นถูกกลืนหายไป ทว่าการรู้จักเรียนรู้ที่จะยอมรับและพร้อมที่จะปรับเปลี่ยนร่วมไปกับการพัฒนาภายใต้การมีเป้าหมายเพียงเพื่อธำรงไว้ซึ่งแก่นแท้ทางวัฒนธรรมก็จะทำให้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมนั้นสามารถที่จะคงอยู่ร่วมไปกับการขับเคลื่อนพลวัตได้อย่างมีตัวตน และเกิดประโยชน์สูงสุด หากแต่การเรียนรู้นั้นจำเป็นที่จะต้องเกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา

2.2 สร้างความตระหนักคุณค่าต้นทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ นอกจากคุณค่าเชิงประวัติศาสตร์แล้ว อัตลักษณ์ยังเป็นอีกหนึ่งจุดร่วมสำคัญในการยึดเหนี่ยว หลอมรวมความเป็นเราเข้าไว้ด้วยกัน อีกทั้งยังเป็นตัวสะท้อนถึงตัวตนทำให้รู้จักตนเองผ่านอัต

ลักษณะที่ได้รับการนำเสนอ โดยเฉพาะในสถานการณ์สังคมปัจจุบันที่มีความรุนแรงทั้งทางด้านกระแสทางเศรษฐกิจ เทคโนโลยี การจะดำเนินชีวิตอยู่ได้อย่างมั่นคง รวมถึงมีความพร้อมในการรับมือกับกระแสที่รุนแรง และพร้อมกลืนทุกอัตลักษณ์ให้กลายเป็นอัตลักษณ์ทางเศรษฐกิจนั้นจำเป็นที่จะเล็งเห็นถึงคุณค่าที่ตนเองมีอยู่เป็นอย่างมากพอ ๆ กับต้องเปิดใจรับการเรียนรู้ด้วยปฏิเสธไม่ได้เลยว่ากระแสเศรษฐกิจในปัจจุบันนั้นไม่มีความสำคัญ แต่ทว่าการเรียนรู้ที่จะรู้จักตนเอง เห็นคุณค่าในสิ่งที่ตนเองมีอยู่จะช่วยให้สามารถเรียนรู้และปรับตัวร่วมไปกับทุก ๆ กระแสทางสังคมได้อย่างเข้มแข็ง ตลอดจนมีภูมิด้านทานที่มั่นคง

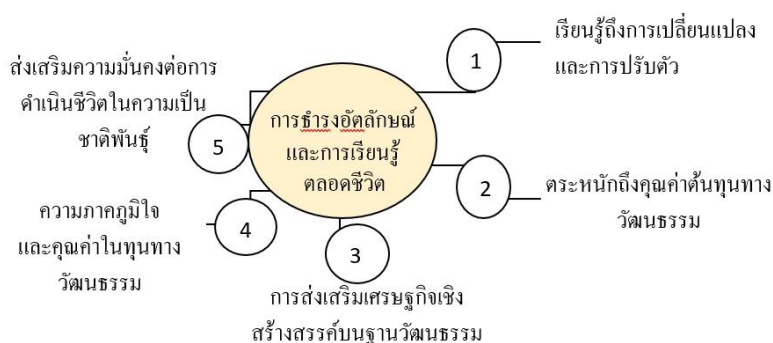
2.3 ส่งเสริมเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์บนฐานทุนทางสังคม แนวทางเชิงสร้างสรรค์เป็นแนวทางการพัฒนาที่เป็นตัวผสานเพื่อลดช่องว่างระหว่างการคงไว้ซึ่งอัตลักษณ์กับการขับเคลื่อนทางเศรษฐกิจได้อย่างลงตัวและเกิดเป็นประโยชน์สูงสุดด้วยเป็นแนวทางที่ไม่ขัดต่อระบบเศรษฐกิจในปัจจุบันรวมถึงยังมีส่วนสนับสนุนให้มีการดำรงไว้ซึ่งอัตลักษณ์บนความแปลกใหม่ อีกทั้งยังเป็นการสนับสนุนให้เกิดการพึ่งพาตนเองโดยการประยุกต์อย่างสร้างสรรค์จะเกิดขึ้นจากเจ้าของอัตลักษณ์เองเป็นผู้คิดค้นพัฒนาขึ้น และส่งผลแก่เจ้าของอัตลักษณ์เองโดยตรง ดังนั้นก็จะเป็นการนำมาซึ่งการสร้างอาชีพ และรายได้ให้แก่คนในชุมชนบนพื้นฐาน การใช้ทุนทางวัฒนธรรมที่ตนเองมีอยู่อย่างเกิดเป็นประโยชน์ ทั้งนี้การจะพัฒนาเชิงสร้างสรรค์นั้นจำเป็นที่จะต้องอาศัยความรู้ในหลายแขนง วิชา อาทิ เทคโนโลยี การตลาด นวัตกรรม การออกแบบผลิตภัณฑ์ฯ ซึ่งบางชุมชนอาจขาดความรู้ในหลายแขนง การแสวงหาความรู้ ใฝ่เรียนรู้อยู่ตลอดเพื่อการพัฒนาจึงถือเป็นสิ่งสำคัญ

2.4 ตระหนักถึงคุณค่าและความภูมิใจในทุนวัฒนธรรมของชุมชน ความภูมิใจในอัตลักษณ์อันเป็นเอกลักษณ์เป็นพื้นฐานที่สำคัญยิ่ง โดยเฉพาะท่ามกลางกระแสเสรีนิยมที่มุ่งให้คุณค่าไปที่เงินตรา เพราะหากขับเคลื่อนไปโดยปราศจากซึ่งความภูมิใจ การกลืนหายทางอัตลักษณ์นั้นจะเกิดขึ้นได้โดยง่าย และยิ่งในกระแสสังคมปัจจุบันที่บีบรัดให้ทุกคนต้องเปิดรับกระแสหลัก รวมถึงเร่งให้เกิดการพัฒนาตนเองไปบนวัฒนธรรมกระแสหลัก การกระตุ้นให้เกิดความภูมิใจในตนเองนั้นยิ่งทวีความสำคัญมากเพราะหากมีความภูมิใจการจะก้าวเข้าสู่การพัฒนาที่ดีก็เกิดขึ้นได้อย่างเด่นชัด อีกทั้งจุดสำคัญของการ

พัฒนาที่ดีควรจะเริ่มต้นได้จากการสร้างความภูมิใจต่อตนเอง บนความพร้อมที่จะเรียนรู้ อย่างเข้าใจ อย่างเปิดกว้าง ในการแลกเปลี่ยนกันทางสังคม อัตลักษณ์วัฒนธรรม

2.5 ส่งเสริมความมั่นคงต่อการดำเนินชีวิตในความเป็นชาติพันธุ์ ความมั่นคงมาจากการมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความสุข มีความปลอดภัย มีเกราะป้องกันสภาวะทางเศรษฐกิจ สภาวะสังคมที่ไม่แน่นอน ตลอดจนเป็นที่ยอมรับของคนในสังคม ซึ่งการจะมีความมั่นคงอย่างยั่งยืนได้นั้นต้องเรียนรู้ที่จะพึ่งพาตนเอง จัดการตนเอง รู้จักตนเอง และพัฒนาทุนที่ตนเองมีอยู่เพื่อให้ได้มาซึ่งประโยชน์สูงสุดได้ด้วยตนเอง จากการใช้ทรัพยากร อย่างพอประมาณ และรู้เท่าทัน รู้ทดแทน รวมถึงสร้างจิตสำนึกและจิตวิญญาณร่วมกัน ภายใต้ประชาธิปไตย สามารถแสดงการเชื่อมโยงเป็นแผนที่ทางความคิดได้ดังนี้

ภาพที่ 1 การธำรงอัตลักษณ์และการเรียนรู้ตลอดชีวิต

แนวทางการธำรงอัตลักษณ์ของชาวไทดำภายใต้เศรษฐกิจเสรีนิยมใหม่ สามารถสรุปแนวทางดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 แสดงการเชื่อมโยงแนวทางการธำรงอัตลักษณ์ของชาวไทดำภายใต้เศรษฐกิจเสรีนิยมใหม่

แนวทางการธำรงอัตลักษณ์	การเชื่อมโยงกับอัตลักษณ์ไทดำ	สะท้อนการส่งเสริมการเรียนรู้
เรียนรู้และปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลง	ต้องมีความยืดหยุ่น ไม่ยึดมั่นถือมั่นเกินไป สามารถปรับตัวให้กลมกลืนเข้ากับการเปลี่ยนแปลงยุคสมัยภายใต้การรู้จักตนเอง/รักษาแก่นทางวัฒนธรรม	รู้และเข้าใจในอัตลักษณ์ ควบคู่ไปกับรู้เท่าทันการหมุนเวียนทางสังคม พร้อมปรับเปลี่ยน ประยุกต์ให้เกิดเป็นประโยชน์ต่อสูงสุด
การสร้างความตระหนักถึงคุณค่า	อัตลักษณ์เป็นคุณค่าที่ดีของชุมชน สามารถหลอมรวมความเป็นเรา	การเรียนรู้ที่จะรู้จักตนเอง เห็นคุณค่าในสิ่งที่ตนเองมีอยู่จะช่วยให้สามารถ

แนวทางการธำรงอัตลักษณ์	การเชื่อมโยงกับอัตลักษณ์ไทดำ	สะท้อนการส่งเสริมการเรียนรู้
	รวมถึงรู้จักตัวตน เพื่อรับมือกับกระแสที่รุนแรง และพร้อมกลืนเป็นอัตลักษณ์เศรษฐกิจ	ก้าวผ่าน ตลอดจนอยู่ร่วมกับสถานการณ์ทางสังคมได้อย่างมีภูมิด้านทานที่มั่นคง
ส่งเสริมเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์	แนวทางเชิงสร้างสรรค์จะเป็นตัวสานเพื่อลดช่องว่างระหว่างการคงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ กับการขับเคลื่อนทางเศรษฐกิจได้อย่างลงตัวและเกิดเป็นประโยชน์	การจะพัฒนาให้เกิดเป็นความคิดสร้างสรรค์ได้จำเป็นที่จะต้องอาศัยความรู้ในหลายแขนงวิชา การเรียนรู้อยู่ตลอดเพื่อการพัฒนา
สร้างความภาคภูมิใจ	การขับเคลื่อนไปโดยปราศจากซึ่งความภูมิใจ การกลืนหายทางอัตลักษณ์นั้นจะเกิดขึ้นได้โดยง่าย	การจะพัฒนาเรียนรู้ได้ตลอดชีวิตจะเริ่มต้นได้จากการสร้างความภูมิใจในตนเอง และพร้อมเรียนรู้
ส่งเสริมความมั่นคงในการใช้ชีวิตแก่กลุ่มชาติพันธุ์	ความมั่นคงมาจากการมีคุณภาพชีวิตที่ดีมีความสุข มีความปลอดภัย มีเกราะปกป้องกับสภาวะเศรษฐกิจ สังคมที่ไม่แน่นอน รวมถึงเป็นที่ยอมรับในสังคม	การพัฒนาการเรียนรู้พาตนเอง รู้จักตนเอง และพัฒนาทุนที่มีอยู่เพื่อใช้ประโยชน์สูงสุด จากทรัพยากรอย่างพอประมาณ/รู้เท่าทัน/รู้ทดแทน

อภิปรายผล

จากผลการวิจัย สามารถอภิปรายได้ดังนี้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1

1. อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ภายใต้เศรษฐกิจเสรีนิยมใหม่ของชาวไทดำ จากผลการวิจัยพบว่า เศรษฐกิจเสรีนิยมใหม่นั้นเป็นกระบวนการเชิงเศรษฐกิจที่มีผลในการเป็นกรอบแนวความคิดของเหล่าสมาชิกไทดำในปัจจุบัน ในลักษณะชักจูงความคิดและกำหนดรูปแบบวิถีชีวิตในลักษณะที่ทำให้เกิดความห่างจากความเป็นชาติพันธุ์ รวมถึงทำให้วัฒนธรรมดั้งเดิมนั้นเลือนหาย หรือถูกปรับปรุงใหม่ในรูปแบบที่ต่างไปซึ่งถือได้ว่าเป็นการลดทอนอันมีผลมาจากกระบวนการทางเศรษฐกิจ สอดคล้องกับ นฤพนธ์ ดั่งวิเศษ ได้กล่าวถึง “ชาติพันธุ์กับเสรีนิยมใหม่” ว่าเป็นเศรษฐกิจเสรีนิยมใหม่ส่งผลทำให้วัฒนธรรมของชนกลุ่มน้อยกลืนเข้าไปอยู่ร่วมกับวัฒนธรรมชาติ (นฤพนธ์ ดั่งวิเศษ, 2557) ในข้อสรุปของนภาพร อัคระรังสีกุล ได้ข้อสรุปว่านโยบายด้านเศรษฐกิจนั้นได้ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิต และลักษณะอาชีพการดำเนินชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์เป็นอย่างมากในลักษณะวิถีชีวิต และอาชีพที่เปลี่ยนไป อัตลักษณ์ชาติพันธุ์จึงถูกทำให้เป็นสินค้าเพื่อธุรกิจท่องเที่ยวและเพื่อผลประโยชน์ นอกจากนี้ยังพบว่า เศรษฐกิจเสรีนิยมใหม่นั้นมีส่วนต่อการธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมให้ดำรงอยู่ต่อไป

หากแต่เหล่าสมาชิกจะต้องปรับใช้ให้สอดคล้องภายใต้รูปแบบทางอัตลักษณ์วัฒนธรรมที่เป็นอยู่ด้วยหากนำมาใช้ได้ถูกต้องแนวคิดเสรีนิยมก็อาจนำมาซึ่งความมั่นคงทางเศรษฐกิจภายใต้การรักษาไว้ซึ่งแก่นทางอัตลักษณ์วัฒนธรรมได้ (นภาพร อัสวะรังสีกุล, 2562) และจิตขยางค์ ยมาภัย และพฐ คุศรีพิทักษ์ ได้เสนอไว้ว่าการสืบสานวัฒนธรรมจะดำเนินไปได้ผู้ปฏิบัติต้องไต่ตรองวัฒนธรรมว่ามีความทันสมัย ใช้ประโยชน์ และตอบเป้าหมายชีวิต (จิตขยางค์ ยมาภัย และพฐ คุศรีพิทักษ์, 2562)

วัตถุประสงค์ที่ 2

2. แนวทางการธำรงอัตลักษณ์วัฒนธรรมและการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต จากผลการวิจัยการศึกษา พบว่า การจะธำรงรักษาอัตลักษณ์วัฒนธรรมให้สามารถดำรงไว้ซึ่งแก่นทางวัฒนธรรมร่วมไปกับการขับเคลื่อนกระแสเสรีนิยมได้นั้นจำเป็นที่จะต้องนำการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเข้ามามีส่วนช่วยในการพัฒนา ซึ่งจากการศึกษา พบว่า มีแนวทางที่สำคัญคือ การเรียนรู้และปรับตัวให้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง การสร้างความตระหนักคุณค่าทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ การส่งเสริมเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์บนฐานทุนทางสังคม การสร้างความตระหนักถึงคุณค่าและความภาคภูมิใจทุนวัฒนธรรมของชุมชน และการส่งเสริมความมั่นคงการดำเนินชีวิตในความเป็นชาติพันธุ์ Cropley, A. J. & Dave R. H. กล่าวถึง การเรียนรู้ตลอดชีวิตว่ามีความสัมพันธ์คือ ชีวิต (Life) ตลอดชีวิต (Lifelong) และการศึกษา (Education) ผ่าน 2 มิติสำคัญคือ การเรียนรู้ตั้งแต่เกิดจนสิ้นชีวิต และ การเรียนรู้ที่เชื่อมโยงสัมพันธ์กับชีวิตจริงเพื่อเป็นการตอบโจทย์ความต้องการ สนับสนุนการดำเนินชีวิตที่ยังคงจำเป็นในลักษณะการดำเนินร่วมไปกับบริบทสังคมท่ามกลางกระแสเสรีนิยมในยุคปัจจุบัน (Cropley, A. J. & Dave R. H., 1978) ในแผนการศึกษาแห่งชาติ 2560-2574 สำนักเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ได้กล่าวถึงการจัดการศึกษาเพื่อเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นการบูรณาการศาสตร์ต่าง ๆ เข้าด้วยกันเน้นมิติการพัฒนาตั้งแต่เกิดจนสิ้นชีวิตเพื่อให้เกิดการพัฒนาตนเองและสังคมตามศักยภาพและบริบทเท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงสังคมวัฒนธรรมแต่ละยุค (สำนักเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ., 2560) และเรจวิชัย นิลโคตร และคณะ ได้กล่าวว่าศักยภาพและทุนทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์เป็นรากฐานการเรียนรู้ตลอดชีวิต ทั้งมิติกระบวนการ และมิติปัจจัยแวดล้อม แนวทางการพัฒนาการเรียนรู้ตลอดชีวิตโดยใช้ทุนทางสังคมเป็นฐาน มี 4 ด้าน คือ บริบททางสังคม ทุนทางสังคม การอบรมกล่อมเกล

และการเสริมสร้างวงจรการเรียนรู้ตลอดชีวิต ทั้งหมดเป็นปัจจัยสนับสนุนให้เกิดการผสมผสานและปรับตัวให้เท่ากับปัจจุบัน (เริงวิชัย นิลโคตร และคณะ, 2564)

สรุป/ข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้ สรุปได้ว่า 1) อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ภายใต้เศรษฐกิจเสรีนิยมใหม่ของชาวไทยดำ (ชุมชนไทยดำ) เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีพัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรมมาอย่างยาวนาน มีประเพณีและวัฒนธรรมที่เป็นทุนสังคม (Social Capital) ที่เป็นฐานรากสำคัญของสังคมไทย ข้อเสนอแนะต่อหน่วยงาน ชุมชน และสังคมจึงควรให้ความสำคัญกับการส่งเสริม อนุรักษ์ และคุ้มครองกลุ่มชาติพันธุ์ให้มีความสามารถในการดำรงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ อัตลักษณ์ ภาษาและวัฒนธรรม รวมถึงการมุ่งที่จะรักษาให้ชุมชนปราศจากการถูกรบกวนวิถีชีวิตอันดีงามทางชาติพันธุ์ ทั้ง 3 ด้าน คือ 1) เศรษฐกิจเสรีนิยมใหม่ในลักษณะการลดทอน 2) เศรษฐกิจเสรีนิยมใหม่ในลักษณะการรักษา และ 3) เศรษฐกิจเสรีนิยมใหม่ในลักษณะแพร่ขยาย และ 2) แนวทางการดำรงอัตลักษณ์วัฒนธรรมและการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต มี 5 ด้าน คือ 1) การเรียนรู้และปรับตัวให้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง 2) การสร้างความตระหนักคุณค่าทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ 3) การส่งเสริมเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์บนฐานทุนทางสังคม 4) การสร้างความตระหนักถึงคุณค่าและความภาคภูมิใจในทุนวัฒนธรรมของชุมชน และ 5) การส่งเสริมความมั่นคงต่อการดำเนินชีวิตในความเป็นชาติพันธุ์ ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ คือ กลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทยมีต้นทุนทางวัฒนธรรมที่หลากหลาย สามารถยกระดับในเชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์โดยการออกแบบให้เกิดการเรียนรู้ให้เท่าทันต่อสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปได้ และข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป คือ ควรมีการวิจัยและพัฒนานวัตกรรมที่ยกระดับสู่การพัฒนาเป็นเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์เพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชนโดยใช้วัฒนธรรมเป็นฐานการพัฒนา

เอกสารอ้างอิง

จันทิมา อังคพณิกิจ. (2557). ภาษาศาสตร์สารคดีกับสารสืบสานภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย : กรณีศึกษาในกลุ่มชาติพันธุ์ไทยช่ง/ไทยดำ. วารสารศิลปศาสตร์, 14(1), 123-149.

- จิตขยางค์ ยมาภัย และพฐ คุศรีพิทักษ์. (2562). ‘ผู้กับฏ’ ปะทะ ‘นักปฏิรูป’: ยุทธการสืบสานวัฒนธรรมในสังคมกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ. วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร, 39(3), 48-62.
- นภาพร อัคระรังสีกุล. (2562). ปัญหาของกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย : อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลง.งานประชุมวิชาการระดับชาติ มหาวิทยาลัยรังสิต. เรียกใช้เมื่อ 20 ธันวาคม 2562 จาก <https://www.rsucon.rsu.ac.th/proceedings>
- นฤพนธ์ ดั้ววิเศษ. (2557). ชาติพันธุ์กับเสรีนิยมใหม่. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร(องค์กรมหาชน).
- เริงวิชัย นิลโคตร และคณะ. (2564). แนวทางการพัฒนาทุนทางสังคมเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชาวผู้ไทยบ้านคำกั้ง อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์. วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม, 5(2), 1-18.
- ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์กรมหาชน). (2557). เสียงแห่งชาติพันธุ์ในโลกเสรีนิยมใหม่. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์กรมหาชน).
- สมทรง บุรุษพัฒน์ และคณะ. (2554). การใช้ภาษาและทัศนคติต่อภาษาและการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ของกลุ่มนครปฐม. นครปฐม: สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา ปฏิบัติหน้าที่สำนักงานเลขาธิการสภานิติบัญญัติแห่งชาติ. (2560). รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 / จัดทำโดยสำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา ปฏิบัติหน้าที่สำนักงานเลขาธิการสภานิติบัญญัติแห่งชาติ. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา.
- สำนักเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. (2560). แผนการศึกษาแห่งชาติ 2560-2574. กรุงเทพมหานคร: บริษัทพริกหวานกราฟฟิค จำกัด.
- Cropley, A. J. & Dave R. H. (1978). Lifelong education and the training of teachers Online. Retrieved October 2565, 14, from <https://doi.org/10.1016/C2013-0-03038-1>

คำแนะนำสำหรับผู้เขียน

1. นโยบายการตีพิมพ์ในวารสารสังคมพัฒนาศาสตร์

วารสารสังคมพัฒนาศาสตร์ เป็นวารสารวิชาการของวัดสนธิ์ (นาสน) ตำบลมะม่วงสองต้น อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการค้นคว้าและนำเสนอองค์ความรู้ทางด้านวิชาการ โดยการเผยแพร่บทความวิจัยและบทความวิชาการแก่นักวิจัย นักวิชาการ คณาจารย์และนักศึกษา ในมิติเพื่อสนับสนุนการศึกษา การสอน การวิจัยในมหาวิทยาลัยสงฆ์รวมถึงคณะสงฆ์ไทย และสถาบันภายนอก รวมทั้งนักวิชาการและผู้สนใจ โดยเน้นสาขาวิชาเกี่ยวกับ การพัฒนาชุมชน การพัฒนาสังคม ศิลปะทั่วไปและมนุษยศาสตร์ ศาสนศึกษา ธุรกิจทั่วไป การจัดการและการบัญชี สังคมศาสตร์ทั่วไป การศึกษา รวมถึงสหวิทยาการ ด้านสังคมศาสตร์และและศาสตร์แห่งการพัฒนา โดยรับพิจารณาตีพิมพ์ต้นฉบับของบุคคลหรือองค์กร ทั้งภายในและภายนอกวัด เปิดรับบทความเฉพาะภาษาไทย ประเภทบทความวิจัย และ บทความวิชาการ

บทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารสังคมพัฒนาศาสตร์จะต้องผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ อย่างน้อย 2 ท่าน ในลักษณะปกปิดรายชื่อ (Double blind peer-reviewed) ผลงานที่ส่งมาจะต้องไม่เคยตีพิมพ์หรืออยู่ระหว่างการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอื่น ผู้เขียนบทความจะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์การเสนอบทความวิชาการหรือบทความวิจัยเพื่อตีพิมพ์ในวารสาร อย่างเคร่งครัด รวมทั้งระบบการอ้างอิงต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ของวารสาร ทศนะและข้อคิดเห็นที่ปรากฏในบทความวารสาร ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนบทความนั้น มิใช่ความคิดของคณะผู้จัดทำ และไม่ถือเป็นทัศนะและความรับผิดชอบของกองบรรณาธิการ ทั้งนี้กองบรรณาธิการไม่สงวนลิขสิทธิ์ในการคัดลอก แต่ให้อ้างอิงแสดงที่มา ทางวารสารกำหนดออกวารสารปีละ 2 ฉบับ คือ ฉบับที่ 1 เดือนมกราคม - เดือนมิถุนายน ฉบับที่ 2 เดือนกรกฎาคม - เดือนธันวาคม

2. ประเภทของผลงานที่ตีพิมพ์ในวารสาร สังคมพัฒนาศาสตร์

1) **บทความวิจัย (Research Article)** เป็นบทความที่นำเสนอการค้นคว้าวิจัยเกี่ยวกับองค์ความรู้ สาขาวิชาเกี่ยวกับ การพัฒนาชุมชน การพัฒนาสังคม ศิลปะทั่วไปและมนุษยศาสตร์ ศาสนศึกษา ธุรกิจทั่วไป การจัดการและการบัญชี สังคมศาสตร์ทั่วไป การศึกษารวมถึงสหวิทยาการด้านสังคมศาสตร์และและศาสตร์แห่งการพัฒนา

2) **บทความวิชาการ (Academic Article)** เป็นบทความวิเคราะห์ วิจัยหรือเสนอแนวคิดใหม่

3. การจัดเตรียมบทความต้นฉบับ

ผู้เขียนจะต้องจัดเตรียมบทความให้ถูกต้องตามรูปแบบของวารสาร โดยมีรายละเอียดดังนี้

1) ต้นฉบับบทความต้องมีความยาวไม่เกิน 12 หน้ากระดาษ A4 (ไม่รวมเอกสารอ้างอิง) พิมพ์บนกระดาษหน้าเดียว ใช้ตัวอักษรแบบ TH Sarabun PSK ตั้งค่าหน้ากระดาษโดยเว้นขอบบน ขอบซ้าย 1 นิ้ว และขอบขวา ขอบล่าง 1 นิ้ว กำหนดระยะห่างระหว่างบรรทัดเท่ากับ 1 และเว้นบรรทัดระหว่างแต่ละย่อหน้า การนำเสนอรูปภาพและตาราง ต้องนำเสนอรูปภาพและตารางที่มีความคมชัดพร้อมระบุหมายเลขกำกับรูปภาพไว้ด้านล่าง พิมพ์เป็นตัวหนา เช่น ตารางที่ 1 หรือ Table 1 และ ภาพที่ 1 หรือ Figure 1 รูปภาพที่นำเสนอต้องมีรายละเอียดของข้อมูลครบถ้วนและเข้าใจได้โดยไม่จำเป็นต้องกลับไปอ่านที่เนื้อความอีก ระบุลำดับของรูปภาพทุกรูปให้สอดคล้องกับเนื้อหาที่อยู่ในต้นฉบับ โดยคำอธิบายต้องกระชับและสอดคล้องกับรูปภาพที่นำเสนอ

2) ชื่อเรื่องต้องมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ พิมพ์ไว้ตรงกลางหน้าแรก

3) ชื่อผู้เขียน ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ พร้อมระบุชื่อสังกัดหรือหน่วยงาน

4) มีบทคัดย่อภาษาไทย จำนวน 300 - 350 คำ

5) กำหนดคำสำคัญ (Keywords) 3 - 5 คำ ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

6) การเรียงหัวข้อ หัวข้อใหญ่สุด ให้พิมพ์ชิดขอบด้านซ้าย หัวข้อย่อยเว้นห่างจาก หัวข้อใหญ่ 3 - 5 ตัวอักษร และหัวข้อย่อยขนาดเดียวกัน ต้องพิมพ์ให้ตรงกัน เมื่อขึ้นหัวข้อใหญ่ ให้เว้นระยะห่าง 1 บรรทัด

7) การใช้ตัวเลข คำย่อ และวงเล็บ ควรใช้ตัวเลขอารบิกทั้งหมด ใช้คำย่อที่เป็นสากลเท่านั้น (ระบุคำเต็มไว้ในครั้งแรก) การวงเล็บภาษาอังกฤษ ควรใช้ดังนี้ (Student centred learning)

บทความวิจัย ให้เรียงลำดับเนื้อหาสาระ ดังนี้

1) **บทคัดย่อ (Abstract)** เสนอวัตถุประสงค์ของการวิจัย วิธีการวิจัยและผลการวิจัยโดยสรุป สั้นกะทัดรัดได้ใจความ

2) **บทนำ (Introduction)** ระบุความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาในการวิจัย และระบุวัตถุประสงค์ของการวิจัย

3) **วิธีดำเนินการวิจัย (Research Methodology)** ระบุแบบแผนการวิจัย การได้มาซึ่งกลุ่มตัวอย่างและการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล

4) **ผลการวิจัย (Results)** เสนอผลที่พบตามวัตถุประสงค์การวิจัยตามลำดับอย่างชัดเจน ควรเสนอในรูปตารางหรือแผนภูมิ

5) **อภิปรายผล (Discussion)** เสนอเป็นความเรียง ชี้ให้เห็นถึงความเชื่อมโยงของผลการวิจัยกับกรอบแนวคิด และงานวิจัยที่ผ่านมา ไม่ควรอภิปรายเป็นข้อ ๆ แต่ชี้ให้เห็นถึงความเชื่อมโยงของตัวแปรที่ศึกษาทั้งหมด

6) **องค์ความรู้ใหม่ (ถ้ามี) (Originality and Body of Knowledge)** ระบุองค์ความรู้อันเป็นผลสัมฤทธิ์ที่ได้จากการวิจัย สังเคราะห์ออกมาในรูปแบบโมเดล พร้อมคำอธิบายรูปแบบ/โครงสร้างของโมเดลอย่างกระชับ เข้าใจง่าย

7) **สรุป (Conclusion)/ข้อเสนอแนะ (Recommendation)** ระบุข้อสรุปที่สำคัญและข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ และประเด็นสำหรับการวิจัยต่อไป

8) **กิตติกรรมประกาศ (ถ้ามี) (Acknowledgement)** (เฉพาะกรณีที่ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัย หรือกรณีซื้อบทความมีชื่อเรื่องไม่ตรงกับงานวิจัยหรือวิทยานิพนธ์)

9) **เอกสารอ้างอิง (References)** ต้องเป็นรายการอ้างอิงที่มีปรากฏในบทความเท่านั้น

บทความวิชาการ ให้เรียงลำดับสาระ ดังนี้

- 1) บทคัดย่อ (Abstract)
- 2) บทนำ (Introduction)
- 3) เนื้อเรื่อง (Content) แสดงสาระสำคัญที่ต้องการนำเสนอตามลำดับ
- 4) สรุป (Conclusion)
- 5) เอกสารอ้างอิง (Reference)

4. รูปแบบการอ้างอิงเอกสารทางวิชาการ

การอ้างอิงในบทความ เอกสารที่นำมาใช้ในการอ้างอิงควรมีที่มาจากแหล่งตีพิมพ์ที่ชัดเจน และมีความน่าเชื่อถือ สามารถสืบค้นได้ เช่น หนังสือ วารสาร หรืองานวิจัย เป็นต้น ผู้เขียนบทความจะต้องตรวจสอบความถูกต้องของรายการอ้างอิง เพื่อป้องกันความล่าช้าในการตีพิมพ์บทความ เนื่องจากบทความที่มีการอ้างอิงไม่ถูกต้อง จะไม่ได้รับการส่งต่อไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณา จนกว่าการอ้างอิงเอกสารจะได้รับการแก้ไขให้สมบูรณ์

4.1 การอ้างอิงในเนื้อหาบทความ

รูปแบบการอ้างอิงในเนื้อเรื่องและท้ายเล่มใช้วิธีการอ้างอิงระบบนาม - ปี ตามรูปแบบของ American Psychological Association (APA) ให้ใช้ระบบตัวอักษรโดยใช้วงเล็บเปิด - ปิด แล้วระบุชื่อ - นามสกุลของผู้เขียนและปีที่ตีพิมพ์ กำกับท้ายเนื้อความที่ได้อ้างอิง ตัวอย่าง เช่น ธรรมนูญตำบล หมายถึง กติการ่วม ข้อตกลงร่วมของคนในชุมชนที่เกิดจาก สำนึกของคนในตำบลที่มาอยู่ร่วมกันและสามารถกำหนดเป้าหมายอนาคตของตนเอง ตามวิถีชีวิตแห่งจิตสำนึกร่วม โดยการบูรณาการทุนชุมชนสู่การปฏิบัติ เพื่อนำไปสู่เป้าหมายของการจัดการตนเองของตำบล การทำธรรมนูญ จึงมีองค์ประกอบส่วนระดับและกระบวนการหลายขั้นตอน มีเรียกว่า ธรรมนูญ ข้อบัญญัติท้องถิ่น หรือระเบียบชุมชน เป็นต้น มีหัวใจสำคัญของธรรมนูญนั้นอยู่ที่การจัดรูปแบบของอำนาจใหม่ให้เกิดปฏิบัติการเกิดการยอมรับร่วมกันในเงื่อนไข กฎเกณฑ์ และมาตรการการควบคุมต่าง ๆ (สำนักสนับสนุนสภาพองค์กรชุมชน, 2559) นับตั้งแต่ประเทศไทยได้มีการพัฒนาประเทศ ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติจากอดีตถึงปัจจุบัน ทำให้วิถีชีวิตของประชากรไทยและสภาพความเป็นอยู่ของสังคมไทยเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นมาก ส่งผลให้ประเทศชาติมีความรุ่งเรืองขึ้นตามลำดับ ทำให้ประชากรไทยมีความสุขกาย และมีความพอใจกับวิถีชีวิตและสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น สังคมไทยในปัจจุบันโดยทั่วไปมีความ

เสื่อมในด้านศีลธรรมและคุณธรรมมากยิ่งขึ้น ประชากรมีค่านิยมที่ฟุ้งเฟ้อฟุ่มเฟือยตามกระแสบริโภคนิยมและวัตถุนิยม (พระพรหมคุณาภรณ์, (ป.อ.ปยุตโต), 2556)

ในกรณีที่ต้องการอ้างคำกล่าว หรือต้องการยกผลการวิจัยของนักวิจัยมายืนยัน มีรูปแบบการอ้างอิงดังนี้ คือ หลังชื่อผู้เขียน ครั้งแรก ยังไม่ต้องใส่ปี พ.ศ. แต่ให้ใส่หลังจากเนื้อความจบแล้วแทน ตัวอย่างเช่น

ดังผลการวิจัย ณัฐธิกานต์ โสภงโส พบว่า การเจริญเติบโตในนักเรียนอายุ 6 - 12 ปี จำนวน 1,492,089 คน จาก 76 จังหวัด นักเรียนมีภาวะอ้วน จำนวน 187,000 คน เตี้ย จำนวน 254,620 คน และผอม จำนวน 99,112 คน ซึ่งปัญหาดังกล่าวส่งผลกระทบต่อสุขภาพ นักเรียนที่เตี้ยและผอม จะมีสติปัญญาด้อย เรียนรู้ช้า ภูมิต้านทานโรคต่ำ ติดเชื้อได้ง่าย นักเรียนที่มีภาวะอ้วน เสี่ยงต่อการเกิดโรคเรื้อรังต่าง ๆ เช่น เบาหวาน ความดันโลหิตสูง หัวใจและหลอดเลือด เป็นต้น (ณัฐธิกานต์ โสภงโส, 2559)

จากข้อความข้างต้นจะเห็นได้ว่า การกล่าวถึงชื่อครั้งแรกจะยังไม่ระบุ ปี พ.ศ. ตามหลังแต่จะมารระบุ (ชื่อ-นามสกุล, ปี พ.ศ.) หลังจากเนื้อความจบแล้ว

การกรอกข้อมูลอ้างอิงระบบนาม - ปีจะต้องดำเนินการกรอกในฟังก์ชันการอ้างอิงของโปรแกรม Microsoft Word 2013 ขึ้นไป เอกสารอ้างอิงที่ใช้อ้างอิงในบทความ จะต้องปรากฏในเอกสารอ้างอิงท้ายบทความทุกรายการ โดยรูปแบบของเอกสารอ้างอิง มีดังนี้

4.1.1 อ้างอิงจากเอกสารภาษาไทย

1) พระไตรปิฎกและอรรถกถาให้อ้างชื่อคัมภีร์ / เล่มที่/ข้อที่/เลขหน้า มาด้วย ตัวอย่าง เช่น เนื้อหาสาระเกี่ยวกับอนัตตลักษณะสูตร พระพุทธเจ้าได้ตรัสกับปัญจวัคคีย์ ทั้ง 5 โดยมีใจความสำคัญของพระสูตรว่า "ภิกษุทั้งหลาย รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ เป็นอนัตตาภิกษุทั้งหลาย ถ้ารูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณนี้จักเป็นัตตาแล้วไซ้ รูป เวทนา สัญญา สังขารวิญญาณนี้ไม่พึงเป็นไปเพื่ออาพาธ และบุคคลพึงได้ในรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณว่า "รูปเวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณของเราจะเป็นอย่างนี้ อย่าได้เป็นอย่างนั้น" ภิกษุทั้งหลาย ก็เพราะรูปเวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณเป็นนัตตา ฉะนั้น จึงเป็นไปเพื่ออาพาธ และบุคคลย่อมไม่ได้ในรูปเวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณว่า "รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณของเราจะเป็นอย่างนี้ อย่าได้เป็นอย่างนั้น" (วิ.ม.(ไทย) 4/20/27) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) เป็นต้น

2) ผู้แต่งหนึ่งราย ให้อ้างอิงผู้แต่งแล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และตามด้วยปีที่พิมพ์ เช่น (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), (2550)

3) ผู้แต่งสองราย ให้อ้างอิงของผู้แต่งทั้งสองรายโดยใช้คำว่า “และ” ในการเชื่อมผู้เขียนทั้งสองแล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ เช่น (พระครูวินัยธร สุริยา สุริโย (คงคาไหว) และวิเชษฐ์ สิ้นประสิทธิ์กุล, 2564)

4) ถ้ามีผู้แต่งมากกว่า 2 รายให้อ้างชื่อของผู้แต่งรายแรกแล้วเพิ่มคำว่า “และคณะ” แล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และตามด้วยปีที่พิมพ์ เช่น (พระครูวินัยธร สุริยา สุริโย (คงคาไหว) และคณะ, 2564)

5) พระราชบัญญัติหรือกฎหมาย ให้ระบุชื่อพระราชบัญญัติ ตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) ตามด้วยปีที่พิมพ์ เช่น (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2562, 2562)

6) ออนไลน์ ให้ระบุชื่อผู้เขียน หรือชื่อหน่วยงานหรือองค์กร หรือระบุชื่อเว็บไซต์ แล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และตามด้วยปีที่พิมพ์ เช่น (พระครูพรหมเขต คณารักษ์, 2564), หรือ (กระทรวงการอุดมศึกษาวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม, 2564), หรือ (ไทยรัฐออนไลน์, 2564)

7) กรณีที่ชื่อผู้เขียน และปี พ.ศ. ที่ตีพิมพ์เหมือนกัน ชื่อผู้เขียนที่เป็นภาษาไทยให้ใช้ ก ข ค ต่อท้ายปี พ.ศ. เช่น (พระครูวินัยธรสุริยา สุริโย, 2564ก), (พระครูวินัยธรสุริยา สุริโย, 2564ข), (พระครูวินัยธรสุริยา สุริโย, 2564ค)

8) กรณีที่เนื้อความเป็นเรื่องเดียวกัน หรือผลการวิจัยเหมือนกัน แต่มีผู้อ้างอิงหลายคนให้ใช้รายการอ้างอิงที่ใกล้เคียงกับปีปัจจุบันมากที่สุด หรือให้ใช้นักวิชาการที่เป็นที่รู้จักของวงการวิชาการทั่วไปมากที่สุด ซึ่งในกรณีนี้เรียกว่า “การอ้างอิงซ้อน” การอ้างอิงซ้อนสามารถอ้างอิงซ้อนได้ไม่เกิน 3 รายการ เช่น การศึกษา คือ ความเจริญงอกงาม คนที่ได้รับการศึกษาจะทำให้มีความเจริญงอกงามในทุกด้าน ทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญา และความเจริญงอกงามนั้นต้องเป็นไปในทางที่ดีเป็นที่พึงประสงค์ของสังคม (Dewey, J. 1965); (พุทธทาสภิกขุ, 2549); (ชาญณรงค์ พรุ่งโรจน์, 2555) เป็นต้น

4.1.2 อ้างอิงจากเอกสารภาษาอังกฤษ

- 1) ถ้ามีผู้แต่งหนึ่งรายให้อ้างนามสกุลของผู้แต่ง ตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ เช่น (Dewey, J., 1965)
- 2) ถ้ามีผู้แต่งสองรายให้อ้างนามสกุลของผู้แต่งทั้งสองราย โดยใช้เครื่องหมายแอนด์ (&) คั่นกลางระหว่างนามสกุลของผู้แต่งทั้งสอง แล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ เช่น (Vogler, R. & Huber, B., 2008)
- 3) ถ้ามีผู้แต่งมากกว่า 2 รายให้อ้างนามสกุลของผู้แต่งรายแรกตามด้วย et al. ตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ เช่น (Keller, K. L. et al., 2008)
- 4) กรณีที่ชื่อผู้เขียน และปี พ.ศ. ที่ตีพิมพ์เหมือนกัน ชื่อผู้เขียนที่เป็นภาษาอังกฤษให้ใช้ A B C ต่อท้ายปี พ.ศ. เช่น (Khongkhawai, S., 2021A), (Khongkhawai, S., 2021B), (Khongkhawai, S., 2021C),
- 5) กรณีการอ้างอิงซ้อน ให้ใช้หลักการเดียวกันกับภาษาไทย

4.2 การอ้างอิงเอกสารอ้างอิงท้ายเล่ม (หัวข้อเอกสารอ้างอิง)

(1) พระไตรปิฎก อรรถกถา

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อพระไตรปิฎกอรรถกถา.// สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

(2) หนังสือ

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อหนังสือ.// (ครั้งที่พิมพ์).// สถานที่พิมพ์:/สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

สุภางค์ จันทวานิช. (2554). การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ. (พิมพ์ครั้งที่ 10).

กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Cronbach, L. J. (1990). Essentials of psychological testing. (5th ed.). New York: Harper Collins. Publishers.

(3) บทความในหนังสือ

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อบทความ.// ใน ชื่อบรรณาธิการ (บรรณาธิการ).// ชื่อเรื่อง/(เลขหน้าที่อ้าง).// สถานที่พิมพ์:/สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

โสภณ รัตนกร. (2527). หมายเหตุคดีตามฎีกาที่ 2405/2516 ใน แนวฎีกาวิธีพิจารณาความแพ่ง 2516-2527 พร้อมหมายเหตุท้ายฎีกา ข้อวินิจฉัยและข้อสังเกต. (หน้า 21-22).

กรุงเทพมหานคร: ฝ่ายวิชาการกลุ่มเนติธรรม.

(4) บทความจากวารสาร

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อบทความ.// ชื่อวารสาร./ปีที่/(ฉบับที่), /เลขหน้าแรก ที่ตีพิมพ์-เลขหน้าสุดท้ายที่ตีพิมพ์.

ตัวอย่าง :

พระครูวินัยธรสุริยา สุริโย (คงคาไหว) และวิเชษฐ์ สิ้นประสิทธิ์กุล. (2564). รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 กับการปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมทางอาญา. วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ, 6(6), 464-477.

Krejcie, R. V. & Morgan, D. W. (1970). Determining Sample Size for Research Activities. Educational and Psychological Measurement, 30(3), 607- 610.

(5) บทความในสารานุกรม

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อบทความ/ใน ชื่อสารานุกรม/(หน้า). สถานที่พิมพ์: /สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

ประเสริฐ ณ นคร. (2562). อนุสรณ์ในการพระราชทานเพลิงศพ ศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ณ นคร ใน บทความจากสารานุกรมประวัติศาสตร์ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน. (หน้า 92 - 115). กรุงเทพมหานคร: สำนักงานราชบัณฑิตยสภา.

(6) หนังสือพิมพ์

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.// (วันที่ เดือน ปีที่พิมพ์).// ชื่อบทความ.// ชื่อหนังสือพิมพ์, เลขหน้า.

ตัวอย่าง :

เสกสรร กิตติวสิน. (17 ตุลาคม 2555). หลังสู้ฟ้า - หน้าสู้ดิน. มติชน, 6.

(7) สารนิพนธ์, วิทยานิพนธ์, ดุษฎีนิพนธ์, รายงานการวิจัย

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อวิทยานิพนธ์.// ใน/ ระดับวิทยานิพนธ์ สาขา./ชื่อมหาวิทยาลัยที่พิมพ์.

ตัวอย่าง :

วชิราวรรณ นิลเกตุ. (2553). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่นการศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านเตี้อ อำเภอมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย. ใน สารนิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานโยบายสาธารณะ. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

บรรเจิด สอพิมาย. (2550). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่นศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลในเมือง อำเภอมิมาย จังหวัดนครราชสีมา. ใน วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่น. มหาวิทยาลัยขอนแก่น

ธีรุตม์ สุขสกุลวัฒน์. (2563). การวิเคราะห์โมเดลทฤษฎีการตอบสนองข้อสอบแบบผสมพหุระดับด้วยโมเดลทฤษฎีการตอบสนองข้อสอบทางเลือกที่คำนึงถึงการเดา. ใน ดุษฎีนิพนธ์ ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการวัดผลและประเมินผลการศึกษา. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

รัฐพงศ์ บุญญานวัตร. (2552). การวิจัยการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของประชาชนเขตดุสิต กรุงเทพมหานคร. ใน รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.

(8) สัมภาษณ์

รูปแบบ:

ชื่อผู้ที่ได้รับการสัมภาษณ์.// (วัน เดือน ปี ที่สัมภาษณ์).// ชื่อเรื่องที่สัมภาษณ์.// (ชื่อผู้สัมภาษณ์)

ตัวอย่าง :

พระณัฐพงษ์ สิริสุวณโณ (จันทร์โร). (28 มีนาคม 2564). ความคิดเห็นเกี่ยวกับพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ 2505 และที่แก้ไขเพิ่มเติม. (พระครูวินัยธรสุริยา สุริโย (คงคาไหว), ผู้สัมภาษณ์).

(9) สื่อออนไลน์

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.// (ปีที่เผยแพร่).// ชื่อเรื่อง.// เรียกใช้เมื่อ/ จาก แหล่งที่มาของข้อมูล (URL)

ตัวอย่าง :

กองส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน. (2564). รายงานจำนวนวิสาหกิจชุมชนที่จดทะเบียนกับกรมส่งเสริมการเกษตร. เรียกใช้เมื่อ 10 มกราคม 2564 จาก https://smce.doae.go.th/smce1/report/select_report_smce.php?report_id

Global Entrepreneurship Research Association (GERA). (2020). GEM Thailand Report 2019-20. Retrieved December 21, 2020, from <https://www.gemconsortium.org/report/gem-thailand-report-2019-20>

(10) ราชกิจจานุเบกษา

รูปแบบ:

ชื่อกฎหมาย. //(ปีที่พิมพ์). //ชื่อเรื่อง(ถ้ามี). //ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่/ตอนที่/หน้า/(วันเดือนปี).

ตัวอย่าง:

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช 2484. (2548). ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 58 ตอนที่ 1391
(14 ตุลาคม 2548).

ตัวอย่างเอกสารอ้างอิง

เอกสารอ้างอิง

- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.(2535). พระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2500. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สุภาวศ์ จันทวานิช. (2554). การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ. (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- โสภณ รัตนกร. (2527). หมายเหตุคดีตามฎีกาที่ 2405/2516 ใน แนวฎีกาวิธีพิจารณาความแพ่ง 2516-2527 พร้อมหมายเหตุท้ายฎีกา ข้อวินิจฉัยและข้อสังเกต. (หน้า 21-22). กรุงเทพมหานคร: ฝ่ายวิชาการกลุ่มเนติธรรม.
- พระครูวินัยธรสุริยา สุริโย (คงคาไหว) และวิเชษฐ์ สิ้นประสิทธิ์กุล. (2564). รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 กับการปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมทางอาญา. วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยวิทยาเชิงพุทธ, 6(6), 464-477.
- ประเสริฐ ญ นกร. (2562). อนุสรณ์ในการพระราชทานเพลิงศพ ศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ญ นกร ในบทความจากสารานุกรมประวัติศาสตร์ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน. (หน้า 92-115). กรุงเทพมหานคร: สำนักงานราชบัณฑิตยสภา.
- เสกสรร กิตติวิสิน. (17 ตุลาคม 2555). หลังสู้ฟ้า - หน้าสู้ดิน. มติชน, 6.
- วชิราวรรณ นิลเกตุ. (2553). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่นกรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านเตื่อ อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย. ใน สารนิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานโยบายสาธารณะ. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- บรรเจิด สอพิมาย. (2550). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่นกรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลในเมือง อำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมา. ใน วิชานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่น. มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ธีรุตม์ สุขสกุลวัฒน์. (2563). การวิเคราะห์โมเดลทฤษฎีการตอบสนองข้อสอบแบบผสมพระดับด้วยโมเดลทฤษฎีการตอบสนองข้อสอบทางเลือกที่คำนึงถึงการเดา. ใน ดุษฎีนิพนธ์

ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการวัดผลและประเมินผลการศึกษา. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

รัฐพงศ์ บุญญานวัตร. (2552). การวิจัยการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของประชาชนเขตดุสิต กรุงเทพมหานคร. ใน รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.

พระณัฐพงษ์ สิริสุวณโณ (จันทร์โร). (28 มีนาคม 2564). ความคิดเห็นเกี่ยวกับพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ 2505 และที่แก้ไขเพิ่มเติม. (พระครูวินัยธรสุริยา สุริโย (คงคาไหว), ผู้สัมภาษณ์).

กองส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน. (2564). รายงานจำนวนวิสาหกิจชุมชนที่จดทะเบียนกับกรมส่งเสริมการเกษตร. เรียกใช้เมื่อ 10 มกราคม 2564 จาก https://smce.doae.go.th/smce1/report/select_report_smce.php?report_id

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช 2484. (2548). ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 58 ตอนที่ 1391 (14 ตุลาคม 2548).

Browder, D. M. et al. (2001). Reviewing resources on self-determination: A map for teachers. Remedial and Special Education, 22(4), 233-244.

Cronbach, L. J. (1990). Essentials of psychological testing. (5th ed.). New York: Harper Collins. Publishers

Global Entrepreneurship Research Association (GERA). (2020). GEM Thailand Report 2019-20. Retrieved December 21, 2020, from <https://www.gemconsortium.org/report/gem-thailand-report-2019-20>

Krejcie, R. V. & Morgan, D. W. (1970). Determining Sample Size for Research Activities. Educational and Psychological Measurement, 30(3), 607- 610.

5. หลักเกณฑ์การส่งต้นฉบับบทความเพื่อได้รับการตีพิมพ์

การส่งในระบบ (Online Submission) สามารถส่งเข้าระบบออนไลน์ได้เว็บไซต์ของวารสารสังคมพัฒนศาสตร์ได้ที่ <https://so07.tci-thaijo.org/index.php/JSSD> เมื่อส่งเข้าระบบ

สำเร็จให้แจ้งข้อมูลเพิ่มเติมทาง Email : suriya.sur@mcu.ac.th

6. ขั้นตอนการนำบทความลงตีพิมพ์ลงในวารสาร สังคมพัฒนศาสตร์

บทความต้นฉบับที่เสนอเพื่อพิจารณาตีพิมพ์ในวารสาร ให้นำส่งในรูปแบบของไฟล์เอกสาร *.docx ของ Microsoft Word Version 2013 หรือมากกว่า ความยาวของบทความต้นฉบับต้องไม่เกิน 12 หน้า (ไม่รวมเอกสารอ้างอิง) กองบรรณาธิการจะพิจารณาบทความเบื้องต้น เกี่ยวกับความถูกต้องของรูปแบบทั่วไป ถ้าไม่ผ่านการพิจารณาจะส่งกลับไปแก้ไข ถ้าผ่านจะเข้าสู่การพิจารณาของผู้ทรงคุณวุฒิ เมื่อผลการประเมินผ่านหรือไม่ผ่านหรือมีการแก้ไข จะแจ้งผลให้ผู้เขียนทราบ โดยการพิจารณาบทความเพื่อลงตีพิมพ์ได้จะคำนึงถึงความหลากหลายและความเหมาะสม

7. สิทธิของบรรณาธิการ

ในกรณีที่กองบรรณาธิการหรือผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งได้รับเชิญให้เป็นผู้ทรงคุณวุฒิผู้ตรวจประเมินบทความมีความเห็นว่าควรแก้ไข กองบรรณาธิการจะส่งคืนเพื่อให้เจ้าของบทความแก้ไข โดยจะยึดถือข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิผู้ตรวจประเมินเป็นเกณฑ์หลัก และหรือขอสงวนสิทธิ์ที่จะพิจารณาไม่ตีพิมพ์ ในกรณีที่รายงานการวิจัย บทความทางวิชาการหรือบทความวิจัยไม่ตรงกับแนวทางของวารสารสังคมพัฒนศาสตร์หรือไม่ผ่านการพิจารณาของกองบรรณาธิการหรือผู้เชี่ยวชาญ เมื่อบทความที่ได้รับการตีพิมพ์ผู้เขียนจะได้รับลิงค์วารสารฉบับที่นำบทความลงตีพิมพ์ พร้อมกับหนังสือรับรองการตีพิมพ์บทความในวารสารสังคมพัฒนศาสตร์

ตัวอย่างการเตรียมต้นฉบับบทความวิจัย

บทความวิจัย (12 pt)

ชื่อบทความ (ไทย) (20 pt)

ชื่อบทความ (อังกฤษ) (18 pt)

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน (ไทย) (14 pt)

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน (อังกฤษ) (12 pt)

หน่วยงานต้นสังกัด (ไทย) (14 pt)

หน่วยงานต้นสังกัด (อังกฤษ) (12 pt)

E-mail: (12 pt)

บทคัดย่อ (18 pt) (300 - 350 คำ)

(16 pt) ระบุวัตถุประสงค์ของการวิจัย วิธีดำเนินการวิจัย และผลการวิจัยที่พบตาม
วัตถุประสงค์ สั้น ๆ ได้ใจความ

.....
.....
.....
.....

คำสำคัญ: 3 - 5 คำ

Abstract (18 pt)

(16 pt) แปลเนื้อความให้ตรงตามบทคัดย่อภาษาไทย

.....
.....
.....

บทนำ (18 pt) (ไม่ควรเกิน 4 ย่อหน้า)

.....(16 pt) 1. กล่าวถึงความเป็นมา โดยกว้าง ๆ พร้อมอ้างอิงแหล่งที่มาของข้อมูล

.....
.....
..... 2. กล่าวถึงสภาพปัญหาปัจจุบันที่เกิดขึ้น (อ้างอิงงานวิจัยหรือทฤษฎีมารองรับ) พร้อม
อ้างอิงแหล่งที่มาของข้อมูล

.....
..... 3. กล่าวถึงสภาพปัญหาของประชากรกลุ่มตัวอย่างหรือสภาพปัญหาของพื้นที่ที่
ต้องการศึกษา (พร้อมอ้างอิงแหล่งที่มาของข้อมูล)

.....
..... 4. สรุปความเป็นมาทั้งหมดชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการวิจัยและประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย (16 pt)

1. (16 pt)

2. (16 pt)

3. (16 pt)

วิธีดำเนินการวิจัย (18 pt)

.....(16 pt) ระบุรูปแบบของการวิจัย ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง วิธีการได้มาซึ่ง
กลุ่มตัวอย่าง การสร้างเครื่องมือและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ การเก็บรวบรวมข้อมูล
การวิเคราะห์ข้อมูล

..... กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล

ผลการวิจัย (18 pt)

(16 pt).....นำเสนอผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์.....

.....

.....

.....

.....

ภาพที่ 1 (ชื่อภาพ) (ถ้ามี)

.....

.....

.....

ตารางที่ 1 (ชื่อตาราง) (ถ้ามี)

.....

.....

.....

.....

อภิปรายผล (18 pt)

(16 pt) เสนอเป็นความเรียง ชี้ให้เห็นถึงความเชื่อมโยงของผลการวิจัยกับกรอบแนวคิด และงานวิจัยที่ผ่านมา ไม่ควรอภิปรายเป็นข้อ ๆ แต่ชี้ให้เห็นถึงความเชื่อมโยงของตัวแปรที่ศึกษาทั้งหมด

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

องค์ความรู้ใหม่ (18 pt) (ถ้ามี)

...(16 pt) ...ระบุองค์ความรู้อันเป็นผลสัมฤทธิ์ที่ได้จากการวิจัย สังเคราะห์ออกมาในรูปแบบโมเดล พร้อมคำอธิบายรูปแบบ/โครงสร้างของโมเดลอย่างกระชับ เข้าใจง่าย.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

สรุป/ข้อเสนอแนะ (18 pt)

...(16 pt) ...สรุปผลการวิจัยทั้งหมด สั้น ๆ กระชับรัดกุมได้ใจความ ... พร้อมข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย ... และการนำผลการวิจัยไปใช้ รวมถึงเสนอแนะแนวทางในการวิจัยครั้งต่อไป

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

กิตติกรรมประกาศ (18 pt) (ถ้ามี) (ให้ใส่เฉพาะกรณีที่ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยหรือกรณีซื้อบทความมีชื่อเรื่องไม่ตรงกับงานวิจัยหรือวิทยานิพนธ์)

...(16 pt) ตัวอย่าง เช่น ขอขอบคุณทุนสนับสนุนวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ ปีงบประมาณ 2559 และข้อมูลจากโครงการวิจัยย่อย เรื่องสภาพปัญหาและความต้องการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุในบริบทภาคใต้ตอนล่าง.....

เอกสารอ้างอิง (18 pt)

(16 pt).....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

ตัวอย่างการเตรียมต้นฉบับบทความวิชาการ

บทความวิชาการ (12 pt)

ชื่อบทความ (ไทย) (20 pt)

ชื่อบทความ (อังกฤษ) (18 pt)

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน (ไทย) (14 pt)

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน (อังกฤษ) (12 pt)

หน่วยงานต้นสังกัด (ไทย) (14 pt)

หน่วยงานต้นสังกัด (อังกฤษ) (12 pt)

E-mail: (12 pt)

บทคัดย่อ (18 pt) (300 - 350 คำ)

(16 pt)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

คำสำคัญ: 3 - 5 คำ

Abstract (18 pt)

(16 pt)

.....

.....

.....

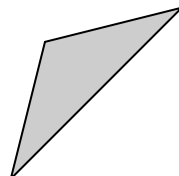
.....

.....(16 pt).....

.....(16 pt).....

ສຮຸປ (18 pt)

(16 pt).

เอกสารอ้างอิง (18 pt)

.....(16 pt).